

XVIII. EÖTVÖS KONFERENCIA

Program- és absztraktfüzet

Eötvös József Collegium
2017. április 28-29.

Készítette: Cser Nóra

A borító Bartha Regina munkája

Tartalomjegyzék

Társadalomtudomány szekció	16
Ókor – Kelet – Művészet szekció	26
Informatika – Matematika szekció	33
Pedagógia szekció	39
Plenáris előadás	41
Filozófia szekció.....	42
Történelem szekció.....	48
Irodalom- és Kultúratudomány szekció	61
Nyelvtudomány szekció	70
Fizika – Kémia szekció.....	72
Biológia szekció.....	77
Földrajz – Földtudomány szekció	83

Program

2017.04.28. (péntek)

9:00-9:10

Megnyitó

9:10-10:00

Plenáris előadás: Dezső Tamás (ELTE BTK)

Frontline Archeology:

Utazások az Iszlám Állam frontján Iraki Kurdistanban

10:00-11:00

Kerekasztal-beszélgetés

Shakespeare drámák modern közönségnek

Nádasdy Ádám (nyelvész, műfordító), Kovács D.

Dániel (rendező), Ruttkay Veronika (moderátor)

„A” szekció

11:15-13:45

Társadalomtudomány I.

14:30-17:00

Társadalomtudomány II.

17:15-18:45

Társadalomtudomány III.

„B” szekció

11:15-12:15

Ókor – Kelet – Művészet I.

13:00-14:40

Ókor – Kelet – Művészet II.

15:45-17:05

Informatika – Matematika I.

17:15-18:15

Informatika – Matematika II.

„C” szekció

11:15-12:15

Pedagógia

12:15-13:00

Plenáris előadás: Barbarics Márta

(Petrik Lajos Szakgimnázium)

Gamification alapú iskolai értékelés két tanítási nyelvű osztályokban

13:30-14:30

Filozófia I.

14:45-16:15

Filozófia II.

16:30-17:30

Filozófia III.

Program

2017.04.29. (szombat)

„A” szekció

9:00-11:30	Történelem I.
11:45-13:15	Történelem II.
14:15-16:45	Történelem III.
17:00-18:30	Történelem IV.

„B” szekció

9:00-11:00	Irodalom- és Kultúratudomány I.
11:15-12:15	Irodalom- és Kultúratudomány II.
13:30-15:30	Irodalom- és Kultúratudomány III.
16:00-17:30	Nyelvtudomány

„C” szekció

9:00-11:00	Fizika – Kémia
11:15-12:15	<u>Plenáris előadás: Csermely Péter (SE)</u> <i>Hogyan reagálnak a környezet változásaira és hogyan tanulnak a komplex hálózatok?</i>
13:00-14:20	Biológia I.
14:30-15:30	Biológia II.
15:40-17:00	Földrajz – Földtudomány I.
17:15-18:15	Földrajz – Földtudomány II.

Részletes program

Péntek, „A” szekció

- 11:15-18:45 TÁRSADALOMTUDOMÁNY**
- 11:15-11:45 **Kovács Kata:** Összefüggések a személyiségtípusok és a csoportban betöltött szerepek között
- 11:45-12:15 **Ármás Julianna:** Változik-e a stratégiai kultúra? Az orosz stratégiai magatartás a posztszovjet térség befagyott konfliktusaiban
- 12:15-12:45 **Kovács Kornél, Zádor Zsófia:** Donald J. Trump gyermekek nappali ellátásáról szóló szakpolitikai javaslatának bemutatása és mikroökonómiai elemzése
- 12:45-13:15 **Fényes Csongor:** Hullámvasút a politikai szocializációban
- 13:15-13:45 **Kecskés Nóra:** Az autonómia és a hatalomfelfogás vizsgálata egy színházi nevelési előadáson keresztül
Szünet (13:45-14:30)
- 14:30-15:00 **Csimma Kornélia:** Oroszország atompolitikája
- 15:00-15:30 **Oláh Julianna:** Miként áldozat a magyar? – A magyar kollektív áldozati hiedelmek kvalitatív vizsgálata nemzetközi minták tükrében
- 15:30-16:00 **Lovas Yvette:** Csalni vagy nem csalni? – Normaszegés a felsőoktatásban
- 16:00-16:30 **Nagy Iлона:** Városfejlesztési projektek lakossági megítélése
- 16:30-17:00 **Wagner Sára:** Emlékezetkultúra, szocialista underground: A Syrius együttes (1969–1973) nyomában
Szünet (17:00-17:15)
- 17:15-17:45 **Simor Kamilla:** A komplex struktúra és a plaszticitás problémája Tom Tykwer filmjeiben
- 17:45-18:15 **Orova Blanka Róza:** *Gooble, Gobble One of Us* – A „freakek” mint társadalmi csoport egy 1932-es film tükrében
- 18:15-18:45 **Kovács Barbara Nóra:** Szegregáció és mobilitás: Lakásmobilitási utak egy budapesti szegregátumban

Részletes program

Péntek, „B” szekció

11:15-15:10 ÓKOR – KELET – MŰVÉSZET

11:15-11:35 **Kovács Dominika:** Egy (majdnem) elfelejtett XX. századi Homérosz-fordítás

11:35-11:55 **Németh Anna:** Az ősmítosz megteremtése Pasolini Medeája alapján

11:55-12:15 **Kiss Balázs:** Az Egyiptom-kép az Augustus-kor irodalmában

Előadások vitája (12:15-12:45)

Szünet (12:45-13:00)

13:00-13:20 **Cservég Viola:** A vasúti pályaudvar mint a 20. század katedrálisa. A firenzei Stazione Santa Maria Novella (1933-1935)

13:20-13:40 **Jakab Eszter Júlia:** A Mahábódhi templom szimbolikája és jelentősége

13:40-14:00 **Tamics Rita:** Nyugalom, nincs többé hideg a hegyeken túl!-Az ainu temetkezési rítusok és túlvilághit

14:00-14:20 **Szűcs Bernadett:** A kopt ikonok állatszimbolikája

14:20-14:40 **Mosa Diána:** Ki vagy te? – A paestumi bűvár sírjának ikonográfiai elemzése

Előadások vitája (14:40-15:10)

Szünet (15:10-15:45)

15:45-18:15 INFORMATIKA – MATEMATIKA

15:45-16:05 **Bondici László:** Többfaktoros kamatlábmodellek és egzotikus opciók

16:05-16:25 **Takács Kristóf:** Szekvenciaillesztések matematikai jellemzése

16:25-16:45 **Luksa Norbert:** „Session Types” – Strukturált kommunikációs típus implementációja Scalaban

16:45-17:05 **Tamás Bence:** Evezős mozgás felismerése és követése mély neurális hálók és hagyományos képfeldolgozási módszerek ötvözésével

Szünet (17:05-17:15)

17:15-17:35 **Szécsi Péter:** Statikus elemző rendszerek

17:35-17:55 **Nagy Vendel:** Kódtranszformáció Big Data rendszerek között Scalaban

17:55-18:15 **Leitereg András:** Masszívan párhuzamos architektúrák generatív programozása

Részletes program

Péntek, „C” szekció

11:15-12:15 **PEDAGÓGIA**

11:15-11:45 **Mosa Diána:** A francia főnevek nemének
etimológiaalapú tanítása

11:45-12:15 **Pitlik László:** Lehet-e mindenki másként
egyforma? – Hasonlóságelemzés a szummatív
értékelésben

12:15-13:00 **Plenáris előadás: Barbarics Mária (Petrík
Lajos Szakgimnázium):** *Gamification alapú
iskolai értékelés két tanítási nyelvű osztályokban*

13:30-17:30 **FILOZÓFIA**

13:30-14:00 **Kovács Dániel Attila:** A tudatosság problémái
Plótinosznál

14:00-14:30 **Szántó Rita:** Az ironikus és a metafizikus
Szünet (14:30-14:45)

14:45-15:15 **Törteli Anett:** A művészet intézményi definíciója

15:15-15:45 **Váncza Kristóf:** A helyes választás
megalapozottsága: Heidegger kontra Schelling

15:45-16:15 **Zsupos Norbert:** Az irodalom transzcendenciája
Gilles Deleuze filozófiájában
Szünet (16:15-16:30)

16:30-17:00 **Császár Andrea Mária:** Az idegen(ség)
fogalmáról Hannah Arendt műveiben

17:00-17:30 **Molnár Erik:** A szeretet metaforái

Részletes program

Szombat, „A” szekció

9:00-18:30 TÖRTÉNELEM

- 9:00-9:30 **Lódi Csilla:** Egy országos kiállítás a nemzettudat szolgálatában. Az 1939-es zürichi országos kiállítás hátterének elemzése
- 9:30-10:00 **Somogyi Dániel:** A kétnyelvű író és „Kucsera”. Háy Gyula irodalmi-politikai pályája és a keletnémet–magyar kulturális kapcsolatok (1945–1956)
- 10:00-10:30 **Erdős András Patrik:** Katonai ellenforradalmi kísérletek a Tanácsköztársaság megdöntésére
- 10:30-11:00 **Taschek Zoltán:** Az 1931. évi országgyűlési választások Debrecenben
- 11:00-11:30 **Bodonyi Orsolya Erzsébet:** Egy megbélyegzett kulákcsalád története a Rákosi-korszak idejéből. Interjú Csomor Miklósné Göblyös Erzsébettel
Szünet (11:30-11:45)
- 11:45-12:15 **Ternovác Adél:** Egy gyűrű datálási módszertana a Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteményében
- 12:15-12:45 **Kiss Balázs:** VIII. Ptolemaiosz valláspolitikájának alapvető vonásai
- 12:45-13:15 **Marton Máté:** Létó gyermeke és Brutus végzetes sorsa
Szünet (13:15-14:15)
- 14:15-14:45 **Rudolf Veronika:** A Birodalom bűvöletében: Cseh-magyar kapcsolatok Imre és II. András uralkodása alatt
- 14:45-15:15 **Varga Virág:** Jellegzetes Árpád-kor végi és Anjou-kor eleji szlavón báni pályafutások
- 15:15-15:45 **Kovács István:** Az aradi prépostság a Zsigmondkorban
- 15:45-16:15 **Faragó Dávid:** Egy dél-dunántúli kisnemes életútja a 16. századi hódoltsági peremvidéken (Ormányi Józsa sümegi várkapitány felemelkedése)
- 16:15-16:45 **Rác Balázs Viktor:** Hűtlenségi perek az Apafi-korban
Szünet (16:45-17:00)

Részletes program

- 17:00-17:30 **Anga-Kakszi István Zalán:** A magyar aulikus arisztokrácia politikai jelentősége
Schwarzenberg és Windisch-Grätz kapcsolatának tükrében az 1848/49-es szabadságharc kezdeti szakaszán
- 17:30-18:00 **Szabó Zsanett:** Schvarcz Gyula kultúrpolitikai tevékenysége
- 18:00-18:30 **Tóth Kelemen:** Párbaj és becsület. A párbaj népszerűségének okai a 19-20. század fordulóján.

Részletes program

Szombat, „B” szekció

- 9:00-15:30** IRODALOM- ÉS KULTÚRATUDOMÁNY
- 9:00-9:30 **Tóth Károly:** „Elszegényedés-történet”
- 9:30-10:00 **Juracsek Kata:** Ulickaja: *Életművésznök* – Műfajpoétikai kérdések
- 10:00-10:30 **Fejes Richárd:** Transz- és monomedialitás Mark Z. Danielewski *House of Leaves* című regényében
- 10:30-11:00 **Havasi Zsuzsanna:** Egy történetből kettő – A *Francia szépség* és a *Clèves hercegnő*
Szűnet (11:00-11:15)
- 11:15-11:45 **Szarvas Gabriella:** Műfordítás jelnyelven – poétikai jellemzők
- 11:45-12:15 **Broscautanu-Kiss Mátyás:** Félélősködő versek? A fagyöngy metaforája Palocsay Zsigmond és Szilágyi Domokos négykezes kötetében
Szűnet (12:15-13:30)
- 13:30-14:00 **Vrabély Márk:** „hunc exemplum excepi de libro fratris Bernardini de Busty”: A *Sándor-kódex* egy exemplumának forráskutatása
- 14:00-14:30 **Virág Csilla:** Lokális történelem, lokális közönség
- 14:30-15:00 **Hermann György:** A népnyelvű levélírás kezdetei Magyarországon
- 15:00-15:30 **Fazekas Júlia:** A tér megjelenítése a reformkori divatlapokban: narratológiai kérdések
Szűnet (15:30-16:00)
- 16:00-17:30** NYELVTUDOMÁNY
- 16:00-16:30 **Ballagó Júlia:** „itt már rájöttem, hogy ez fontos lesz” – Nemek a kérdőíves szituációk kontextualizációjában
- 16:30-17:00 **Szabó Gergely:** Módszertani újítások egy új szociolingvisztikai paradigma nézőpontjából
- 17:00-17:30 **Kaposi Diána:** Hangtani kérdések az első Magyarországon nyomtatott magyar nyelvű könyvben

Részletes program

Szombat, „C” szekció

9:00-11:00 FIZIKA – KÉMIA

- 9:00-9:20 **Bécsy Bence:** Gravitációshullám-kitörések tulajdonságainak meghatározása
- 9:20-9:40 **Rozgonyi Kristóf:** Protoplanetáris korong saját gravitációs terének hatása Rossby örvények kialakulására
- 9:40-10:00 **Vámi Tamás Álmos:** Hogyan üzemeljünk be egy prototípus detektor a CERN CMS kísérletében?
- 10:00-10:20 **Galzó Ákos Ferenc:** Integrálható sokrészeske-rendszerek regularizálása
- 10:20-10:40 **Máté Mihály:** Többrészesrendszer-összefonódás vizsgálata mátrixszorzat-állapotos közelítés alkalmazásával
- 10:40-11:00 **Róth Csaba:** Sztérikusan stabilizált mag-héj szerkezetű intelligens mikrogélek előállítása
- 11:15-12:15 **Plenáris előadás: Csermely Péter (SE):** *Hogyan reagálnak a környezet változásaira és hogyan tanulnak a komplex hálózatok?*
Szünet (12:15-13:00)

13:00-15:30 BIOLÓGIA

- 13:00-13:20 **Fülöp Máté:** Az LC8 dinein könnyűlánc szerepe a humán interaktomban
- 13:20-13:40 **Erdős Réka:** Mitokonodriális dinamika és funkció vizsgálata hasnyálmirigy duktális epithél sejtekben fiziológiai és pathofiziológiai relevanciában
- 13:40-14:00 **Bósz Emília:** A hídi formatio reticularis motoros afferenseinek fény- és elektronmikroszkópos vizsgálata
- 14:00-14:20 **Török Bibiána:** Az epigenetikai változások lehetséges közreműködése a skizofrénia-szerű viselkedés megjelenésében Brattleboro patkányoknál
Szünet (14:20-14:30)
- 14:30-14:50 **Babiczy Ákos:** Az alvás-ébrenlét szabályozásának specifikus vizsgálata

Részletes program

- 14:50-15:10 **Imrefi Ildikó:** Egy száraz területeken gyakori gyökér-endofiton gomba, a *Darksidea alpha* funkcionális heterogenitásának vizsgálata
- 15:10-15:30 **Kovács Ágnes Éva:** A PAF antifungális fehérje hét ciszteint tartalmazó változatainak tervezése és előállítása *Penicillium chrysogenum*-ban
- 15:45-18:15 FÖLDRAJZ – FÖLDTUDOMÁNY**
- 15:45-16:05 **Varga György:** Pénz a távolból? Működőtöke-áramlások alakulása a visegrádi országok és az Európán kívüli világ között
- 16:05-16:25 **Izing Máté Antal:** Kárpátalja magyar fiatalságának jelene és jövőképe egy felmérés tükrében
- 16:25-16:45 **Kolcsár Ronald András:** Városi közparkok ökoszisztéma szolgáltatásainak összehasonlító elemzése Zalaegerszeg példáján
- 16:45-17:05 **Vác István Dávid:** Geopolitikai játszmák az Oszmán Birodalom és Perzsia területén a XIX. században
- Szünet (17:05-17:15)*
- 17:15-17:35 **Konkoly Sándor:** A Mohácsi-sziget történelmi útvonalai
- 17:35-17:55 **Segesdi Martin:** Középső-triász eosauroptrygiai tengeri hüllő maradványok Villányból
- 17:55-18:15 **Hencz Mátyás:** A Szent György-hegy piroklasztit-sorozata: következtetések a bazaltvulkáni működés folyamataira és formáira

ABSZTRAKTFÜZET

TÁRSADALOMTUDOMÁNY SZEKCIÓ

Péntek, „A” szekció, 11:15-18:45

Szekcióvezetők: Gregor Anikó, Nagy Zsófia, P. Szabó Dénes

11:15-11:45

Kovács Kata (SZIE)

Összefüggések a személyiségtípusok és a csoportban betöltött szerepek között

Kutatásomban a Myers–Briggs Típus Indikátor (MBTI) és a Belbin-féle Csapattagtypus-kérdőív közötti lehetséges összefüggéseket vizsgálom. Kutatásom a kiválasztási folyamatban is használható mérőeszközöket vizsgál. Tanulmányomban először bemutatom az MBTI keletkezésének történetét, dimenzióit és preferenciáit, valamint az egyes preferenciák legjellemzőbb tulajdonságait, illetve említést teszek az egyes preferenciák közötti különbségekről is. Ezután a csoportok tulajdonságaival, működésével foglalkozom, különös figyelmet szentelve a hatékony team jellemzőinek, valamint a team-építés lépéseinek. Ezt követően a Belbin-féle csoportszerepeket vizsgálom meg közelebbről, kitérve az egyes szerepek csoportfolyamatokban megfigyelhető jelentőségére is.

Kutatásom célja, hogy az imént említett két eszköz között olyan összefüggéseket keressek, amelyek feltárásával az önismeret és egymás megismerése is fejleszthető. Úgy gondolom, hogy számos személyközi konfliktus kiváltó okai lehetnek az egyes szerepek és az eltérő személyiségtípusok közötti különbségek, ezért érdemes ezeknek figyelmet szentelni. Emellett a kiválasztási folyamat is gyorsabbá és hatékonyabbá tehető az efféle eszközök alapos ismeretével és tudatos használatával. Továbbá hasznos segítségként szolgálhat team-munka esetében is, mert sokat segíthet a csoport tagjainak egymás megértésében, elfogadásában, így javítva a teljesítményt és a közös munka hatékonyságát.

Kutatásom alapkérdése, hogy melyik személyiségtípushoz milyen csoportszerepek tartozhatnak, melyek együtt járása a leggyakoribb. A felállított hipotézisek az egyes személyiségpreferenciákhoz rendelik hozzá azokat a csoportszerepeket, amelyekre az adott preferencia feltételezéseim szerint a legjellemzőbb. Összesen 5 hipotézis állítottam fel, melyeket kutatásaim vagy igazolnak, vagy cáfolnak. A vizsgálat módszere kvantitatív, kérdőívvel készült. A vizsgálat ideje 2015 szeptembere illetve októbere, helye online felület. A minta nagysága legalább 100 fő.

11:45-12:15

Ármás Julianna (ELTE)

Változik-e a stratégiai kultúra? Az orosz stratégiai magatartás a posztszovjet térség befagyott konfliktusaiban

Az 1990-es évek óta számos szeparatista mozgalom és konfliktus jelent meg a Szovjetunió egykori határain belül. A Szovjetunió felbomlása után létrejövő új államoktól elszakadni kívánó, politikai függetlenségre törekvő területeken olyan

kvázi államok születtek, melyek erős orosz befolyással és kontrollal működnek. A függetlenségüket egyoldalúan kikiáltott államok nemzetközi elismertsége nagyon korlátozott, működésükhöz Moszkva biztosítja a támogatást. A volt Szovjetunió területén a Moldován belüli Dnyeszter-menti Moldáv Köztársaságot, az azerbajdzsáni Hegyi-Karabahot, a Grúzia területén található Dél-Oszétiát és Abháziát és az ukrainai Donyeck és Luhanszki Népköztársaságot, illetve a Krími Autonóm Köztársaságot tekintjük az említett jellemzőkkel rendelkező de facto államnak a posztszovjet térségben. Habár a konfliktusok nem egyformák, elhelyezkedésük egymástól távol esik, mégis egymással szoros összefüggésben vannak; létrehozásukban megfigyelhető egy minta, mely az orosz külpolitika része annak érdekében, hogy a területek feletti régi befolyás megmaradjon.

Jelen előadás a befagyott konfliktusok két generációjából kiválasztva egyet-egyet keresi a választ a stratégiai kultúra elméleti hátterét felhasználva arra, hogy a befagyott konfliktusokban gyakorolt orosz magatartás változását mik határozzák meg.

Az első generációs moldovai és a második generációs ukrán konfliktus vizsgálata történik három területen, melyek meghatározó tényezői az orosz külpolitikának. Míg az első tényező, az orosz nagyhatalmiság-tudat meggyengült az 1990-es években, ezért kisebb hatást gyakorol a konfliktus létrehozására, addig a 2000-es években meghatározó identitásformáló erővé válik. Második tényező a Nyugattal való kapcsolat: Oroszország a Szovjetunió felbomlása után közeledni próbált a Nyugathoz, ám a viszony a 2000-es évek második felére már konfliktusossá vált, mely megfigyelhető a befagyott konfliktusokban vállalt szerepekben is. Végül fontos a közel-külföld vizsgálata is: az 1990-es években felelősségként tekintett a térségre Oroszország, míg a 2000-es években már inkább érdekszféraként gondol rá.

12:15-12:45

Kovács Kornél (ELTE), Zádor Zsófia (BCE)

Donald J. Trump gyermekek nappali ellátásáról szóló szakpolitikai javaslatának bemutatása és mikroökonómiai elemzése

Az egész világot meglepte Donald J. Trump elnökké választása Amerikában, szakpolitikáját rengetegen kritizálták és megválasztása óta az elnök is sok korábbi javaslatát visszavonta. A kampány és az elnökválasztási viták folyamán nem fektetett túl nagy hangsúlyt a megválasztott elnök olyan fontos kérdésekre, mint az oktatás, a gyermekek nappali gondozása és egyéb szociális kérdések. Éppen ezért választottunk egy kevésbé vitatott, kritizált és kiaknázott témát, a gyermekek nappali gondozásáról szóló politikai javaslatait.

Előadásunkban azt a kérdést vizsgáljuk, hogy milyen gazdasági és szociális hatásokat és motivációkat vált ki a Donald J. Trump által felvázolt gyermekek nappali gondozásáról szóló szakpolitika. A hipotézisünk az, hogy bár elsőre progresszívnek tűnnek a javaslatok, azok együttes hatásuk nem csak a gyermekgondozási terhek enyhítésére irányulnak. A tanulmány arra mutat rá, hogy a hipotézissel párhuzamban

a gyermekgondozási terhek ugyan csökkennek, de a támogatás egy része átcsoportosítható más termékek elköltésére is. Az intézkedés hatására a nemek közötti szakadék nő, mert a vállalatok azonos képességű jelöltek esetén inkább a férfi munkaerő alkalmazását fogják preferálni. Elemzésünk során megvizsgáljuk, és összehasonlítjuk a jelenlegi gyermekek nappali gondozásáról szóló politikát, a Child Care Aware of America kutatásait, valamint Trump szakpolitikai javaslatait. Ezek után a fogyasztói döntés szigorúan matematizált eszköztárát alkalmazzuk a javaslatokra, hogy megvizsgáljuk, mi az optimális döntés a fogyasztók számára. Minden esetben megváltoztatjuk azokat az exogén paramétereket a modellben, melyek változtatására Trump szakpolitikája javaslatot tesz, majd megvizsgáljuk, hogy az endogén módon meghatározódó változók hogyan reagálnak erre.

Előadásunkban ismertetjük a gyermekgondozási probléma eredetét és azt, hogy miért számít kritikus fontosságúnak a téma az amerikai társadalomban, majd bemutatjuk a jelenlegi gyermekek nappali gondozásáról érvényben lévő törvényeket, különös tekintettel az Obama adminisztráció újításaira. Ezután a Child Care Aware valamint Donald J. Trump szakpolitikai ajánlásait elemezzük, majd összehasonlítjuk a két javaslatot. Végül közgazdaságtani, azon belül is mikroökonómiai módszerekkel elemezzük Trump javaslatainak hatását a munkapiacra, a nemek közötti egyenlőségre és a gyermekgondozásra, mint homogén jószág fogyasztására.

12:45-13:15

Fényes Csongor (BCE, METU)

Hullámvasút a politikai szocializációban

A fiatalok politikai szocializációja a politológiai és szociológiai kutatások állandó és aktuális témája. Az elmúlt két évtizedben végzett magyarországi kutatások eredményei egyöntetűen arra mutattak rá, hogy a fiatalok (15–29 évesek) körében meglehetősen alacsony a politikai érdeklődés, a politikai cselekvésre való hajlandóság elenyésző (Lannert–Örkény–Szabó 1999), tartósan alacsony szinten mozog (Gazsó–Laki 2004) és csupán eseti jellegű (Oross 2013). A rendszerváltást követően felnőtt generáció tagjai elégedetlenek a demokratikus rendszer működésével, a politikai életet pedig sokszor túlságosan átláthatatlannak, befolyásolhatatlannak ítélik meg (Szabó A.–Kern 2011), amelytől legtöbbször igyekeznek távolságot tartani (Csőzik 2013: 34–35). Ebben a politikai légkörben ugyanakkor időnként mégis megjelennek olyan alulról szerveződő politikai kezdeményezések, amelyek kivételt képeznek. Jelen előadásban a 2012/13-ban színre lépett diák- és hallgatói megmozdulásokat szervezőinek politikai szocializációs hátterét járrom körbe, kezdve a korai iskolás évektől bezárólag a mozgalmában eltöltött időszakig.

Vajon kik azok a szereplők, akik szerepet játszottak a szóban forgó csoport tagjainak politikai szocializációjuk során? Hol, milyen színtereken váltak aktívvá a későbbi mozgalmárok? Hogyan hatott a mozgalmában eltöltött időszak a korábbi

diáktüntetések szervezők rövid- és hosszú távú politikai szocializációjukra és a későbbi politikai szerepvállalásukra? Csupán időszakosan aktivizálódtak a mozgalom tagjai, esetleg mindmáig aktívak maradtak a politika élet valamely szegletében?

Az előadásban érinteni fogom a családi környezet szocializációs hatását, beszélek majd az iskola rejtett szereplőiről, továbbá szó lesz az informális szocializációs szereplőkről, illetve bemutatom a mozgalom sajátos politikai szocializációs vonásait is a vizsgált csoport tagjain belül.

13:15-13:45

Kecskés Nóra (ELTE)

Az autonómia és a hatalomfelfogás vizsgálata egy színházi nevelési előadáson keresztül

A posztnormalitás kora nem kínál útmutatást, az egyénekre bízva saját válaszaik megkonstruálását. Ahhoz, hogy ez sikeresen mehessen végbe, nagyon fontos a reflexivitás, amelynek elengedhetetlen feltétele az autonóm gondolkodás és cselekvés. Kutatásomban a Nyitott Kör Egyesület *Kötéltánc* című komplex színházi nevelési előadásán résztvevő kilencedikes osztály performanszait elemzem. A drámás foglalkozás Szophoklész *Antigoné* című drámája alapján a hatalom kérdését járja körbe a diákokkal, ám az autonóm cselekvések és az autonómiáról alkotott véleményük vizsgálatára is alkalmas. Kutatásomban így a hatalomról alkotott társadalmi imaginációik mellett a kreóni hatalommal szembeni morális érvelésüket és autonóm cselekvéseiket vizsgálom.

A három órás foglalkozás - amely színházi jelentekből és drámás játékokból áll - három elkülönülő részre osztható. Az első részében a Sik Domonkos által első autonómia előfeltételként definiált szeretet nyújtotta autonóm viselkedést lehet feltérképezni. A második játékrészből azt tudhatjuk meg, hogy a diákok hogyan definiálják a jó hatalmat és ebben milyen szerepet szánnak az autonómiának. A harmadik részből a jog nyújtotta autonóm érvelésükről és a szolidaritás biztosította mezőlogikát is megváltoztatni képes autonóm cselekvésükről tudhatunk meg többet, amelyet az autoriter királlyal szemben gyakorolhatnak.

Interpretatív kutatásomban a drámát médiumként használom. Elemzésemben elsőként a látottak minél pontosabb rekonstruálására törekszem, majd a drámapedagógusokkal készült interjúk alapján a drámás játékok diagnosztikus funkcióját mutatom be. Feltárva azt, hogy mi is elemezhető az alakításokban, azt saját elméleteim, majd a résztvevőkkel készített csoportos interjúk, a velük íratott esszék és a kísérő tanárokkal készült interjúk alapján értelmezem.

A dramatikus játékokon keresztül felszínre hozott jelentések a színházi nevelési előadás pedagógiai céljai által formálódnak is. Célom, hogy ezeket a formálódó jelentéseket minél pontosabban bemutassam, rávilágítva, hogy a dráma olyan eszköz, amely a nehezen megfogalmazható testi tudások megjelenítését is lehetővé téve segít a résztvevőknek megfogalmazni, hogy hogyan élnek és hogyan szeretnének.

Ezen túl a közösség minden elképzelhető véleményét, társadalmi imaginációját felszínre hozva az értelmezések versengésének dinamikája is feltárul.

14:30-15:00

Csimma Kornélia (ELTE)

Oroszország atompolitikája

Dolgozatom témája a mai Oroszország atomfegyverkezésének vizsgálata- annak céljai, módjai, mértéke és következményei. Megvizsgálom, eljöh-e az idő, mikor ezek a fegyverek bevetésre kerülnek. A mélyebb megértés érdekében a dolgozatomat négy fejezetre osztottam.

Az első részben vizsgálom jogelődje, a Szovjetunió atomfegyverkezését, ennek történelmi okait és következményeit, majd pedig az atommal való fegyverkezést. Itt fontosnak találtam a felhasználást korlátozó legfontosabb megállapodások, az Atomcsend és Atom-sorompó szerződések áttekintését is.

A második részben a jelenlegi elnök, Vlagyimir Putyin személyét, hatalomra jutását, vezetői stílusát, stratégiáit és külpolitikáját írom le. Külpolitikájának leginkább két aspektusát vizsgálom: egyrészt a Nyugattal, másrészt a volt szovjet szférával fenntartott viszonyát.

A harmadik rész célja napjaink orosz hadseregének elvei, toborzása, társadalmi helyzetének fellendítése, technikai eszközeinek és fegyvereinek vizsgálata. Bemutatom a modernizálás aspektusait, céljait és eredményességét. 1991 után Oroszország volt a Szovjetunió hatalmas fegyverkészletének szinte kizárólagos örököse, ez azonban több mint 25 éve volt. A technika és a hadiipar gyorsütemű fejlődése miatt egyértelmű, hogy a 25 éves fejlesztések nem lennének elég modernek, nem biztosítanak feltétlenül nagyhatalmi státuszát. Hol is tart valójában a fegyverkezés, és hol van Oroszország helye a világban?

Végül pedig felállítom a saját elméletemet arról, mi történhetne, ha kitörne egy atomfenyegetőzés, az atomhatalmak erőmegoszlása hogyan rajzolódna ki. Egymagában a három kisebb (legális) atomhatalom nem érne sokat egy atomkonfliktusban, ezért esetükben azt érdekes vizsgálni, hogy melyik felet támogatnák. Nagy-Britannia és Franciaország helyzete viszonylag egyértelműnek tűnik: a közös érdek és értékrendszer miatt valószínűleg az USA mellett lépnének fel. Kína helyzete azonban sokkal kétségesebb, nehezebben meghatározható, ezért ebben a fejezetben arra próbálok rájönni, Kína melyik oldalra állna. És mi a helyzet az illegálisan atommal rendelkező országokkal?

Vajon megérné Oroszországnak, ha egy nyílt és közvetlen atomfenyegetést indítana a Nyugat ellen? Elérhetné amit akar, előnyökhöz és engedményekhez jutna, vagy éppen ellenkezőleg, alulmaradna és kiesne a nagyhatalmi státuszból?

15:00-15:30

Oláh Julianna (ELTE)

Miként áldozat a magyar? – A magyar kollektív áldozati hiedelmek kvalitatív vizsgálata nemzetközi minták tükrében

Amikor egy csoport úgy észleli, hogy sorozatos támadások és megpróbáltatások érik, akkor megjelenhet egy olyan, a csoporttagok által nagyjából egybehangzóan osztott vélekedés, melyet Bar'Tal, Chernyak-Hai, Schori és Gundar (2009) észlelt kollektív áldozati szerepnek neveztek el.

Egy 2014-ben elkezdett kutatásban azt vizsgálták, megjelenik-e az észlelt kollektív áldozati szerep Magyarországon. Az adaptáció során kiderült, hogy a skálán magas pontszámot elérő vizsgálati személyek a külső csoportokat igazságtalannak látják, a saját csoportot pedig sérülékenynek jelenlegi csoportközi viszonyaikban. Kimutatták, hogy a kollektív áldozati hiedelem bejósolja a belső és külső csoporthoz való attitűdöt, konkrétan magyar kontextusba ágyazva pedig az EU-hoz, menekültekhez, magyarországi kisebbségekhez vagy a szomszédos nemzetekhez való viszonyt. Aktuálpolitikai jelentősége miatt érdemesnek tartottam megvizsgálni, milyen faktorokból áll össze és hogyan rétegződik az a konstruktum, amit kollektív áldozati hiedelemnek nevezünk.

Kutatásomban azt vizsgáltam, a magyarok által észlelt kollektív áldozati szerepnek milyen fajtái és faktorai fedezhetők fel és ezek hogyan viszonyulnak a ciprusi, ír és lengyel kutatások eredményeihez.

Mintának vettem a magyar kutatócsoport által használt adaptált kérdőív mintegy 100 fő (N = 95) által megválaszolt kollektív áldozati hiedelmekre rákérdező nyitott kérdésének eredményeit.

A nyitott kérdések elemzésére egy kód-rendszert hoztunk létre, amely tartalmazza a legfontosabb kollektív áldozati hiedelmeket. A kódrendszerben összesen 4 nagyobb szekció található. A négyosztatú rendszer alapján 3 független kódoló kódolta le a magyar vizsgálati személyek által adott válaszokat, keresve a kérdést arra, mennyire valid ez a kódrendszer és ez került összevetésre más nációk hasonlóképpen kapott eredményeivel. A vizsgálati személyek többsége reflektált arra, hogy az áldozati élmények destruktív szerepet töltenek be a jelen és a jövő szempontjából. Kiderült, hogy a magyar áldozati élményeket a vizsgálati személyek nagyon hasonlóan látják a kelet-közép-európai régió többi népcsoportját érő élményekkel (elsősorban a lengyelekkel), és hogy az áldozati élmények részben magyarázzák az európai csoporthoz való némileg ellentmondásos kötődést.

15:30-16:00

Lovas Yvette (BCE)

Csalni vagy nem csalni? – Normaszegés a felsőoktatásban

A hallgatói csalás kérdése a hazai viszonylatban kevésbé kutatott, azonban a felsőoktatást erősen meghatározó és befolyásoló téma. A hallgatói normaszegést

mind egyéni, szituatív és intézményi tényezők is befolyásolják, ezért a normaszegéssel kapcsolatos döntés, bár egyénileg születik meg, kihatással van a felsőoktatási normarendszerre. Így a hallgatói csalás kérdésének kutatása a sikeres oktatás fejlesztés kulcsa.

Kutatásom során a csalásra hajlamosító, illetve a normaszegési percepciót befolyásoló tényezőket keresem magyar felsőoktatási kontextusban, valamint szeretném meghatározni a jelenleg érvényes normaszegéssel kapcsolatos vélekedést a hallgatók szemszögéből.

Annak érdekében, hogy a jelenséget a legjobban bemutathassam a tanulmányban kevert módszertant alkalmazok. A kutatás kvantitatív elemét képi a Budapesti Corvinus Egyetem végzős hallgatói által kitöltött képzés értékelési kérdőív, amelynek segítségével a hallgatói csalás percepcióját befolyásoló tényezőket határoztam meg, mint például a képzéssel való elégedettség, és a szociális háló nagysága. Továbbá, a hallgatói csalás percepciójával kapcsolatos leginkább és legkevésbé érintett csoportjait is azonosítottam. Ezen csoportokkal fókuszcsoportos interjút készítettem, amelynek során vignette technika használatával lehetőségem nyílt a normaszegéssel kapcsolatos egyéni és szituatív tényezők mellett az intézményi befolyást is vizsgálni, és a hallgatók véleményét közelebbről megismerni. Eredményeim alapján a szituatív tényező, vagy a diploma megszerzése a sikeres munkaerőpiaci elhelyezkedéshez növeli a családi hajlandóságot. Azonban a hallgatók és oktatók közötti kooperáció hozzájárul az oktatás sikerességéhez.

Kutatásom révén bepillantást nyerhetünk a hallgatók normaszegést érintő döntési mechanizmusába, továbbá kulcs fontosságú tényezőket azonosítunk, amelyek befolyásolják ezt. A hallgatók által megfogalmazott javaslatok bemutatásának köszönhetően irányelveket fogalmazhatunk meg a fejlesztéssel kapcsolatban.

A kutatás az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP 16-1-7/10 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

16:00-16:30

Nagy Ilona (SZTE)

Városfejlesztési projektek lakossági megítélése

A településfejlesztés során a szubszidiaritás és a partnerség elvét követve már a tervezés fázisába fontos lenne bevonni a lakosságot, legalábbis szükséges volna ismerni az érintettek véleményét egyegy fejlesztési elképzeléssel kapcsolatban. A gyakorlatban azonban a projektek hatása által érintett lakosok véleményüket gyakran csak a fejlesztések későbbi fázisában fejthetik ki, vagy éppen utólag adhatnak hangot véleményüknek a fejlesztési programokkal kapcsolatban. Ezért is érdekes az előadásban ismertetett survey kutatás, melyben a Szegeden aktuális fejlesztési elképzelésekről alkotott lakossági vélemények is felmérésre kerültek.

Feltételezhető, hogy a fejlesztések közül az érintett lakosság különböző megítéléssel rendelkezik a lakókörnyezetére ható projektekről, valamint az a lehetőség is fennáll, hogy éppen a fejlesztések térbeli vonatkozásai, közelsége miatt nem támogatják az elképzeléseket. Mindezek háttérben pedig szociológiai és térbeli okok együttesen is húzódnak.

A Szegeden évente lefolytatott kérdőíves felmérés-sorozat 2016-os felvételezéséből nyert adatokból sokváltozós statisztikai módszerekkel a projektek megítélésük szerinti átlagait, összekapcsolódását, valamint véleményezésük különbségeinek okait kutatja az előadás, hangsúlyt fektetve a szociológiai háttérváltozók és a térbeliség szerepére. Főbb módszerekként főkomponens-elemzést és clusterelemzést használ fel. A területi különbségeket pedig QGIS program segítségével lehet megjeleníteni a vizsgálat céljából.

A vizsgálat eredményei alapján elkülöníthetők a fejlesztési elképzelések főkomponensei aszerint, hogy a társadalmi megítélésük milyen összefüggést mutat. A cluster-elemzéssel jellemezhetők a fejlesztések főbb csoportjai a lakossági vélemények alapján. Differenciák vizsgálhatók a clusterképző változók és a szociológiai háttérváltozók szerint. A fejlesztések térbeli vonatkozásait tekintve pedig, területileg is megjeleníthetők a társadalmi megítélések átlagai, valamint kiszámíthatók főbb clustertípusaik a városban.

16:30-17:00

Wagner Sára (ELTE)

Emlékezetkultúra, szocialista underground: A Sirius együttes (1969–1973) nyomában

A magyar szocialista underground szcéna részeként, a progresszív rock és a jazz-rock műfajába sorolt Sirius együttes a hatvanas–hetvenes évek populáris zenei színterén zeneileg és kultúrpolitikailag is marginalizált helyzetben volt.

A zenekar egy évet töltött el Ausztráliában, ahol egyetlen nagylemezüket (*Devil's Masquerade*) 1971-ben a Spin Records adta ki, mely kiadó abban az időben több Bee Gees albumot is piacra dobott. Ezt az albumot 1972-ben Magyarországon is kiadták (*Az ördög álarvosbálja*) kb. 2000 példányban.

Ausztrál újságcikkek és populáris zenetörténeti művek igazolják óriási sikerüket. Felléptek többek között a Myponga Festival-on is, ahol a Black Sabbath is színpadra lépett.

Experimentális jellegű zenéjük több generáció identifikációját határozza meg a mai napig, mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az Ivan & The Parazol *Hommage à Sirius* c. performance-koncertje a Müpában, a jazz-zenészekből álló Sirius Legacy formáció, vagy Miklós Milán, a Jazzékiel, a Carbonfools és a The Biebers frontembere. Számára oly meghatározó figura Orszáczky Jackie, a Sirius énekese és basszusgitárosa, hogy a jazz tanszéken róla írta a szakdolgozatát.

A Syrius köré szerveződő szubkultúrával, a zenekar történetével és dokumentációjuk (melyet erősen határoz meg a do-it-yourself jelleg) gyűjtésével évek óta foglalkozom. A hatvanas–hetvenes évek magyar populáris zenei színterén az együttes marginalizált helyzete kultúrpolitikai és műfaji szempontból is érdekes kérdéseket vet fel. Dokumentációjuk hiányossága nemcsak történetüket szimbolizálja: a kulturális ellenállás és a szocialista média befolyásának is egyedi példájául szolgál.

Az együttes egyedi életútjával a szocialista kultúrpolitika ellentmondásosságára világít rá, mely paradox helyzetet, a kurrens populáris zenekutatás tükrében, előadásom során szeretnék feltárni. Alapvető célom, hogy a Syrius jelentőségére felhívjam a figyelmet, nem csak zeneileg, de tudományos szinten is, továbbá bemutassam az együttes köré szerveződő emlékezetkultúra összetettségét, jelentőségét.

17:15-17:45

Simor Kamilla (PTE)

A komplex struktúra és a plaszticitás problémája Tom Tykwer filmjeiben

Kutatásomban Tom Tykwer három játékfilmjével (*Téli alvók*, *A lé meg a Lola*, *Felbőjtás*) foglalkozom a narratív komplexitás elméleti keretén belül. Ezen terület határai még igen képlékenyek a filmtudományon belül, az erről szóló elméletek még nem rendelkeznek egységes fogalmi rendszerrel. Kutatásom első felében a főként az 1990-es évek közepétől megjelenő változatos elbeszélői fogásokkal élő, a klasszikus elbeszélési módtól eltérő időkezelésű művek mentén született elméletek hátterét vizsgálom meg: miben térnek el egymástól és milyen közös pontjaik vannak, miként állnak egymással átfedésben, s milyen eltérések vagy akár ellentmondások lelhetők fel az ugyanazon terminusokat használó teoretikusok elméleteiben. Többek között az adatbázis-logika/ adatbázis-narratíva, az elmejátékfilm, az elágazó ösvények, a digitális morfolás, valamint a moduláris narratívák teóriái felől elemezve a filmek elbeszélései nyomán keletkezett parallel világok szerkezetét vizsgálom. Átjárhatóak-e ezek a részek vagy önálló egységekként, egymástól függetlenül is működnek? Mennyire képlékeny a határ a filmen belüli világok között, milyen mértékben és hogyan lesz meghatározó része struktúrájuknak a plaszticitás? Hogyan imitálják ebből a szempontból a filmek a videojátékok szerkezetét, s a felületi hasonlóságokon kívül mennyire hatja át videojátékok működési mechanizmusa a komplex filmek narratívájának felépítését? Mind a három alkotás a variáció és kombináció játékán alapszik: kutatásomban a szereplők és funkcióik, a cselekményelemek, a különböző idősíkok, a narráció aktusának módozatai, váltakozásának funkciói, jelentései kerülnek előtérbe: melyek a repetitív elemek és miért, s melyek a kiindulópontjukra már új alakban visszatérők? A lineáris kronológiából kizökkent idő és a kronologikus-kauzális logika más-más módon való megvalósításának megjelenítését és váltakozását elemzem a filmekben, valamint a képzelet és valóság összekeverését, azt, hogy mi okozza ezekben az alkotásokban a narráció bizonytalanságát.

17:45-18:15

Orova Blanka Róza (ELTE)

Gooble, Gobble One of Us – A „freakek” mint társadalmi csoport egy 1932-es film tükrében

Előadásom alapját – melyet fogyatékoságtudományi témában szeretnék megtartani – Tod Browning 1932-es *Freaks* című, a korabeli Amerika freak show-inak világában játszódó filmje képezi. Arra keresem a választ, hogy mit jelentett abban a korban, abban a társadalmi közegben a fogyatékosággal élők (társadalmi) csoportjához tartozni. Ehhez feltárom a filmben bemutatott fogyatékos emberképet, valamint a „freakek” mint társadalmi csoport megjelenítését, illetve korabeli újságcikkek, dokumentumok alapján a közönség, az „ép” társadalom fogadtatását.

A fogyatékoságtudomány mint interdiszciplináris kritikai társadalomtudomány, igen fiatal, az 1980-as évek közepétől beszélhetünk róla önálló tudományágként. Fókuszpontjában a fogyatékosággal élő ember áll, aki nem mint a tudomány tárgya, hanem mint alanya jelenik meg. Interdiszciplináris, mert átnyúlik a korábbi társadalomtudományok keretein és többek közt magán hordozza az antropológia, vagy éppen a szociológia jegyeit, miközben kérdésfeltevései gyakran filozófiai, pszichológiai, esetleg kultúraantropológiai nézőpontot is tükröznek. A fogyatékoságot társadalmi és kulturális jelenségként értelmezi, elemzi a társadalomhoz és annak tagjaihoz, a politikához, illetve a mindenkori hatalomhoz kötődő, az elnyomás jegyeit mutató viszonyát. Ezekhez kapcsolható kritikai volta pedig abban a nem titkolt célkitűzésében értelmeződik, hogy nem csupán elemzése tárgyául kívánja tenni a kirekesztő és megkülönböztető hatalmi struktúrákat, de le is kívánja bontani azokat.

Az előadásomban először magát a filmet mutatom be, annak történetét, tartalmát. Majd részletesen foglalkozom a fogyatékosággal élő személyek filmbeli ábrázolásával, és annak újszerűségével. Kitérek a film egy kulcsjelenetére, mely élesen jeleníti meg a fogyatékosággal élő személyek társadalmi csoportjának korabeli viszonyát az épek társadalmához. Mindezek után bemutatom a film fogadtatását és utóéletét, ehhez korabeli dokumentumokat vizsgálok és elemzek.

Az összegyűjtött információk alapján egységes képet alkotok arról, hogy mit jelenthetett abban az időben fogyatékosággal élő személynek lenni és a „freakek” (társadalmi) csoportjához tartozni.

Az előadás végén kitekintek a jelenlegi fogyatékos emberképre, illetve az elmúlt években bekövetkezett változásokra.

18:15-18:45

Kovács Barbara Nóra (ELTE)

Szegregáció és mobilitás: Lakásmobilitási utak egy budapesti szegregátumban

Dolgozatomban a Budapest 10. kerületi Hős utcai szegregátum lakóit vizsgálva arra keresem a választ, hogy milyen tényezők vezettek ahhoz, hogy a megkérdezettek

egy városi szegregátumba költözzenek, valamint bemutatom jelenlegi élethelyzetüket, lakóhelyükhöz fűződő viszonyukat. A kutatási kérdések megválaszolásához a Kontúr Közhasznú Egyesület és az ELTE Angelusz Róbert Társadalomtudományi Szakkollégium közös Hős utcai kutatásának tapasztalatait, kérdőíves adatait és interjút használom fel. A dolgozatban az 1989-es rendszerváltás után beköltözők élettörténetét elemzem, melyben a lakók előző lakóhelyükről való elköltözésükre és a Hős utcába „húzó” tényezőkre fókuszálok.

A háttérben az élettörténetek mögött húzódó makro szintű társadalmi folyamatokat főként lakáspolitikai, lakáspiaci és társadalomtörténeti szempontból mutatom be, kitérve a Hős utcát és annak lakóit érintő szegregáció és kettős stigmatizáció jelenségének bemutatására. Öt interjút, ezáltal öt Hős utcai lakos élettörténetét teszem elemzés tárgyává. Ebből két fő csoport rajzolódik ki: akik az észak-magyarországi régióból, jobb megélhetés és munkalehetőség reményében költöztek a fővárosba, valamint a Budapesten belül jobb környezetben lévő, vagy komfortosabb lakásukat elvesztők, és innen a Hős utcába költözők. Kategorizálásommal a térbeli mobilitási mintázatokat vázoló fel. Emellett kitérek a lakásukat bérlők, illetve a lakástulajdonosok eltérő viszonyára a saját lakásukhoz.

Az elemzésem alapján úgy gondolom, hogy a Hős utca jelenleg kitölt egy űrt a lakáspiacon, ami a kevés állami bérlakás és az ezt igénybe vevők nagy száma között tátong. Budapesten élni jobb, mint a rendszerváltás után válságtérissé alakuló vidéki területeken. A fővárosban viszont az albérletek és nem önkormányzati lakások túl magas költségeit már sokan nem tudják megfizetni, így tehát szinte csak a Hős utca tud lakhatást biztosítani azoknak, akik nem kapnak önkormányzati bérlakást és alacsony a jövedelmük, vagy jelenlegi élethelyzetük miatt nem tudnak egy albérletet fizetni.

ÓKOR – KELET – MŰVÉSZET SZEKCIÓ

Péntek, „B” szekció, 11:15-15:10

Klasszika-filológia alszekció

Szekcióvezető: Vér Ádám

Orientalisztika alszekció

Szekcióvezető: Takó Ferenc

Művészettörténet alszekció

Szekcióvezető: Szántó Iván

11:15-11:35

Kovács Dominika (ELTE)

Egy (majdnem) elfelejtett XX. századi Homérosz-fordítás

Előadásom témája Ponori Thewrewk Emil eddig ki nem adott Homérosz, *Iliász* VII. énekétől XI. énekéig tartó fordításának elemzése filológiai szempontok alapján.

A homéroszi eposzok hazai fordítástörténetét sokan sokféleképpen ragadták meg és elemezték. Amint az ismeretes, a XX. századi magyar Homérosz-fordítások sorát két, még a XIX. században készült fordítás nyitja meg. Az egyik Baksay Sándor *Ilíasz* fordítása, amelyből az első kiadás 1876-ban jelent meg, a teljes fordítás azonban 1901-ben került kiadásra. A másik Ponori Thewrewk Emil befejezetlenül maradt *Ilíasz*-fordítása, amely az 1906-os évszámmal ellentétben, valójában 1907 április vége felé került a nagyközönség elé. A bevezetőben ő maga azt írja: „Hogy e fordítás, mely már 1900 óta van kinyomva, csak most kerül a közönség színe elé, annak fő oka, hogy a Bevezetés megírása sok fáradságos kutatással járt s ekközben – minthogy már benne voltam a munkában – rendszeres pontossággal akartam végezni.”

Ez a pontosság nagyon is igaz volt rá, amit mi sem bizonyít jobban, hogy e gondosan megszerkesztett Bevezetés 71 oldalon keresztül igen részletgazdagon került kifejtésre. Nem véletlenül tartott ez ilyen hosszú ideig. Thewrewk nemcsak klasszika-filológus és műfordító volt, hanem nyelvész is. Ennek következtében a fordítás elkészülte után, a bevezetés megírása során sok kérdés merült fel benne, amelyeknek ő maga szeretett volna utánajárni. Úgy gondolta, hogy észrevételeit a későbbi fordítások kötetében fogja közölni. Ugyanakkor további fordítás kiadásra nem készült. Naplójából kiderül, hogy nem folytatta volna a fordítást, ha nem kapott volna ilyen jó kritikákat. Erről így ír 1899. január 30-án: „Az II. VII. énekét ma kezdtem fordítani”, ugyanakkor ennek folytatása valószínűleg elmaradhatott, hiszen 1907. június 16-án ezt írja: „Belefogtam az Ilias VII. fordításába.” A lelkesedés következtében szeptember 15.-én hozzáfogott a XI. énekhez. Thewrewk *Ilíasz* fordítása 1907. szeptember 30-án a XI. ének 95. sorával lezárul. E torzó mű kiadásra nem került, ám a VII-től XI. ének fordításának kéziratai fennmaradtak. Előadásomban ennek a szövegnek fordítástechnikai elemzését kísérem meg bemutatni. Elsősorban azt vizsgálom, hogy miként alkalmazkodik Ponori Thewrewk kora esztétikai elvárásaihoz, mennyiben tér el munkája Devecseri Gábornak a közvélemény által mértékadónak tekintett fordítástól, és milyen pontokon haladja meg elődei fordításait.

11:35-11:55

Németh Anna (ELTE)

Az ősmítosz megteremtése Pasolini *Medeaja* alapján

Euripidész és Pier Paolo Pasolini. Közel kétezer évnyi különbség, eltérő hordozóanyag, ugyanakkor egy közös forrás, a Médeia-mítosz. A kérdés egyszerű: miért? Mi foghat meg Olaszországban, 1969-ben egy rendezőt, hogy vászonra vigyen egy ókori mítoszon alapuló tragédiát? Mivel lehet aktuálissá tenni a történetet, hogy a mozinézők tetszését is elnyerje?

A XX. század különleges korszak az emberiség történetében – nevezhetjük akár az új-mitológia megteremtése időszakának. Megbolydul a felvilágosodás óta oly szilárdnak hitt világ rendje, új és újabb ismeretek birtokába jut az ember, egyre

tökéletesebb eszközei révén sosem látott és tudott dolgoknak bukkan a nyomára. A szilárd világrend helyén ismét felrémlik a káosz bizonytalansága, és újra működésbe lép az ember ősi világmagyarázó mechanizmusa. Mintha megismétlődne az ősmítoszok születése – ám ezúttal sokkal magasabb technikai és tudásszint birtokában. Egyre inkább meggyőződés, hogy az új-mitológia születésének folyamatában éppen az újonnan születő „hetedik művészet”, a film lesz az az eszköz, amely alkalmas közegként szolgál az új világmagyarázatok és világrendteremtés idején.

Úgy gondolom, hogy ennek a különös mítoszeremtő folyamatnak egészen kivételes alakja Pier Paolo Pasolini, aki a maga író-költő-filmrendező-filozófus mivoltában letéteményese annak a szinkretikus látásmódnak, amely a mítoszeremtés velejárója. Dolgozatomban Pasolini *Médeia* című filmjének és Euripidész *Médeia* című tragédiájának párhuzamait és eltéréseit vizsgálva kísérletet teszek arra, hogy felismerjük az archaikus kor és Pasolini századának mítoszeremtő törekvéseiben rejlő azonosságokat és különbségeket, valamint rámutassunk a Pasolini-film olyan sajátosságaira, amelyek az Euripidészt jóval megelőző ősmítosz irányába mutatnak. Afelé a mítosz felé, amely – jungi értelemben – mindig valami lényegit mutat fel, amely egyúttal jelen idejű létezés is. Példát ad, nembeli szintre emeli az egyszeri emberi létezést. Felmutat valamit, a fénybe hoz, megérettet és érthetővé tesz. Benne van minden: művészet, tudomány, kép és gondolat, költészet és filozófia. Szétszálazhatatlanul, örök egységben.

11:55-12:15

Kiss Balázs (ELTE)

Az Egyiptom-kép az Augustus-kor irodalmában

Az Augustus-kori irodalom Egyiptom képének definiálásához a kiindulópontot a korszak költőinél megjelenő sajátos csoport, az Actium-motívumok vizsgálata jelenti, amelyek elemzése, az olyan szövegek jelentőségénél fogva, mint az *Aeneis* VIII. énekének ekphrasis-a, Horatius I. 37-es ódája, vagy Propertius elégiái, nem újkeletű a klasszika-filológiai szakirodalomban. A jelen elemzés újszerűségét egyrészt az adja, hogy ezeket nem külön-külön, hanem komparálva elemzem; másrészt az elemzés hangsúlyja Egyiptomra esik, így gyakorta szükségszerű kitekintéseket, illetve háttérelmézéseket tenni az egyiptomi kultúra felől definiálandó motívumokhoz.

Az Actium-motívumok elemzésekor érdemes szem előtt tartani, hogy az Augustus-kori Róma szemszögéből milyen jelentősége volt az acarnaniai partoknál a Kr. e. 31. szeptember 2-án lezajlott ütközetnek, hiszen ez tekinthető egy polgárháborúkkal súlyosan terhelt kor záróaktusának, amelyet az egyeduralom kialakulása követett; ennél fogva a Vergiliusnál, Horatiusnál és Propertiusnál megjelenő Actium-motívumoknak az augustusi propagandával átitatott fő hangsúly a vérzivataros, súlyos válságokkal terhelt korszak után nyugvópontra jutott államon van, amely elért mind a külső, mind a belső stabilitást. Mivel jelen elemzés középpontjában Egyiptom és az Egyiptomhoz való viszonyulás áll, így szükséges

kicsit más logika mentén közelíteni az Actium-motívumokhoz, mely során egyszerre elemzem azokat egy meghatározott szempontsor szerint, amelyek egymásba láncolódó együttese világítja meg a fent nevezett kérdéskört.

Az Augustus-kori irodalomban az Actium-motívumokon kívül is előfordulnak Egyiptom-képek, amelyek azonban jóval elszórtabbak, vegyes kontextusokba ágyazva Tibullusnál, Propertiusnál, Vergiliusnál és Ovidiusnál; ezeket egy-egy vezérmotívum (Ízisz és Nílus) mentén lehet két csoportra osztani. A két csoport összevetéséből kiderül, hogy az Actium-motívumokban megjelenő általánosan negatív felhang korántsem általános, sőt dichotómia jelenségére lehetünk figyelmesek, amely a polgárháború felett való szégyenérzettel és a rómaiság fogalmi újjáképzésével áll kapcsolatban. Ez a dichotómia megfigyelhető a Augustus egyiptomi kultuszokkal szembeni magatartásában, a korszak tárgykultúrájában, illetve a princeps Egyiptom-politikájában is, így szükséges ezeknek is figyelmet szentelni, hogy a korszak Egyiptomhoz való hozzáállásának megértése teljes körű legyen.

13:00-13:20

Cservég Viola (ELTE)

A vasúti pályaudvar mint a 20. század katedrálisa. A firenzei Stazione Santa Maria Novella (1933-1935)

A két világháború között épült Stazione Santa Maria Novella di Firenze új típusként jelent meg az olaszországi és nemzetközi vasúti fejpályaudvarok sorában. Ebben az időben az utazás elsődleges eszköze a vonat volt, ezért Európában számos új fejpályaudvar és vasútállomás épült, amelyek a nagyvárosok új kapujaként, katedrálisaiként jelentek meg a városi szövetben.

A mai firenzei pályaudvar helyén már korábban is állt vasútállomás, a Stazione Maria Antonia. Idővel a megnövekedett utas- és áruforgalom igényeit nem elégítette ki, s így az 1920-as évek végére megfogalmazódott az igény egy új, egységes stílusú nagy fejpályaudvar építésére. 1929-ben Angiolo Mazzoni (1894-1979), az Olasz Közlekedési Minisztérium és az Olasz Államvasutak főépítésze kapott megbízást egy új állomás tervezésére. A tervet 1931-ben publikálták, de vitákat váltott ki a historizáló stílusa miatt, így 1932-ben Firenze város tervpályázatát írt ki az új pályaudvar megtervezésére.

A két világháború között a tervpályázatok voltak a legjelentősebb megjelenési platformok és érvényesülési lehetőségek országos szinten az építészek és mérnökök számára, akik a progresszív építészet jegyében alkottak. Pályázatokat szinte minden európai országban írtak ki a 20-30-as években, s ezekről a korabeli magyar építészeti folyóiratok is beszámoltak.

A pályázati kiírásban meghatározták a kritériumokat, hogy milyen egységeket kellett belefoglalni az épületkomplexumba, mely és mekkora terület állt rendelkezésre, továbbá tartalmazta az anyagiakat is.

102 pályamű érkezett be 98 pályázótól. Nyertesként a Gruppo Toscano (Toszkán csoport) került ki, amelynek a vezetője Giovanni Michelucci (1891-1990) firenzei építész volt. Érdekes azonban megvizsgálni a második helyezést elért terveket is, s összevetni a nyertes pályaművel.

A Gruppo Toscano egy letisztult, horizontálisan elterülő épületet tervez, melyet a főhomlokzaton vízesszerűen végigfutó acél-és üveglablakzat ural, ezen kívül teljesen dísztelen. Az épület váza csak egy egyszerű burkolatot kap, nem mutat és nem is törekszik többre, mint ami: vasútállomás.

A firenzei Stazione Santa Maria Novella a pályaudvarok új archetípusa lesz, s egyben a modern építészet és urbanisztika egyik kiemelkedő példája.

13:20-13:40

Jakab Eszter Júlia (ELTE)

A Mahábódhi templom szimbolikája és jelentősége

Előadásom elsődleges célja, hogy betekintést nyújtsak a Mahábódhi templom gazdag szimbolikájába, illetve rámutassak annak eddig még nem teljesen felismert jelentőségére az indiai – kiváltképpen az északi – templomépítészeti stílus kialakulásában. A szóban forgó templom a buddhizmus egyik legszentebb helyének számít, nem véletlenül, hiszen itt, Bódh Gajában, a szent bódhifa alatt érte el a történelmi Buddha a buddhista tanok célját, a megvilágosodást. Ennek az eseménynek állított emléket leelőször az ókori Dél-Ázsia egyik kiemelkedő uralkodója, Asóka, egy nyitott, pillérekben nyugvó pavilonnal. Ez az emlékmű azóta is ott áll, azonban az ezutáni évszázadok során egy hatalmas templomkomplexum épült köré, mely a Buddha megvilágosodását követő legendás negyvenkilenc napot, azaz hét hetet szimbolizálja. Ugyan a prezentációmnak nem fő témája, mégsem haladhatok el mellett, hogy milyen ellentmondásokba és eltérésekbe ütközünk, amikor ennek az időszaknak az elsődleges szöveges forrásait kutatjuk. Emellett az építmény egy másik érdekes problematikát is fölvet, mely kutatásom fő sodrát képezi, ez pedig a művészettörténeti jelentősége a fő templomnak. Az indiai művészettörténet fejlődési ívében vitathatatlanul fontos szerep jut a korai buddhista művészetnek, hiszen korábról nemigen maradtak ránk épített emlékek a nagyon ősi Indus-völgyi civilizáció romjait leszámítva, mellyel kapcsolatban még nem sikerült konszenzuálisan kimutatni annak későbbi kontinuitását. Azonban a legtöbb erről érkező tudományos munkában azt figyelhetjük meg, hogy a tárgyalt templomnak méltatlanul kevés jelentőséget tulajdonítanak, egyes kötetekben meg sem említik, vagy éppen hibridnek titulálják. Fakad ez mindabból, hogy korai indiai buddhista létesítmény révén valóban furcsának tekinthetjük formáját, amennyiben pedig az észak-indiai ún. nágara templomstílushoz viszonyítjuk, úgy szintén eltér az általunk ismerttől. A templom morfológiáját és annak történeti hátterét újszerű megközelítésekbe helyezve azonban megalapozott okokat találhatunk a „kakukktojásnak” tűnő külső mögött. Kutatásom célja ezért az, hogy ezeket

megtalálva reflektálják a templomról eddig felmerült véleményekre és ezekre építve kontextualizáltan, szabályosan illeszkedve helyezzem el az észak-indiai templomstílus kialakulásának fejlődési ívén.

13:40-14:00

Tamics Rita (ELTE)

Nyugalom, nincs többé hideg a hegyeken túll-Az ainu temetkezési rítusok és túlvilághit

Az ember a kezdet kezdete óta próbál választ találni bizonyos kérdésekre. Honnan jött? Vajon mi lesz vele a halála után? A legtágabb értelemben vett kultúráktól az egészen kis közösségeikig mindenhol keresnek és találnak válaszokat ezekre a kérdésekre. A jelenleg Japán Hokkaido szigetének északi részén élő ainu népcsoport sem marad ki a sorból. Előadásomban e csoport nézetet, válaszait mutatom be.

Először arról beszélünk, kik is az ainuk, akiket tévesen japán őslakosoknak szokás hívni. Bár nyelvükben az „ainu” szó az „embert” jelöli, a továbbiakban ezt a mára alig több mint 20.000 főt számláló népcsoportot fogom így nevezni. Ismertetem származásukat és a mai napig megőrzött, hagyományos életvitelüket. Többek között szó lesz a medveösük tiszteletére minden évben megrendezett Iyomante fesztiválról is. Legjelentősebb ünnepük áttekintésével bemutatom, honnan eredeztetik magukat, mivel ez elengedhetetlen ahhoz, hogy túlvilág-hitükről szóljak, továbbá segítségemre lesz abban, hogy betekintést nyújtsak az ainu hiedelemvilág erősen animista, azaz mindennek lelket tulajdonító jellegzeteségeibe és természetközpontú világnézetébe. Így válnak ezután könnyebben átláthatóvá és értelmezhetővé az ainu halotti rítusok is.

A folytatásban John Batchelor nyomán lépésről-lépésre mutatok be egy hagyományos ainu temetést. Az egyszerű angol misszionáriusból a XX. század egyik legjelentősebb ainu kutatójává váló Batchelor élete nagyrészt az ainuk között töltötte. Így tudta ránk hagyni a *The Ainu and their folk-lore* (sic!) című művében egy temetés részletes leírását. Ez alapján ismertetem a halál beálltának pillanatától egészen a gyászidőszakra vonatkozó szabályokig az ainu temetkezési szokásokat.

Előadásom zárásaként arról beszélünk, merre indul el a lélek a halotti rituálék végeztével, amikor az elhunyt feledésbe merült a közössége számára. Ismertetem mi az ainuk válasza a halál utáni lét kérdésére, hogyan is épül fel szemükben a fenti, a lenti és a hegyek mögötti világ. Bemutatom, milyen segítő vagy éppen ártó istenségek és természetfeletti lények kísérik a halott szellemét a nagy utazáson, elvezetve őt egészen odáig, ahol cselekedetei megméretettnek. Ott, a nagy útelágazásnál, a tűz istennőjének színe előtt eldől, hogy a jeges-tüzes pokolban folytatja-e napjait, vagy átkelhet a hegyeken túlrá, ahol szerettei várják és nem fázik soha többé senki sem.

14:00-14:20

Szűcs Bernadett (ELTE)

A kopt ikonok állatszimbolikája

Koptoknak a vallástörténeti meghatározás szerint az egyiptomi keresztényeket nevezzük, azonban a koptság definiálása ennél árnyaltabb. A koptokra etnikumként is adható egy definíció, mely a kopt szó etimológiája alapján közelíthető meg, ami a görög αἰγυπτῶς, azaz „egyiptomi” kifejezésből származik, és egyben utal arra is, hogy a kopt keresztény lakosság a faraonikus kori egyiptomi lakosság közvetlen leszármazottaként tekint magára. Az i. sz. 640-es arab hódítást követően az etnikai meghatározás egy új elemmel egészült ki: akkoriban a kopt szót a muszlim arab hódítók a keresztény őslakosságra használták. A koptság továbbá nyelvi szempontból is meghatározható. Eszerint a kopt nyelv az óegyiptomi nyelv egyenes folytatása és egyben annak utolsó nyelvfázisa, mely egészen a 17. századig tovább élt.

Az első kopt ikonok nagyjából a vallás megjelenésével párhuzamosan, tehát az időszámításunk szerinti 2. századtól kezdve adatoltak, de használatuk csak a 6. századtól válik igazán gyakorivá. A kopt ikonok Krisztus, az Istenszülő, a kopt valláshoz kötődő szentek és bibliai jelenetek szent paneli. Az ikonokon az alakok környezetében jellemzően megjelennek különféle állatok, mint például az oroszlán, a galamb, a holló, illetve olyan legendás lények, mint a Szent György ikonok elengedhetetlen eleme, a sárkány. A kopt panelek esetében az állatábrázolások mindig vagy a bibliai kontextussal, vagy a kopt szent atyák és remeték élettörténetével állnak kapcsolatban, mint azt a híres, 1777-es Szent Antalt és Szent Pált ábrázoló szent kép esetében látni fogjuk.

Előadásomban a kopt ikonokon megjelenő állatszimbolikát kívánom bemutatni néhány, a téma szempontjából különösen fontos példán keresztül, melyeknél ismertetem a mögöttük rejlő bibliai, illetve hagiográfiai történeteket. Segítségül hívom továbbá a bestiárium témakörének egyik alapvető munkáját, a Physiologust is. Ahhoz azonban, hogy megfelelő kontextusba helyezhessük a nevezett tárgytípust, elengedhetetlen szót ejteni a kopt vallásról és az ikonok történetéről, így egy rövid bevezető erejéig ezekre is ki fogok térni.

14:20-14:40

Mosa Diána (ELTE)

Ki vagy te? – A paestumi bűvár sírjának ikonográfiai elemzése

Előadásom középpontjában az antik görög világ legrégebbi ismert festménye, az ún. Bűvár sírja áll. Ezt a Kr.e. 480-ra datálható dobozsírt csak nemrégiben, 1968-ban találta meg Paestumban (az egykori Poszeidónia görög kolónia területén) az olasz régész Marco Napoli. Míg sok más antik sír a tulajdonosáról kapta a nevét, itt a fedőlapot díszítő bűvár alakja adta az elnevezést, ez a figura jellegzetességén túl annak köszönhető, hogy a feltárt sírlelet nem tartalmazott semmiféle konkrét jelet vagy szöveges emléket, mely az elhunyt kilétére mutatna. Kutatásom kérdésfeltevése

tehát, hogy kié lehet ez az egyedülálló sír? Különlegességét adja az is, hogy kívülről teljesen dísztelenek a dobozt alkotó mészkőlapok, az oldalfalak és a tetőlap is csak belülről vannak kifestve, tehát az ábrázolás a halottnak szólt. Nem az itt maradóknak mesélt a halott földi vagy túlvilági létéről, hanem őt kísérte legvégső útjára, a túlvilágba való átkelésre. Hogyan kerülhetünk tehát közelebb ennek a szakrális gonddal eltemetett elhunytnak a kilétéhez? Egyrészt a korabeli helyi viszonyokat, a görögök és etruszkok poszeidóniai együttélését megfigyelve, a sír a nekropoliszban való elhelyezkedést megnézve és a sír tárgyi leleteit számba véve. Másrészt az öt kőlapon található ábrázolások ikonográfiai elemzésével. A fedőlapon ugró bűvár alakja és az oldalt körben kibontakozó lakomajelenet együttes ábrázolása egyedülálló és szokatlan. Az ábrázolások ikonográfiai pluralizmusa jól levezethető a település heterogén összetételű lakosságából, azok eltérő hitvilágából és művészeti szokásaiból. Előadásomban közelebből vizsgálom a bűvár alakját (elsősorban az atlétasírok figuráitól való különbözőségét), az ugrásának kiindulópontját képező oszlopokat, a két oldalt megjelenő olaj(?)fácskákat, a víz komplex motívumát és a lakomajelenet (συμπόσιον) egyes egységeit (a kottabost játszó, muzsikáló εραστής-ερωμενος párosokat és a nyugati oldal különös menetét). A régészeti adatok és ikonográfiai elemzés szintézisében találjuk magát az elhunytat, aki mintegy 2500 évig egyedül nézte az alámerülni készülő bűvár figuráját.

INFORMATIKA – MATEMATIKA SZEKCIÓ

Péntek, „B” szekció, 15:45-18:15

Szekcióvezető: Lócsi Levente

15:45-16:05

Bondici László (ELTE)

Többfaktoros kamatlábmodellek és egzotikus opciók

Napjainkban egyre összetettebb kereskedési mechanizmusok látnak napvilágot mind a szabályozott pénzügyi kereskedési platformokon, mind pedig a tőzsdén kívüli piacokon (OTC piacok), melyek leírása a pénzügyi modellezőket egyre nagyobb kihívás elé állítja. A különféle alap- és származtatott termékek áralakulását leíró egyfaktoros modellek alkalmazása során az illesztési hiba elfogadhatatlanul nagy lehet, ezért célravezetőnek tűnhet bizonyos többfaktoros modellek alkalmazása. A kutatás során ezen modelleket felhasználva többféle, a kamatlábtermékekhez kapcsolódó klasszikus, európai opciókon túlmutató egzotikus opciók árazására teszünk kísérletet.

Az előbbieken említett többfaktoros kamatlábmodellek esetén szeretnénk alaptermékeket és ezekhez kapcsolódó származtatott termékeket árazni. Az árazási formulák érzékenységet is szeretnénk vizsgálni a különböző paraméterekre, így a derivatívákhoz kapcsolódó különféle érzékenységi mutatók („görög betűk”) kiszámítása is a program részét képezi. Sajnos bonyolultabb kamatlábmodell, vagy

bonyolultabb konstrukciójú származtatott termék esetén már nem reménykedhetünk egzakt analitikus eredményekben, ezért a szóban forgó mennyiségek analitikus, illetve numerikus közelítésére megpróbálunk eljárásokat gyártani. A kapott eredményeink pontosságát, hatékonyságát ellenőrizni is szeretnénk, ezért az elérhető, valós piaci adatok segítségével megpróbáljuk kalibrálni a modelljeinket, és ezek után a piacon megfigyelhető árakkal összevetjük a modelljeink által szolgáltatott árakat, mutatószámokat.

Előadásomban röviden ismertetésre kerülnek a témakörhöz kapcsolódó pénzügyi és matematikai alapfogalmak, illetve rövid áttekintést nyújtok a vonatkozó kvantitatív pénzügyi eredményekről, melyek nélkülözhetetlenek ezen modellek megértéséhez. Töreksem ezen összefüggések szemléletes tartalmát kihangsúlyozni a technikai részletekkel szemben, hogy a tárgyalt témák minél szélesebb hallgatóság számára befogadhatók legyenek.

16:05-16:25

Takács Kristóf (ELTE)

Szekvenciaillesztések matematikai jellemzése

A többszörös szekvenciaillesztés (multiple sequence alignment, MSA) több évtizede az egyik legfontosabb bioinformatikai problémának számít, amely továbbra is számos matematikus, biológus és informatikus érdeklődésének középpontjában áll. Ezzel a módszerrel többek között arra vonatkozó sejtések is megfogalmazhatók, hogy néhány input szekvenciának melyek a konzervatív régiói, amelyek általánosan meghatározhatják ezen DNS-, RNS- vagy fehérjeszekvenciák alapfunkcióit és paramétereit. Ezenkívül érdemes megemlíteni, hogy a többszörös szekvenciaillesztés az egyik legfontosabb a motívumkeresés közben használt eszközök közül: pl. ha néhány génszekvenciáról ismert, hogy ugyanazért a funkcióért felelősek különböző fajokban, akkor logikus kérdésnek nevezhető, hogy pontosan mi a közös ezekben a szekvenciákban? Más eljárások mellett a többszörös szekvenciaillesztés rendkívül hasznos módszer ehhez hasonló kérdések megválaszolására.

A többszörös szekvenciaillesztés gyakorlati jelentőségét tekintve nem meglepő, hogy ez a probléma évtizedek óta a bioinformatikai kutatások középpontjában található: számos eredmény született az általános feladattal kapcsolatban, a korábbiaknál jobb approximációs algoritmusok kerültek kidolgozásra, illetve a feladat bonyolultságára fókuszáló kutatásokat is végrehajtottak. Az utóbbi témához kapcsolódó legfontosabb eredmény valószínűleg Isaac Elias bizonyítása volt arra, hogy metrikus költségfüggvény esetén az MSA feladat NP-teljes. (Ezen negatív eredmény még érdekesebb lehet azt figyelembe véve, hogy két szekvencia illesztése esetén a Needleman-Wunsch algoritmus $O(n^2)$ időben megtalálja az összes optimális illesztést.)

Előadásomban az MSA problémához kapcsolódó néhány új matematikai eredményemet szeretném bemutatni. Rövid szekvenciák optimális illesztéseinek

jellemzése mellett tetszőleges hosszúságú szekvenciákra vonatkozó, pozitív és negatív eredményeket is sikerült megfogalmaznom. Ezenkívül egy általam kidolgozott, az MSA problémával kapcsolatos, heurisztikus algoritmus működési elvét szeretném ismertetni, illetve a heurisztika és a többszörös szekvenciaillesztésre talán leggyakrabban használt algoritmus, a Clustal tesztelési eredményeinek összehasonlítását is, amelyek arra engednek következtetni, hogy bizonyos speciális inputhalmazokon az új heurisztika átlagos teljesítménye felülmúlhatja a Clustalét.

16:25-16:45

Luksa Norbert (ELTE)

„Session Types” – Strukturált kommunikációs típus implementációja Scalában

Az adattípusok a programozás alapvető elemei, minden programozási nyelvben megtalálható a legrégebbitől a legújabbig és kiemelkedő eleme a biztonságos programozásnak. A típusok garantálják, hogy egy változó megfelelő értéket kapjon, hogy egy metódus hívása összeegyeztethető legyen a definíciójával. A cél ugyanaz a „session type”-okkal is: támogatást adni nyelvi szinten a kommunikációra. A mai modern világban egyre nagyobb szerepe van a kommunikációnak, így direkt támogatást nyújtva erre, jobban lehetne optimalizálni kommunikáció alapuló programokat, amellett, hogy biztonságosabbak és könnyebben előállíthatóbbak lennének. A „Session Types” a pi kalkulus szintaxisának egy kibővítése, egy kitűnő eszköz a kommunikáció strukturált leírására.

Egy népszerű és szemléletes példa az alábbi szerver-kliens szimuláció, ahol az alábbi S típusú csatornával paraméterezett srv szerver a kientől kapott számot/számokat összeadja (add), egyenlőséget vizsgál (eq) vagy kilép ($quit$). Az előbbi két művelet után rekurzívan folytatja viselkedését, míg az end kulcsszó a folyamat végét jelenti.

$$\begin{aligned}
 S &= \& \{ add : ? Int . ? Int . ! Int . S, \\
 &eq : ? Int . ? Int . ! Bool . S \\
 &quit : end \} \\
 srv(x : S) &= x \triangleright \{ add : x ? (a : Int) . x ? (b : Int) . x ! \langle a + b \rangle . srv(x) \\
 &eq : x ? (a : Int) . x ? (b : Int) . x ! \langle a = b \rangle . srv(x) \\
 &quit : \mathbf{0} \}
 \end{aligned}$$

Erre egy lehetséges clt kliens felépítése (feltételezve, hogy C helyesen típusozott) az alábbi lehet:

$$clt(x : C) = x \triangleleft add . x ! \langle 40 \rangle . add . x ! \langle 2 \rangle . x ? (a : Int) . x \triangleleft quit . P(a)$$

Itt a kliens először kiválasztja az add ágát a szerverfolyamatnak, ahova elküld két számot, majd kapcsolatot bont a szerverrel és folytatja működését a P folyamatban, ahol már rendelkezik az összeadott értékkel.

Az elmúlt 20 évben egyre több kutatás irányult a „Session Types” és egyéb változatai felé, azonban kevés implementációja létezik. Célom a „Session Types” implementációja Scalában, kihasználva a Scala nyelv funkcionális tulajdonságait és

fejlett típusrendszerét. Az implementáció keretein belül szeretném bemutatni, hogyan kommunikálnak egymás között az egyes folyamatok, valamint kitérek az egyes kifejezések típusosságának ellenőrzésére is. Előadásomban tehát részletesen be fogom mutatni a „Session Types” szintaxisát, viselkedését és az általam készített programon szemléltetni fogom működését és fő tulajdonságait.

16:45-17:05

Tamás Bence (BME)

Evezős mozgás felismerése és követése mély neurális hálók és hagyományos képfeldolgozási módszerek ötvözésével

Az evezős sportban rendkívül fontos a mozgások megfelelő kivitelezése. Munkám célja evezősvideókból az evezős mozgás fontos jellemzőinek kinyerése, ezáltal az edzői munka támogatása a mozgásfejlesztéshez. Egy olyan rendszert mutatok be, ami videókon evezős atléták és az evezős hajó fontosabb pontjainak helyzetét számítja ki: a bokák, térdek, csípő, törzs, vállak, könyökök, csuklók és fej helyzetét, valamint a hajó és lapátok helyzetét.

Az ember pontjainak kinyeréséhez több publikus, annotált képadatbázis, rengeteg tanítóadat áll rendelkezésre, több ún. „pose estimation” megoldás is létezik, ami ezt feladatot végzi el. A mély neurális hálózatok alkalmazása jelenti state-of-the-art megoldást ezen a területen. Zhe Cao és társai megoldása (Zhe Cao, Tomas Simon, Shih-En Wei és Yaser Sheikh: *Realtime Multi-Person 2D Pose Estimation using Part Affinity Fields*, arXiv előnyomás arXiv:1611.08050, 2016) speciálisan az evezős videókon használva is pontos becsléseket ad, így az evezősök pozíciójának megbecslésére ezt a megoldást választottam.

A hajó pozíciójának és lapátok helyzetének meghatározására nem áll rendelkezésre felcímkézett tanítóadat, így a megfelelő koordináták kinyerését hagyományos képfeldolgozási módszerekkel végzem el. A módszer a felhasználó interaktív beavatkozását is igényli, így szemi-automatikusnak mondható. Mivel a hajó orra és fara sok videón nem látszódik, megoldásom a hajó testet szegmentálja szín alapján (a felhasználó által kijelölt színek szerint). A rendszer a kapott terület alsó és felső vonalát és a felhasználó által az első videó képkockán megjelölt tulipán helyzetet felhasználva számítja a tulipán új helyzetét minden képkockára. Mivel a boka a hajó által sokszor takarásban van, ezért a mély neurális hálózat sokszor hibázik megbecslésekor. A boka rögzítve van a hajó testhez egy lábtartó segítségével így a helyzetét az előzőekhez hasonló módon is meghatározom, ami sokszor jobb predikciót ad.

A lapátok helyzetét a két végpont koordinátája adja meg. Az egyik végpontot a kéz koordinátaival becsülhető, mivel az evezős a kezében tartja a lapátot. A másik végpont számításához a tulipán helyzetének és a lapát tulipánon kívüli (ún. „külkar”) és tulipánon belüli („belkar”) hosszának felhasználásával jutok.

A létrehozott rendszer megbízhatóan képes az evezősökről oldalról készült felvételeken detektálni a legfontosabb kulcspontokat, így hasznos információkat szolgáltat az evezősök mozgásáról.

17:15-17:35

Szécsi Péter (ELTE)

Statikus elemző rendszerek

Szoftverfejlesztés során természetesen hibákat véthetünk. Ebből kifolyólag különböző tesztesetek írása elvárt az iparban a kód működésének validálása céljából. Azon túl, hogy a tesztek írása költséges, a programozó gyakran nem fed le minden esetet. Ráadásul a tesztek megírása és futtatása számos esetben jóval később történik, mint a kód fejlesztése, a hibák javítási költsége viszont az eltelt idő függvényében jelentősen (exponenciálisan) nő. Ezek miatt a tesztelés önmagában nem elegendő a kód minőségének biztosítására. Emellett a kód bizonyos tulajdonságait, például kódolási konvenciók betartása, nem lehet tesztekkel ellenőrizni.

A statikus elemző programok a teszteseteket kiegészítő módszert nyújtanak a szoftverrendszerek vizsgálatára, és a potenciális hibák korai felkutatására. Ezen programok a forráskódot tekintik bemenetnek, amelyből egy modellt építenek fel és ezt felhasználva vonnak le következtetéseket. A felépített modell komplexitásától függően az elemzés hatékonysága, precizitása és időigénye is változik. A következtetések eredményeként az adott program hibáinak egy listáját kapjuk. Ez azonban nem a szigorú értelemben vett hibákat tartalmazza, nem feltétlenül a program hibás működését jelenti, hanem a kód szuboptimális működésre, emberek számára kevésbé olvasható kódrészletekre is utalhat.

A jelenleg használt egyik legalaposabb, legmélyebb elemzési módszer a „szimbolikus végrehajtás”, ami az emberi gondolkodásmóddhoz közel álló formában, a program futásának szimulálásával éri el a célját. Amennyiben a végrehajtás szimulálása közben feltételeket, elágazásokat talál az algoritmus, úgy a felépített modellbe mindkét útvonal eltárolásra kerül, mindkettőn tovább folytatva az elemzést. Ez egyrészt pozitív hiszen hiba esetén az oda vezető útvonal is pontosan ismert lesz az elemző rendszer számára. Másrészt ez a módszer exponenciális méretnövekedést eredményez a modellen, amit éppen ezért optimálisan építünk fel és a fölösleges részeket azonnal eldobjuk.

Előadásomban a „szimbolikus végrehajtás” részletesebb működését ismertetem, illetve a kutatási témám, a fordítási egységek közötti elemzés által felmerülő kihívások, problémák és azok megoldás lehetőségeit mutatom be.

17:35-17:55

Nagy Vendel (ELTE)

Kódtranszformáció Big Data rendszerek között Scalában

A Big Data napjaink egyik buzzwordje. A nap mint nap keletkező rengeteg adatot felhasználva egyre több területen sikerül korábban elképzelhetetlen összefüggéseket felfedezni. Tipikus alkalmazási terület például a vásárlói szokások feltárása, az üzleti folyamatok optimalizálása, az egészségügyi adatok elemzése vagy éppen a pénzügyi folyamatok modellezése.

A korábban sosem látott mennyiségű adat feldolgozása azonban új megközelítést igényel az informatika részéről. Nem ritka, hogy több ezer vagy akár több tízezer számítógép is rendelkezésre áll egy adathalmaz feldolgozásához. Megoldásként több olyan szoftvereszköz készült az utóbbi években, amelyek az ilyen elosztott rendszereken való adatkezelést igyekeznek minél gyorsabban megvalósítani.

Ezen rendszerek felhasználói szinten sokszor nagyon hasonlóak, ami nem meglepő, mivel ugyanarra a problémára próbálnak megoldást kínálni. A háttérben ennek ellenére működhetnek egészen máshogy, használhatnak különböző algoritmusokat és optimalizációkat, ezáltal a teljesítményük is eltérő lehet akár a konkrét problémától függően is.

Kutatásom során azt vizsgálom, hogyan lehet egy adott rendszerben implementált megoldást minél kevesebb humán erőforrást felhasználva egy másik rendszerre átültetni, hogy a teljesítmények összehasonlítása után a kedvezőbb rendszer használata mellett dönthessen a fejlesztő.

Speciálisan kutatásomban egy olyan szoftvereszköz kidolgozását kísérem meg, amely képes támogatni egy Apache Flink keretrendszert használó Scala forráskód átírását egy Apache Sparkot használóra. Az átírás megvalósítása során arra törekszem, hogy az átírással keletkező forráskód a fejlesztő számára olvasható maradjon, ezzel megadva a lehetőséget a fejlesztés új kódbázison történő folytatására.

A megvalósítás során a két rendszer API-ában kívánok olyan mintákat felismerni, amelyek alkalmasak a két rendszer közötti translációra, majd ezeket a transzformációkat egy scala refactoring elnevezésű nyílt forráskódú eszközt továbbfejlesztve végre is hajtom.

Előadásomban nagy vonalakban ismertetem az Apache Flink és az Apache Spark általam vizsgált Scala API-át, röviden bemutatom a scala refactoring eszközt, majd néhány, a kutatásom során kidolgozott transzformációt és implementációjukat részletesen is ismertetek.

17:55-18:15

Leitereg András (ELTE)

Masszívan párhuzamos architektúrák generatív programozása

A legtöbb reáلتudományban szükség van lineáris algebrai számítások elvégzésére. Nagy szerepük van az adatelemzésben, statisztikában, de a differenciálegyenletek

diszkretizációja, illetve a sajátérték problémák megoldása is ilyen feladatokra vezet. A számítások gyakran mátrix-vektor műveletekként vannak felírva, és számítógépen értékelik ki őket. A sűrű (dense) mátrix-vektor műveletek könnyen párhuzamosíthatók, a hatékony párhuzamos implementáció azonban komoly programozási tapasztalatot, és a cél hardverarchitektúra részletes ismeretét kívánna meg. Ez akadályt jelenthet a kutatásban, mert a különböző területekről érkező (fizikus, matematikus) szakembereknek nincs ideje, kapacitása elmélyülni a párhuzamos programozásban és optimalizálásban. Ők lennének a legtöbben, akik szeretnék nagy számításigényű feladatokat futtatni, de mégis sokan használnak olyan programokat, amik közel sem aknázzák ki teljesen a rendelkezésre álló hardver képességeit.

Léteznek előre megírt párhuzamos primitíveket kínáló könyvtárak, de ezek a műveletek általában nem paraméterezhetők tetszőlegesen, és az adatok kezelése sem kellően általános (pl. legfeljebb 3 dimenziós adatstruktúrákat támogatnak).

A számítások sokkal könnyebben kezelhetők, és az előbbi korlátozások is elkerülhetők, ha az elterjedt procedurális megközelítés (a könyvtár által biztosított alapfüggvények egymás után hívása) helyett a számítások műveleti fáját elemezzük, transzformáljuk.

Kutatásunk célja nem abszolút optimális kód előállítás, mert az olyan hardver, szoftver és feladat specifikus részletektől függ, amiket nagyon nehéz figyelembe venni, kiabsztrahálni (pl. utasítás költségek, pipeline modell). Inkább a lehető legáltalánosabb építőköveket szeretnénk megadni, és egy jó kompromisszumot teremteni a fejlesztési és a futási idő minimalizálása között.

Az előadásomban bemutatok egy lineáris algebrai kifejezések felírására alkalmas, könnyen optimalizálható műveletkészletet, vizsgálom a műveleti fák általános transzformációit és annotációját rekurziós sémák segítségével, bemutatok egy tetszőleges dimenziós struktúrák flexibilis és hatékony kezelésére alkalmas memória modellt, a műveletfa kiértékelését pedig párhuzamos architektúrákra generált C++ programmal demonstrálom.

PEDAGÓGIA SZEKCIÓ

Péntek, „C” szekció, 11:15-12:15

Szekcióvezető: Garai Imre

11:15-11:45

Mosa Diána (ELTE)

A francia főnevek nemének etimológiaalapú tanítása

Kutatásom kiindulópontja, hogy a magyarországi francia tankönyvekben nem kap kiemelt jelentőséget a főnévi nem tanításának módszertana, nem szentel elegendő figyelmet és gyakorlási időt erre a kommunikáció helyességét alapjaiban meghatározó területre. Ugyan az olasszal és a spanyollal ellentétben a franciában nincs egy-egy nagyon jellegzetes szóvégződés, mely segítené a nemek eldöntését,

kaphatunk és adhatunk segítséget a szavak nemének megtanulásához! Anyanyelvünk ugyanis, a franciához hasonlóan, számos ógörög és latin jövevényszót tartalmaz, ezek szabályos végződése elvezetnek bennünket a főnevek neméhez. A magyar nyelv, szerencsénkre, az esetek nagy többségében végződésörző, így a tanulók anyanyelvi szókincsünket megmozgatva könnyedén aktivizálnak antik nyelvi szóalakokat is, melyek (ha a végződésben nem is) a szótóban a franciával is össze fognak csengeni. Sajnos nem kínálhatunk királyi utat a nemek megtanulásához, de kínálhatunk egy hatékonyabbat és könnyebbet: az ógörög és latin végzések nemekhez való kapcsolódásának megtanulását, melyek (néhány nyelvtörténeti változáson átesett, nemet váltó szótól eltekintve) elvezetnek bennünket a francia szavak neméhez. Félreértés ne essék, nem szeretném a 9. osztályos diákokat franciatanulásuk hajnalán gyorsan megtanítani ógörögül és latinul is, a tanulási folyamatot megtámogató antik szavak mind megtalálhatók anyanyelvükben is (még ha némelyik csak a passzív szókincsük részét képezi is). Így például a gyakran eltévesztett 'problème' francia szó hímneműsége könnyedén rögzíthető, ha tisztázzuk, hogy minden -μα végű ógörög főnév semleges nemű, ami pedig a franciában hímnemű lett. Segítőtársunk pedig a napjában százszor használt magyar probléma szó! Ugyanígy a 'structure' nőneműségét a 'structura, -ae' (f) latin szóból eredeztetve, de a magyar struktúra közbenjárásával értethetjük meg könnyedén. Célom a kérdőíves attitűdfelméréseken és a nemekkel kapcsolatos sztereotípiák felmérésén keresztül feltérképezett diákság igényeihez igazított segédfüzet kidolgozása a nemek tanításához. Ez módszertanilag változatos munkaformákkal és a tanulók lehető legtöbb érzékére ható bevéséssel dolgozna. A magyar és a francia szókincs közös gyökereihez visszanyúlva a francia nyelv hamar ismerősebb és barátságosabb lesz, az antik szavak visszakeresése pedig mint egy nyomozós játék lehet jelen a mindennapi tanórai gyakorlatban.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

11:45-12:15

Pitlik László (ELTE)

Lehet-e mindenki másként egyforma? – Hasonlóságelemzés a szummatív értékelésben

Témazáró, félévi jegy, év végi jegy -- az iskolarendszer hangsúlyos részét képezi a szummatív értékelés. Jelen előadás alapvetése a szummatív értékelési gyakorlat széleskörű elterjedtsége (fókuszban a félévi és év végi jegyek).

Az objektivitásra törekvő tanári gyakorlatnak számos eltérő súlyozási és átlagszámítási szisztéma részét képezi. Azonban ezek bár a korrektséget és kiszámíthatóságot képesek jól megvalósítani, önmagukban is jelentős szubjektivitást visznek az értékelés folyamatába.

Miért ér a témazáró éppen két jegyet? Mit jelent a piros, a zöld, a karikás ötös? És mi van, ha valaki elrontja a röpdolgozatokat, de megtanulja a TZ-re az anyagot?

A COCO hasonlóságelemzési szoftver alkalmazásával alternatív és a fent említett szubjektív faktorok elkerülését lehetővé tevő megoldást kívánok bemutatni vitaindító céllal. A megoldás mindenki számára hozzáférhető szolgáltatáson alapul és probléma nélkül adaptálható számos értékelési szituációra. Az alkalmazott hasonlóságelemzési megoldás nem kizárólag az egyes önálló értékeléseket súlyozza, hanem lépcsős függvények alkalmazásával készít becslést arra, mely értékelési esemény esetében konkrétan melyik jegy milyen mértékben járul hozzá a diákok minél kiegyenlítettebb (antidiszkriminatív / Y0) kimentői értékeléséhez.

A kérdés az, hogyan lehet mindenkinek másként egyforma a teljesítménye, illetve melyek azok a különbségek, amelyek valóban igazolhatóak?

A diákok között a végső értékelésben szimmetrikusan azok a különbségek jelennek meg, amelyek a „mindenki másként egyforma”-elv mint nullhipotézis kielégíthetetlenségéből fennmaradnak a legkisebb négyzetes hibájú közelítő modell esetén is.

A norma körüli eredményt elérő tanulók éles megkülönböztetése nem célja a modellnek, ezzel álláspontom szerint a jegyadási határok szubjektivitásának kiküszöbölésén túl a fejlesztési és tehetséggondozási kapacitások dinamikus tervezése is racionalizálható.

A kiindulás, a példa a középiskola, de álláspontom szerint a bemutatott megoldások általános értékelési szituációkban széleskörűen használhatók a hétköznapi életben is.

PLENÁRIS ELŐADÁS

Péntek, „C” szekció, 12:15-13:15

Barbarics Mária (Petrik Lajos Szakgimnázium)

Gamification alapú iskolai értékelés két tanítási nyelvű osztályokban

Az iskolai értékelés fogalma szinte egybeforrt az 5-fokú skálán történő osztályzással, miközben diákok és pedagógusok küszködnek nap mint nap alkalmatlanságával. Az igény megvan a személyre szabott értékelésre, amely betölti célját és valódi visszajelzéssel szolgál a tanulást támogatva, ezért az alternatív módszerek is gyarapodnak. A gamification, vagyis játékelemek alkalmazása valamilyen nem játékos környezetben, egyre több, alapvetően nem játékos területen jelenik meg, így az oktatásban is. Egyre több pedagógus talál megoldást a gamification segítségével a 21. század különböző kihívásaira és az ezeket vizsgáló kutatások is gyarapodnak. Három évvel ezelőtt tanári mester szakos szakdolgozatomhoz kezdtem el kutatásomat két tanítási nyelvű osztályokban, illetve tanárok körében. Előadásomban egy gamification alapú alternatív értékelési rendszert és az ezzel kapcsolatos eddigi kutatási eredményeimet fogom bemutatni. Tanárok, illetve 133 diákom véleményét gyűjtöttem eddig össze a hagyományos

iskolai értékeléssel kapcsolatban, majd bevezettem egy alternatív, személyre szabott, gamification alapú értékelést, melyről azóta is gyűjtöm a visszajelzéseket és a diákokkal közösen alakítjuk az értékelési rendszert, hogy az a lehető leginkább támogassa a tanulást és a tanítást. Mivel szakközépiskolában általános angol nyelvet, informatikai szaknyelvet és matematikát angol nyelven tanítok, nemcsak a diákok, a tantárgyak különbözőségei is sok tanulással szolgálnak. Előadásomban kitérek még a két tanítási nyelvű képzés és a manapság egyre népszerűbb CLIL (content and language integrated learning) jelentőségére a 21. századi oktatásban. A két terület (gamification és CLIL) közös célkitűzése mind a tanárok, mind a diákok 21. században elvárt képességeinek fejlesztése.

FILOZÓFIA SEKCIÓ

Péntek, „C” szekció, 13:30-18:00

Szekcióvezető: Sutyák Tibor

13:30-14:00

Kovács Dániel Attila (ELTE)

A tudatosság problémái Plótinosznál

Plótinosz számos helyen foglalkozik a tudatossággal kapcsolatos különféle problémákkal. Ennek hátterében az áll, hogy a plótinoszi lélek nem transzparens, azaz vannak olyan lelki működések, amelyek nem, vagy legalábbis nem minden esetben tudatosak. A legfontosabb ilyen működés, a lélek alá nem szállt részének nem diszkurzív gondolkodása, melynek általában egyáltalán nem vagyunk tudatában. Mindazonáltal Plótinosz tárgyalja a különféle percepciók és affektusok tudatosságának kérdését is. Mindebből a tudatosság egy igen komplex elmélete rajzolódik ki, amely szervesen illeszkedik a plótinoszi filozófia más területeihez. Előadásomban erről az elméletről szeretnék egy lehetőség szerint átfogó képet adni, kiemelve néhány fontosabb problémát és összefüggést.

Először az empirikus tudatosságot tárgyalom, amely az alsó lélekre jellemző, amelyhez az érzékelés, az affektusok, valamint a diszkurzív gondolkodás képessége tartozik. Egyetértve az értelmezők többségével, akik az empirikus tudatosságot a reprezentációs képességgel (phantasia) hozzák kapcsolatba, arra a két kérdésre keresem választ, hogy a reprezentációs képességhez való eljutás elégséges, vagy pusztán szükséges feltétele annak, hogy egy adott lelki működés tudatossá váljon, illetve hogy az empirikus tudatosság egy lényeges szereppel nem bíró, epifenomális jellegű jelensége, vagy valamely ezen túlmutató feladatot lát-e el a lélekben.

Amellett fogok érvelni a IV.8.8. és V.1.12 fejezetek alapján, hogy az empirikus tudatosság a reprezentációs képességnek ahhoz funkciójához köthető, hogy képes kapcsolatot teremteni a különféle lelki működések között, így a tudatosság lényegi szerepet játszik a lélek egységének megteremtésében. A IV.4.8.. szakasz alapján rávilágítok, hogy mi a szerepe mindebben a figyelemnek.

Ezek után a tudatosság egy másik fajtáját, a noétikus öntudatot vizsgálom, amellyel a felső lélek illetve az intellektus rendelkezik. Az V.8.11. szöveghelyből kiindulva összehasonlítom a tudatosság ezen formáját az empirikus tudatossággal, és amellet érvelek, hogy a tudatosság két fajtája közötti különbség abból adódik, hogy az alsó lélek, és a felső lélek szintjén az egység különböző formái jelennek meg. A tudatosság tehát minden esetben az egységgel áll kapcsolatban.

14:00-14:30

Szántó Rita (ELTE)

Az ironikus és a metafizikus

Richard Rorty *Esetlegesség, ironia és szolidaritás* című könyvének *Magánjellegű ironia és liberális remény* című fejezetében definiálja a „végső szótár” fogalmát. Végső szótáron egy adott embernek azt a szókészletét érti, mellyel az illető saját életét igazolja. A végső szótár szavai használója számára értékkel telítettek. Ez a szókészlet azért „végső”, mert használója nem tudja a benne lévő szavak értékét nem-körkörös érvekkel alátámasztani. A végső szótárak jellemzően mindenhol jelenlevő rugalmasabb – pl. „igaz”, „jó” – és kevésbé rugalmas helyenként jellemző – pl. „Krisztus”, „Anglia” – szavakból áll.

Egy adott ember különböző módokon viszonyulhat saját végső szótárához. E tekintetben Rorty két embertípust különböztet meg: a metafizikust és az ironikust. Utóbbit a következőképpen definiálja: (1) „Radikálisan és folyamatosan kételkedik saját jelenleg használt szótárában” (2) „tudja, hogy a saját jelenlegi szótárában megfogalmazott érvek sem alátámasztani, sem eloszlatni nem képesek szótárával kapcsolatos kételyeit”, (3) „nem gondolja, hogy szótára másokénál közelebb lenne a valósághoz [...]”. Ezzel szemben a metafizikus egy olyan típus, aki „szó szerint veszi a kérdést, hogy »Mi a belső természete valaminek [...]?«” Meggyőződése, hogy „van egy egyetlen állandó valóság, amelyet meg kell találni a sok időleges megjelenés mögött.”

Előadásomban az ironikus és a metafizikus típus megkülönböztetésének problematikáját igyekszem vizsgálni különböző szempontok alapján. Először arra térek ki, milyen kritikával illethető egy ironikus álláspontja egy metafizikus megközelítése felől. Ennek során először azt vizsgálom meg, hogy az ironikus álláspont képviselői mennyiben feltételezik elő saját attitűdjük helyességét. Másodszor azt igyekszem kimutatni, hogy nem jöhet létre genuin megértés egy ironikus és egy metafizikus között. Ezután pedig az ironikus elmélet metasztintú problémáit ismertetem. Előadásom második felében pedig azt mutatom be, hogy az ironikus álláspont képviselői számára a metafizikus által felhozható ellenérvek hogyan válaszolhatók meg, és a felvetett problémák hogyan kezelhetők.

14:45-15:15

Törteli Anett (ELTE)

A művészet intézményi definíciója

A '70-es és '80-as években az analitikus művészetfilozófia felkapott problémája volt a művészet meghatározása. George Dickie 1969-ben, *A művészet definíciója* című munkájában tett kísérletet első ízben megoldást találni rá (az első definíciót a későbbiekben még több változat követte). Definíciója Arthur C. Danto „művészetvilág” fogalma mellett a művészet intézmény-elméleti felfogásának másik alappillérévé vált.

Dickie definíciójának értelmében nincsenek megfigyelhető hasonlóságok a műalkotások között, egyedüli közös jellemzőjük az a mód, ahogyan műalkotásokká válnak. Így nem marad más, mint e folyamat leírásával megadni, hogy mi számít művészetnek. Két lépésben válik valami műalkotássá: első lépésben az osztályozással jelezzük, hogy az artefaktumok egy bizonyos kategóriájába tartozik; második lépésben egy intézményi keret (a művészetvilág) „áldásával” az adott artefaktum műalkotássá avanzsál.

Mióta csak napvilágot látott, számos aspektusból számos kritika érte az intézményi definíciót, de annak ellenére, hogy a vele kapcsolatos vita mára kissé elhalkult, senkinek sem sikerült minden kétséget kizáróan megdöntenie.

Előadásomban abból az álláspontból indulok ki, hogy a definíció alapjait tekintve helytáll, valami mégis hiányzik belőle. Mégpedig a válasz arra a kérdésre, hogy van-e bármiféle alapja annak, hogy a művészetvilág tagjai műalkotássá kiáltanak ki valamit. Azt állítom, hogy a művészetvilág azon képviselőjének, aki műalkotássá nevez ki egy artefaktumot, rendelkeznie kell valamilyen indokkal, a továbbiakban pedig ezen indok természetét vizsgálom.

15:15-15:45

Váncza Kristóf (ELTE)

A helyes választás megalapozottsága: Heidegger kontra Schelling

Előadásomban a választás megalapozottságának problematikáját vizsgálom Martin Heidegger *Lét és idő* illetve Friedrich Schelling *Filozófiai vizsgálódások az emberi szabadság lényegéről és az ezzel összefüggő tárgyakról* című munkája kapcsán. Az első részben bemutatom Heidegger erre vonatkozó nézeteit, majd kritikával illetem őket, s szemléltetem, hogy azok a támaszpontok, amik hiányoznak Heideggernél, fellelhetőek Schelling írásában.

A *Lét és idő* egyik legnagyobb hatású gondolata a jelenvalólét választása a tulajdonképpeni és a nemtulajdonképpeni létezés között. Míg az akárki nem mer szembenézni a jelenvalólét legsajátabb lehetőségével, a halállal, a haláltól való szorongással – így tulajdonképpeni önmagát sem képes felvállalni – addig az eltökélt ittlét mindezt megteszi. A lelkiismeret felhívja a jelenvalólétet legsajátabb önmagalenni-

tudására, felszólítja bűnös-létére. A felhívás megértése választás: a saját lelkiismeret és a felelősség akarása, csakis így áll fenn az a lehetőség, hogy „jók” legyünk.

Meglátásom szerint azonban Heidegger választásfilozófiája megalapozatlan és mankóra szorul. Heidegger nem ad választ arra, miért kell a jelenvaló-létnek felvállalnia önmagát, miért lesz ettől kitüntetett? Ha ez voltaképpen lényege, akkor rá kell mutatni, miért gondoljuk így, nem kezelhetjük pusztá evidenciaként. Vajon mi alapján döntjük el egy életét élő emberről, hogy milyen a létezéshez való viszonya, Tulajdon Önmaga él-e, valóban sajátja-e megélt valósága? Miben rejlik az eltökélt ittlétek felsőbbbsége az akárkik felett, hol van az ítélőszék, ahol mindez megmértetik?

Előadásom második felében prezentálok egy alternatívát, amely jobban konceptualizálja a választást és annak metafizikai gyökerét: ez Schelling Szabadság-tanulmánya. Schelling szerint a jóra és rosszra való szabadság nem más, mint az a lehetőség, amellyel Isten – aki egyedül az emberben szerette a világot – megalkotta az embert. Minden egzisztencia eredendő ősalapja a sötét princípium, azonban éppen ezáltal lehetséges az üdvözülés. Ha nem volna gonosz, nem lehetnénk jók sem, a világos fény felé tartás így az ember Isten szeretete által adott lehetősége a jó elérésére. Nézetem szerint ekképpen a Szabadság-tanulmányban bemutatott választásfilozófia erősebb lábakon áll, mint Heideggeré: azért kell választanunk, mert Istennek is szükségképpen ki kellett nyilatkoztatnia magát. És azért kell a jót választani, kilépni a fényre, hogy megváltsuk a természetet, hogy helyreállítsuk a teremtés kapcsolatát Istennel.

E két gondolatmenet bemutatásával demonstrálok, hogy az a filozófia, amely minősíti a választás aktusát és a választót, szükségképpen rászorul egy kiterjedtebb metafizikai megalapozottságra. Márpedig ez hatalmas kihívás.

15:45-16:15

Zsupos Norbert (PTE)

Az irodalom transzcendenciája Gilles Deleuze filozófiájában

Filozófia és irodalom találkozása meghatározó szerepet tölt be Gilles Deleuze filozófiájában. Ez a találkozás azt mutatja meg, amit a filozófia önmagában képtelen vagy csak elégségesen képes megszólaltani. A XX. századi francia filozófia tulajdonképpen elválaszthatatlan az irodalomtól vagy az irodalomról való szisztematikus gondolkodástól. A filozófia szerves részét alkotja az irodalmi forma vagy megszólálsmód, és némely irodalmi alkotásban egy-egy filozófiai rendszer bontakozik ki.

Deleuze filozófiájához szintén hozzátartozik az irodalomról való, rendszerszintű gondolkodás: mindamelltt, hogy filozófiájában irodalmi példákkal, irodalmi alkotások értelmezésével találkozunk, több művét kifejezetten egyetlen szerző köré építette fel. A Proustról vagy Kafkáról írt szövegek egyfelől az irodalomról szóló elgondolásokat demonstrálják; másfelől az irodalomnak mint a „gondolkodás egy módjának” a kibontásával találkozunk bennük. Az előadásomban azt vizsgálom,

hogy Deleuze filozófiájában milyen szerepet játszik filozófia és irodalom egymáshoz való viszonya, illetve azt, hogy milyen fogalmakhoz köthető ez a viszony. Különös tekintettel arra a fordulópontra, amely Deleuze gondolkodását jellemzi a hetvenes-nyolcvanas években, a művészethez, ennél fogva az irodalomhoz való viszonyát tekintve. Az állításom az, hogy e „fordulópont” ellenére Deleuze életművében az irodalom, az irodalmi gondolkodás (vagy kifejezés) mint transzcendens gondolkodás figyelhető meg a filozófiához képest. Filozófia és irodalom találkozása nemcsak azt mutatja meg, hogy a filozófia miként képes gondolkodni az irodalmi szöveg valóságáról: azt is előrevetíti ez a találkozás, hogy mi az, amiről a filozófia hallgat, és mi az, amihez egyedül az irodalmon keresztül kerülhetünk közelebb.

Az előadás célja tehát az, hogy bemutassam Deleuze irodalomról megfogalmazott elgondolásait, a filozófiának az irodalomhoz való viszonyát, továbbá azt a problémát, amit az irodalom transzcendenciája jelent Deleuze filozófiájában. Előadásomban a Proust- és Kafka-könyvek érintésével elsősorban a Félix Guattarival közösen írt *Mi a filozófia?* [*Qu'est-ce que la philosophie?*] című könyvre, valamint a *Kritika és klinika* [*Critique et clinique*] néhány írására támaszkodom.

16:30-17:00

Császár Andrea Mária (PTE)

Az idegen(ség) fogalmáról Hannah Arendt műveiben

Előadásomban az idegen és idegenség fogalmainak lehetséges aspektusait, értelmezéseit vizsgálom meg Hannah Arendt *Mi, menekültek* című esszéje és *Eichmann Jeruzsálemben* című cikkgyűjteménye kapcsán, kiegészítve *A totalitarizmus gyökerei* című munkája vonatkozó fejezeteivel.

Az idegen mint kifejezés értelmezési keretét társadalomfilozófiai problémaként vizsgálom az említett írásokban, ahol is két szintet különböztetek meg. Egyrészt az idegenre tekinthetünk úgy, mint a másikra, aki tőlünk idegen, aki nem az adott társadalom tagja, vagy azon kívül rekedt, esetleg épp befogadásra vár. Ehhez a *Mi, menekültek* írást használom, ahol is Arendt a menekült-lét és egzisztencia problémáiról és a hozzájuk kapcsolható asszimiláció folytán kialakult torz személyiségstruktúrákról, magatartási mintákról, illetve „újrateremtett személyiségekről” beszél. Az idegen itt maga Arendt, aki belső pozícióból tekint a kialakult élethelyzetekre. A totalitarizmus gyökerei című művének gondolata, miszerint „zsidónak lenni és mégsem lenni zsidónak” jól jellemzik azt a fajta, első olvasatra önellentmondásnak látszó magatartást, amivel minden asszimiláció előtt álló egyén szembesül: a befogadók társadalmi elvárása ugyanis hogy a „befogadandó” ne viselkedjen másként, mint ők, legyen olyan, mint ők, de ugyanakkor mutasson fel valamit, hiszen más, mint ők. Az *Eichmann Jeruzsálemben* című művében ugyanakkor az idegen fogalma a már korábban vázolt ismérveken túl kiegészül további aspektusokkal is, ahol már az egyetemes, társadalmi értékek és egyéni döntések, felelősségek is szerepet kapnak. Ahol egy olyan másik jelenik meg,

aki bár idegen az őt körülvevő közeg számára, ez az idegenség nem csak tisztán társadalmi, etnikai vonatkozású, hanem erkölcsi és morális alapú, végkifejlete pedig elutasítást hoz magával, az elfogadást kizárva. Otto Adolf Eichmann testesíti meg itt az idegent, az ő peréről Arendt csak mint külső szemlélő ír.

Felmerül ugyanakkor a kérdés, hogy az idegenség fogalmát lehetséges e szintekre lebontani, aszerint, hogy kit tekintünk idegenebbnek: azt, aki csak etnikai, vallási, politikai alapon idegen, vagy azt, aki a kanti értelemben vallástól független morális és erkölcsi alapon való idegenséget testesíti meg?

17:00-17:30

Molnár Erik (TKBF)

A szeretet metaforái

George Lakoff és Mark Johnson *Metaphors We Live By* című művükben rámutatnak, hogy a metaforák, az addigi vélekedéssel ellentétben a fogalmak és nem a szavak jellemző tulajdonsága. Ezek a fogalmi, avagy kognitív metaforák gondolkozásunk és a nyelvi megértés elengedhetetlen termékei, korántsem csak nyelvi díszítőelemek, nap mint nap használjuk őket. Az absztrakt fogalmak, érzelmek, gondolatok közvetítése, kifejezése elképzelhetetlen nélkülük. Életünk bizonyos területeinek saját metaforái vannak, ezek legtöbbször általános, kultúra-független. Például vita-háború, élet-utazás, érzelmi állapotok-helyek. Elméletüket felhasználva szeretnék más aspektusból közelíteni a szeretet fogalmához, mely fontosságához és konvencionálisához mérten talán kissé alul reprezentált a filozófiai történetében.

Előadásomban röviden bemutatom elméletüket és a fogalmi metafora elemzés módszereivel összehasonlítom Platón szeretet fogalmát *A Lakoma* című műve alapján, az ettől merőben eltérő buddhista kontextussal, néhány Maitréja buddháról szóló szentírat alapján. Vizsgálatom célja, hogy rávilágítsak a fogalmi metaforák mennyiben befolyásolják a különböző nézeteket, szeretetfelfogásokat a *Lakoma* dialógusaiban, illetve kifejeződésre jut-e az európaiától teljesen eltérő buddhista szeretetfelfogás a szent szövegek fogalmi metaforáiban.

Kategorizálom a szeretethez köthető kognitív metaforákat és bemutatom, hogy a platóni példák nem specifikusak, a hétköznapi nyelvhasználatban ugyanezeket a forrástartományokat használjuk. A szeretet fogalmát fizikai tárgyként, erőként, esetleg emberként és fizikai helyként is konceptualizálhatjuk.

Igyekszem átfogó képet festeni arról mit is jelent a szeretet a buddhizmusban és szembeállítani azt a nyugati, főleg platonista állásponttal.

Figyelembe véve a buddhista szentíratok hosszúságát és számát egy ilyen előadásnak nem lehet célja átfogó elemzést adni az összes fogalmi metaforáról, ám a választott, Maitréjáról szóló szövegek talán releváns képet festenek a hasonlóságokról és különbözőségekről.

TÖRTÉNELEM SZEKCIÓ

Szombat, „A” szekció, 9:00-18:30

9:00-9:30

Lódi Csilla (ELTE)

Egy országos kiállítás a nemzettudat szolgálatában. Az 1939-es zürichi országos kiállítás háttérének elemzése

1939. május 6-án megnyílt a zürichi országos kiállítás, melynek célja az egységes svájci nemzettudat megeremtése és annak megerősítése volt. Tudományos munkám központi kérdéskörét a kiállítás megnyitásának időpontja, valamint a kiállítás jellege képezi. Előadásomban arra keresem a választ, hogy Svájc miért 1939-ben, a nemzetközi politika egy válságos pillanatában, egy globális krízis idején hozott létre egy ilyen jellegű kiállítást?

Kutatásom elkészítése során különböző forrásokat használtam fel. Kezdetben svájci lapokat vizsgáltam meg, hogy azok milyen hangnemben írtak a kiállításról. Továbbá a kiállítás igazgatójának, Armin Meilinek és Guiseppe Mottának, Svájc akkori külügyminiszterének visszaemlékezéseire támaszkodtam. Valamint felhasználtam Philipp Etter belügyminiszter által megfogalmazott országos szellemi védelem programjának IV. fejezetét, amely később szövetségi határozatként került elfogadásra.

Dolgozatom megírása során megvizsgáltam a kiállítás létrejöttének folyamatát, az 1920-as és 1930as évek belpolitikai eseményeit, valamint az ország külpolitikai kapcsolatait nagyobb szomszédjaival: Franciaországgal, Németországgal és Olaszországgal. A két világháború közötti időszakban Svájc teljes egészében elutasította a nemzetiszocialista és fasiszta ideológiát, hogy elhatárolódjon ezektől, a svájci nemzettudat erőteljes propagálását hívta segítségül. Meglátásom szerint a vizsgált események közvetve vagy közvetlenül hatással voltak a kiállítás karakterére.

A kiállítás időpontja véletlenszerűen esett 1939. május 6-ra, az időpontok folyamatos kitolódásának oka a kor gazdasági helyzetében keresendő. Véleményem szerint a kiállítás célját elsődlegesen a korszak külpolitikai eseményei határozták meg, másodlagosan pedig az ország belügyi és külpolitikai kapcsolatai befolyásolták. A zürichi országos kiállítás és az országos szellemi védelem propagandája hozzájárult ahhoz, hogy a svájci nép ellenállt a totalitárius ideológiáknak, és leküzdötte a második világháború következtében előállt problémákat. Ebből adódóan az országos kiállítás sikeressége csak a második világháború után volt érezhető.

9:30-10:00

Somogyi Dániel (ELTE)

A kétnyelvű író és „Kucsera”. Háy Gyula irodalmi-politikai pályája és a keletnémet–magyar kulturális kapcsolatok (1945–1956)

Előadásom célja, hogy bemutassa Háy Gyula drámaíró, műfordító második világháború utáni és az 1956-os forradalmat megelőző (kultur)politikai pályafutását, különös tekintettel arra, hogy munkássága milyen szerepet játszott a keletnémet–magyar kultúrkapcsolatok alakulásában. Vizsgálatom középpontjában Háy és a magyar pártvezetés viszonya, annak állomásai, változásai állnak, hiszen – a rendelkezésre álló dokumentumok alapján – ez meghatározó faktor volt a drámaíró kelet-németországi jelenlétének mértékét tekintve.

Háy drámaíróként az 1930-as évek első felében vált ismertté, darabjait több országban játszották, míg – a szerző politikai irányultsága miatt – Magyarországon 1945-ig mellőzték. A háború után először 1948-ban látogatott Németországba, a szovjet megszállási övezetbe, a Kelet-Berlinben működő Deutsches Theater *Tiszta zug*-premierjére. 1950. június 24-én az NDK és a Magyar Népköztársaság több megállapodást, köztük kulturális egyezményt is kötött. Az ebben is említett munkatervек állandó elemévé váltak a Háy-művek: németnyelvű drámáskötetei mellett (egyes drámáit eredetileg is németül írta) a keletnémet színházak is műsoron tartották darabjait. A szerző az előadásokat rendezői instrukciókkal, színpadképekkel, jelmeztervekkel segítette, ami szintén a munkatervben foglaltak szellemében történt. A drámaíró egymást követő kelet-németországi premierjeit a magyar pártvezetés támogatásán túl kiterjedt, Németországból, Svájc-ból és a moszkvai emigráció idejéből származó színházi kapcsolatainak is köszönhetette: többek között Wolfgang Langhoffnak, a Deutsches Theater akkori igazgatójának, vagy Johannes R. Bechernek, aki a keletnémet Kulturbund vezetője, majd 1954-től kultúrminiszter volt. Háy 1953-tól kezdődő ellenzékiisége azonban NDK-beli szerepére is hatást gyakorolt.

Háy Gyula 1945 és 1956 közötti bel- és külföldi szerepléseinek rekonstrukciója során a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában és a berlini Bundesarchivban fellelhető forrásokat vetettem össze Háy Gyula *Született 1900-ban* és Háy Gyuláné Majoros Éva *A barikád mindkét oldalán* című, erősen szubjektív visszaemlékezésével.

10:00-10:30

Erdős András Patrik (ELTE)

Katonai ellenforradalmi kísérletek a Tanácsköztársaság megdöntésére

A Magyar Népköztársaságtól „megörökölt” katonatiszti állományban a proletárdiktatúra az első pillanattól kezdve nem bízott: a legmakacsabb és legerősebb osztályellenségek között voltak számon tartva. Sokakat el is bocsátottak már azokban a napokban, amikor a Hadügyminisztérium Pogány József vezetése alatt Hadügyi Népbiztossággá alakult. Április 14-én feloszlatták a tisztképzés központját, a M. Kir.

Honvéd Ludovika Akadémiát. Mivel a tanácsállam hadban állt Romániával és a csehekkel, hamarosan reaktíválásokra és az akadémia újraindítására került sor – ez viszont érdemben nem befolyásolta egyes tisztek hozzáállását a szovjeturalomhoz. A legapróbb megingás hírére – vagy álhírére – is kezdődhetett bolsevikellenes akció. Ezek egy része katonai körökben szerveződött, másutt a polgári lakosság körében jelen lévő kommunistaellenes érzelmekre szintén apelláltak.

Előadásomban három, kimondottan katonatisztek által megtervezett lázadási kísérletet fogok bemutatni: egy-egy kérészéletű kísérletet Magyaróvárról és Balassagyarmatról, illetve a június 24-i budapesti felkelést, amely „ludovikások lázadása” vagy „monitorlázas” néven is ismert. Utóbbi akció Haubrich József, Budapest kommunista városparancsnoka tudtával volt előkészítve – elemzésem az ő szerepével is foglalkozik az eseményekben. Különösen fontos a monitorlázas eseményeinek áttekintése amiatt is, mert a zendülőkkal szemben hozott súlyos ítéletek nem szerepelnek Sarlós Béla jogtörténész tanácsköztársasági ítéleteket összesítő statisztikáiban (*A Tanácsköztársaság forradalmi törvényszékei*).

Forrásként az eseményekkel kapcsolatos forradalmi törvényszéki nyomozásról és tárgyalásról szóló iratanyagot (Budapest Főváros Levéltára, XVI. főcsoport/2. fond. Budapesti Forradalmi Törvényszék iratai.) használtam fel, illetve Böhm Vilmos *Két forradalom tüzeiben*, Sinkó Ervin *Szemben a bíróval* és Szamuely Tiborné Szilágyi Jolán *Emlékeim* c. visszaemlékezéseit. Rendkívül fontos és hasznos irodalom volt továbbá Somogyi Zoltán 1920-as könyve (*A június 24-i ellenforradalom és a ludovikások*), amely a budapesti puccskísérletben résztvevők elmondása alapján ismerteti az eseményeket.

10:30-11:00

Taschek Zoltán (ELTE)

Az 1931. évi országgyűlési választások Debrecenben

Előadásomban az 1931. évi országgyűlési választások debreceni történetét mutatom be. Ezzel a szakirodalom alig foglalkozott, csak röviden említik választás- és helytörténeti munkák. A két világháború közötti időszakot illetően máig mindössze a fővárosi és a pécsi választások története ismert behatóan Ignác Károlynak és Paksy Zoltánnak köszönhetően. Így elsősorban a helyi és az országos sajtót használtam forrásként.

Ez a választás több okból is kiemelkedő jelentőséggel bír: egyrészt Szeged után Debrecen volt a második legnépesebb, a korszakban végig titkosan voksoló törvényhatósági jogú város, másrészt a kormánypárt listavezetője maga Bethlen István miniszterelnök volt, akivel szemben két ellenzéki párt, egy Kisgazdapárttal szövetséges alakulat és a szociáldemokraták listája is indult. Ráadásul az 1926-ban megtartott választásokhoz képest a kormánypártra szavazók aránya a nagyvárosok közül itt esett vissza az egyik legnagyobb mértékben. Előadásomban először az előzményekre, a korábbi parlamenti, valamint a történeti kutatás által mindeddig szinte teljesen mellőzött, 1929 novemberében tartott törvényhatósági választásokra

térek ki. Az eredményekkel kapcsolatban pedig először azt mutatom be, hogy a különböző lapok hogyan interpretálták ezeket a nyíltan szavazó kerületekhez képest a közhangulatot minden bizonnyal hitelesebben megmutató szavazati arányokat.

Ezt követően egy eddig nagyrészt szintén csak a fővárossal kapcsolatban kutatott kérdéssel, a választói magatartással, az egyes pártok, politikai irányzatok szavazótáborának feltérképezésével foglalkozom, választ keresve arra a kérdésre, hogy miért születtek ilyen meglepő eredmények. Kiemelten foglalkozom a külterületek választási eredményeivel, ugyanis, bár ekkoriban a magyar társadalom többsége még falvakban élt és a mezőgazdaságban dolgozott, így problémásnak tűnhet városi eredmények alapján általános érvényű konzekvenciák levonására kísérletet tenni, ezeken a területeken szinte egyöntetűen paraszti lakosság élt. Így ezek vizsgálata, összehasonlítva a többi titkosan szavazó alföldi város külterületeinek választási eredményeivel, segíthet a legnépesebb társadalmi réteg választói magatartásának megismerésében, egyben hozzájárulhat annak a régóta és sokat vitatott kérdésnek a megválaszolásához, hogy a nyílt szavazás milyen mértékben torzította a falvakban a tényleges választói akaratot.

11:00-11:30

Bodonyi Orsolya Erzsébet (ELTE)

Egy megbélyegzett kulákcsalád története a Rákosi-korszak idejéből. Interjú
Csomor Miklósné Göblyös Erzsébettel

A Rákosi-éra 1950 és 1953 között egy totális állam rendszerét építette ki, és a politikum az ország minden szféráját ellenőrzése alá kívánta vonni. Az erőszak alkalmazása „adminisztratív intézkedéssé” vált, és az osztályidegennek, kommunista-ellenesnek titulált személyek ellen az államhatalom gyakran használta a terror intézményét. A számos osztályellenség közül – a falusi elit tagjaihoz hasonlóan – egy „gumikategóriát” alkotott a korszakban folyamatosan bővülő kulákok köre. A megnevezés kezdetben a gazdag parasztok jelöléseként szolgált, majd a vagyoni állapot figyelmen kívül hagyásával a paraszti társadalom tömegeinek megbélyegzésekként használta a rendszer. A kulákelleses gazdasági és politikai rendelkezések sorába tartozott az adó- és beszolgáltatási kényszer, valamint a megbélyegzett személyek a propaganda célpontjaivá váltak és koholt vádak alapján kellett szembenézniük a folyamatos megszegényítéssel.

Előadásomban a kulátság elleni rendelkezéseket szeretném bemutatni egy családtörténet alapján. Kutatásaim során egy, a Rákosi-korszakban kuláknak minősített tarnaörsi lakossal, özvegy Csomor Miklósné Göblyös Erzsébettel készítettem interjút. Emlékei eddig a publikum számára ismeretlenek, így egy újabb perspektívából közelíthetjük meg a témát.

Göblyös Erzsébet 1943-ban született és fiatalon élte meg a Rákosi-korszak terrorját. Édesapját, Göblyös Józsefet 1950-ben, miután nem tudta kifizetni az újabb adóterheket, agyonverték. Felesége, Tóbiás Rozália legidősebb fia és a nagyszülők

segítségével nevelte három kiskorú gyermekét férje halála után. A folyamatos beszolgáltatási kényszer szinte ellehetetlenítette a Göblyös család életét. Interjúalanyom jó tanulmányi eredményei ellenére sem tanulhatott tovább, és 14 éves korától fogva nehéz fizikai munkát kellett végeznie. 1951-től a hatóságok kilenc személy számára kényszerlakhelyként jelölték meg Göblyösök házát, így további terheket róttak az akkor már anyagilag és lelkileg is megtört családra. Interjúalanyom elmondása alapján a megbélyegzés a Rákosi-rendszer végével nem tűnt el, hanem a szocializmus idején végig érezte ő és családja is a megkülönböztetést.

Csomor Miklósné Göblyös Erzsébet egész életében a megbélyegzett státusz emlékeivel élt együtt, melyeket mai napig nem tud felejteni. Rajta és szerettein kívül családok ezreit sújtotta a Rákosi-korszak terrorja, ezért is tartom fontosnak egy új személyes történet ismertetését, hiszen ezáltal is emléket tudunk állítani az erőszak elszenvedői számára.

11:45-12:15

Ternovác Adél (ELTE)

Egy gyűrű datálási módszertana a Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteményében

Egy tárgy keltezésénél számos tényezőt figyelembe kell venni. A vésett ékkövek alakja és a magukon viselt jegyek korszakról korszakra változtak. Olyan glyptikával foglalkozó kutatóknak köszönhetően, mint amilyen Erika Zwierlein-Diehl, Adolf Furtwängler vagy John Boardman, ma kronológiailag egyértelműen el lehet különíteni egymástól például egy archaikus és egy hellénisztikus gemmát, amennyiben erre egyértelmű korszakra jellemző jegyek jelentkeznek a tárgyak alakját és vésetét illetően. A datálás viszont nem minden esetben egyértelmű, gyakran ütközik nehézségekbe.

Az általam keltezendő tárgy a múzeum 53.62 leltárszámmal jelzett gyűrűje a glyptika és ékszerkutatás határterületén, melyen ikonográfiai ábrázolás és görög felirat is található. E tárgy keltezését így három szempontból is meg lehet közelíteni: egyrészt a gyűrű formájának vizsgálatával, mely során fel kell térképezni, hogy a forma mely korszak fém- és kőgyűrűivel hozható kapcsolatba; az ábrázolásból, mely elemzésére kiinduló segítséget nyújt az LIMC (*Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*), és nem utolsósorban a felirat elemzéséből levont következtetésekből. E gyűrűre esett választást indokolja, hogy a keltezése számos problémába ütközik, datálása nem egyértelmű. A keltezés kidolgozása előtt felmerül egy kérdés, amit az elemzés előtt fel kell tenni: vajon antik vagy posztantik tárgyról van-e szó? Ez a kérdés végig kíséri és meghatározza a keltezés menetét. Minden egyértelműnek látszó elemet kritikával kell kezelni, valamint újabb megválaszolandó kérdéseket feltenni, mint például: az ikonográfiai ábrázolás archaikus, vagy archaizáló? Előadásomban az említett három szempontból közelítem meg a gyűrű korának meghatározását, és amennyiben a forma, az ikonográfiai ábrázolás és felirat általam feltételezett kora keresztezik egymást, datálhatóvá válik a tárgy. Amennyiben a

három tényező eltér egymástól, vagy arra derül fény, hogy a vésnök nem a saját, hanem egy megelőző korszak stílusában szeretett volna alkotni, azt a konklúziót vonhatja maga után, hogy nem ókori készítményről van szó.

12:15-12:45

Kiss Balázs (ELTE)

VIII. Ptolemaiosz valláspolitikájának alapvető vonásai

VIII. Ptolemaiosz II. Euergetész (Kr. e. 164-163, 145-116) valláspolitikájának, pontosabban az egyiptomi papsággal való viszonyának definiálása korántsem egyszerű, mivel a forrásanyagból két, ellentétes irányú folyamat szerencsés együttállása rajzolódik ki, amelynek alapja, hogy az egyiptomi hellenisztikus monarchia számára a templomok gazdasági és politikai ereje által való támogatottság elengedhetetlen volt, ez különösen a Kr. e. II. század elején bekövetkező, sorozatos bel- és külpolitikai kudarcok tették nyilvánvalóvá. Az állam egzisztenciájának megrendülését és a tengeren túli, illetve szíriai gyarmatok elvesztését követően az udvar egyre inkább kénytelen volt az egyiptomi hátországra támaszkodni, melynek gazdasági, társadalmi és kulturális bázisát az egyiptomi templom és azt irányító papság képviselte. A monarchia tehát igyekezett a papság jóindulatát biztosítani különböző kiváltságok, felmentések és egyéb juttatások adományozása által, ami illeszkedett a papság érdekhorizontjába, ami a szigorú állami felügyelet lazításának vágya mentén mozgott.

VIII. Ptolemaiosz esetében a fennmaradt forrásanyag viszonylag bő, azonban meglehetősen divergens és sokrétű; a források köre kiterjed a kortárs görög papiruszanyagra (pl. pTebt. I. 5., pMeyer 1., PSI XIV 1401 stb.), amelyek a király rendelkezéseit tartalmazzák többek között a templomokkal kapcsolatosan; továbbá a kortárs hieroglif templomi feliratokra, amelyek közül jelen esetben a dedikációs, purifikációs és konszekrációs szövegek emelendők ki a király grandiózus templomépítkezési programjának mélyebb megértését elősegítendő. Az ezen források alapján kirajzolódó kép akkor válik koherensen kezelhetővé, ha azt beleillesztjük a király uralkodásának eseménytörténeti vázába, vagyis elengedhetetlen a korszakra vonatkozó görög, illetve latin nyelvű történetírói anyag (Athénaios, Diodórosz Szikeliótész, Josephus Flavius, Justinus stb.) vizsgálata, mivel VIII. Ptolemaiosznak, illetve bátyjának, VI. Ptolemaiosz Philométornak (Kr. e. 180-164, 163-145) az uralkodását átszövik a dinasztia belüli csatározások és hatalmi harcok, sőt, polgárháborúk, amelyekhez esetenként a szeleukida udvarral való párharc is társult.

VIII. Ptolemaiosz határozott és rendkívül céltudatos, az egyiptomi papságot, és magát az egyiptomi népet támogató politikáját ezáltal komplex módon, mind a papiológia, mind az egyiptológia, mind a történetzet szempontjából vizsgálni kell.

12:45-13:15

Marton Máté (ELTE)

Létó gyermeke és Brutus végzetes sorsa

Kr.e. 44 decemberében, a Caesar elleni összeesküvés egyik vezéralakja, M. Iunius Brutus, a születésnapj ünnepségén, koccintásra emeli a poharát és felkiált: „Engem a véstes sors és Létó gyermeke ölt meg” (Devecseri Gábor fordítása). Brutus az *Ilíasz*-ból kölcsönözte az idézetet, Patroklosz szavai ezek, miután Hektór, köszönhetően Apollo közbenjárásnak segítségével, megölte az acháj hőst. Miért pont ezt a baljóslatú homéroszi sort mondta a köztársaság ünnepelt hőse, miután pár hónappal korábban sikeres merényletet hajtott végre Iulius Caesar ellen? Előadásom célja, többek között, ennek a sornak az értelmezése és kontextusba helyezése.

Elhhez először meg kell vizsgálnunk Brutus és Apollo kapcsolatát, illetve Róma viharos politikai helyzetét 44 márciusának idusa után. Caesar halála után az államot ismét polgárháború fenyegette, ebben a helyzetben minden párt vezetője – akár csak napjainkban – nagy figyelmet fordított saját önreprezentációjára. Erre remek lehetőségül szolgált például a pénzverés, a különféle ünnepek és nyilvános rendezvények. Brutus éppen a ludí Apollinares-t, az Apollónak dedikált játékokat választotta, hogy ügyét, egy vallási, és ezáltal, egy magasabb szintre emelje. Viszont, mint ahogy a fenti *Ilíasz* idézetből is sejthetjük, nem sikerült célját elérni, a sors (Apollo) magára hagyta. Kudarcát Octavianusnak, a meggyilkolt zsarnok örökösének, köszönhetette, aki színre lépésével nem csak politikailag nehezítette meg Brutus megerősödését, hanem isteni támogatójára is bejelentette igényét. Másod részben azt szeretném bizonyítani, hogy Octavianus egy evocatio-t hajtott végre, ami Brutus isteni reprezentációja ellen szólt. Ékes tanúja ennek, hogy a Philippi csata alatt, a források – egymásnak ellent mondva – már nem csak Brutus seregének, hanem a Caesar pártjának is Apollo nevét adják meg csatajelszóul. A Quellungsforschung bevonásával meg kell állapítanunk a forrásokban közöltek hitelességét, mivel az Augustus-i rendszer konszolidációja után, a polgárháborúk időszakának történeti emlékezete jelentősen átalakul.

Végül pedig egy irodalmi forrást vonnék be elemzésembe: Horatius *Szatírái* a 40-es évek végén és a 30-as évek elején íródtak, melyek sokszor reflektálnak a korszak eseményeire. Az 1.9-es satíra záró soraiban – véleményem szerint – éppen a fent vázolt evocatio-nak lehetünk tanúi. Hiszen szemben Horatiussal és Octavianussal, Brutusnak, ahogy Patroklosznak, a végzetes sors jutott.

14:15-14:45

Rudolf Veronika (ELTE)

A Birodalom bővületében: Cseh-magyar kapcsolatok Imre és II. András uralkodása alatt

Előadásom célja a Cseh és a Magyar Királyság diplomáciai és politikai kapcsolatainak feltárása Imre és II. András uralkodása alatt. A két állam III. Béla

regnálása óta kifejezetten jó kapcsolatot ápolt egymással, amit a trónváltás után egy dinasztikus kapcsolat – Árpád-házi Konstancia és I. Ottokár házassága – erősített meg és tett kifejezetten szorossá. Együttműködésük elsősorban közös katonai akciókban nyilvánult meg. A Német-római Birodalmat és az európai uralkodókat 1197 óta a kettős királyválasztás, Sváb Fülöp és IV. (Brunswick) Ottó párharca tartotta izgalomban. A feltörekvő I. Ottokár a harcok sűrűjébe vetette magát, és a korona, valamint az örökletes királyság megszerzése érdekében gyakori pártváltásokkal tarkított politikába kezdett. A rögzös úton, mely az 1212-es Sziacíliai Aranybullával végül elérte célját, végig számíthatott a magyar királyok támogatására. Bár Imre és II. András számára is kedvezett a Birodalom belső meghasonlása – hiszen nem kellett tartaniuk egy esetleges keleti hadjáratától, ráadásul állásfoglalásukkal ők is befolyásolhatták a trónharc kimenetelét – tevőleges beavatkozásra nagy valószínűséggel egyikük sem gondolt. A magyar csapatok birodalmi belharcokban való század eleji részvételét és az Árpádok pártváltásainak többségét is a cseh szomszéd kezdeményezte. Imre alatt és II. András uralkodásának első felében a Magyar Királyság birodalmi politikáját egyértelműen a Cseh Királyság határozta meg, ám hangsúlyozni kell, hogy ez a fajta befolyás fordítva is érvényes volt, hiszen az eltérő pártot támogató II. András trónra lépésekor I. Ottokár is külpolitikai koncepciójának revíziójára kényszerült. A kutatás királyi oklevelekre, valamint cseh és nyugati kútfőkre alapozva mutatja be a két szomszédos ország bekapcsolódását Sváb Fülöp és IV. Ottó, majd IV. Ottó és II. Frigyes küzdelmébe a bouvines-i csatáig. A vizsgálat során nagy hangsúlyt kapnak a Birodalom bővületében eltöltött évek eredményei és következményei, a Cseh Királyság felemelkedésének kezdetei, valamint az 1230-as és 1240-es évek kiegyensúlyozott csehmagyar viszonyának megalapozására tett lépések.

14:45-15:15

Varga Virág (ELTE)

Jellegzetes Árpád-kor végi és Anjou-kor eleji szlavón báni pályafutások

Előadásomban a szlavón báni méltóság prozopográfiai vizsgálatát végzem el az 1260-as évek végétől kezdődően I. Károly (1301–1342) uralkodásának végéig. A vizsgált korszakban összesen huszonegy főúr viselte a méltóságot legalább egyszer. Kutatásom során az ő életpályájukat tártam fel, és a báni életrajzok mentén arra kerestem a választ, hogy meghatározható-e típusos késő Árpád-kori és kora Anjou-kori karrierkép, mindezt igyekezve összhangba hozni a korszak általános politikatörténetéről meglévő ismereteinkkel. A királyi oklevelek, báni oklevelek és egyéb oklevelek teljes körének áttekintésével tártam fel a megvizsgált huszonegy szlavón báni életrajzát, különös tekintettel családi hátterükre, birtokháttérükre, báni intézkedéseikre, illetve a szlavón báni pozíciónak az adott karrierképben elfoglalt helyére.

A szlavón báni tisztség betöltésének mechanizmusait az Árpád-kor végén alapvetően meghatározták a Csákok és a Kőszegiek vezetett főúri érdekcsoportosulások küzdelmei. A báni pozíció betöltése általában ugródeszkrét jelentett más hivatalok megszerzéséhez, azonban néhány esetben (főképp a Babonicsokra jellemzően) a báni tisztség viselése egyenértékű volt a karrier csúcsával. Az Árpád-kor végén néhány kivételtől eltekintve általában korábban bárói és/vagy megyésispáni tisztségeket is viselő főúr töltötte be a szlavón báni tisztséget, míg az Anjou-korba való átmenet anarchiájában ez nem volt előfeltétele a pozíció megszerzésének. Az áttekintett szlavón báni karrierképekből az a megállapítás tehető, hogy körülbelül csak Gutkeled nembeli Felsőlendvai Miklós kinevezésétől fogva áll be koncepcionális változás a típusos báni karrierekben. Ezt az bizonyítja, hogy a legtöbb Árpád-kor végi szlavón bán néhány kivételtől eltekintve nem töltött a tisztségben egy-két évnél többet, Ákos nembeli Mikcs pedig már majdnem két évtizeden át viselte a vizsgált hivatalt, és valószínűleg Felsőlendvai Miklóst is csak halála akadályozta meg egy maratoni hosszúságú báni pályafutásban. Szintén érvként szolgálhat emellett, hogy ők ketten megyésispáni tisztségeket is betöltöttek báni pozíciójukkal párhuzamosan, míg a korábbi bánok nagy részéről ez nem mondható el.

15:15-15:45

Kovács István (PTE)

Az aradi prépostság a Zsigmondkorban

Kutatásaimban az aradi prépostság történetével és személyi összetételével foglalkoztam behatóan, a vizsgálat időintervalluma Zsigmond király uralkodásának idejét ölelte fel. A konferencián bemutatandó előadásom elkészítése során eredeti forrásokat használtam, így mintegy 300 hiteleshelyi, valamint kancelláriai oklevelet néztem át, ugyanakkor természetesen nem hanyagoltam el a pápai kinevezések, supplicatio-k felhasználását sem. Mindenekelőtt összefoglaltam az aradi prépostság kutatástörténetét, majd a második, tartalmilag nagyobb részben igyekeztem végig járni az intézmény történetét a tárgyalt időszak végéig, a prépostság gazdasági helyzetével, valamint az egyházi jogi helyzetének változásaival, annak sajátosságaival kiegészítve azt. Ezt követte sorrendben a harmadik rész, amelyben káptalani stallumokat vizsgáltam a magyarországi prépostságokkal összehasonlítva, illetve azt, hogy kik birtokolták a vizsgált periódusban ezeket, így a méltóságviselőket, a tisztségviselőket, az egyéb stallummal rendelkező kanonokokat, végül pedig a karpapokat vettem górcső alá. A sorrendben utolsó részben pedig a javadalmasok származását vizsgáltam. Emellett figyelemmel kísértem a káptalan vonzáskörzetét, a környező és a távolabbi helyek tekintetében, a kanonokok egy részénél szerencsére rendelkezésre állt földrajzi helyre utaló melléknév, amely több település lokalizálására adott lehetőséget. Természetesen az így lokalizált településeket összehasonlítottam a prépostság birtokállományával, s ennek tükrében értékeltem azokat. A kutatás nem titkolt célja, hogy az aradi kanonokokat a kutatás számára

elérhetővé tegye, és beágyazza a hazai káptalankutatás eddigi eredményei közé, tehát archontológiai és prozopográfiai táblázatokba rendezve segítse az ilyen valóság egyháztörténeti kutatásokat, valamint természetesen célom volt az aradi prépostság történetének, gazdaságának, hiteleshelyi vonzáskörzetének -- a források adta lehetőségekkel élve -- a lehető legpontosabb feltárása. E szempont mentén tervezem a vizsgált periódus kibővítését továbbiakban a káptalan megalapításának idejétől a vizsgált periódusig, valamint a Hunyadi- és Jagelló-korra.

15:45-16:15

Faragó Dávid (ELTE)

Egy dél-dunántúli kismanes életútja a 16. századi hódoltság peremvidéken
(Ormányi Józsa sümegi várkapitány felemelkedése)

Ormányi Józsa sümegi várkapitány a 16. századi hódoltság peremvidék nem teljesen ismeretlen alakja, életútja azonban ezidáig feldolgozatlan maradt. Komáromy András múlt századi részleges forráspublikációjának köszönhetően az egyszerű végvári katona képe alakult ki róla, pedig sokrétű tevékenysége és kapcsolati hálója alapján személyét a korábbiaknál sokkal jelentősebbnek és befolyásosabbnak ítéltjük meg.

1563-ban bekövetkezett halála egy atipikus kismanesi életútnak vetett véget. Egy dél-dunántúli, elszegényedett családból származott. 1543 után, sok sorstársához hasonlóan, az oszmánoktól menekülve hagyta el otthonát. A korszak viharos eseményei közepette társadalmi státusát elveszített nemeseinél viszont sokkal többre vitte. Köves András későbbi veszprémi püspök szolgálatába állt, akinek legfontosabb szervitorává vált, ugyanis a püspök 1553-ban megtette őt a veszprémi egyházmegye új központja, Sümeg vára kapitányának. Kiváló gazdasági szakember és ügyes vállalkozó volt, aki családjának új egzisztenciát teremtett, élete végére pedig jelentős vagyonra tett szert.

Tehetségének, vagyonának és tisztségéből fakadó tekintélyének köszönhetően sikerült a középbirtokos nemesség alsó rétegébe felemelkednie, ráadásul remek házassága révén Zala és Vas megye legtöbb bene possessionatus családjával is rokonságba került. Magyar és latin nyelvű levelezése alapján arra következtethetünk, hogy sorstársait meghaladó műveltséggel rendelkezett, amelynek meghatározó szerepe volt társadalmi felemelkedésében, ugyanis pályáját törvényszéki írnokként kezdte, az itt szerzett tudását és tapasztalatát pedig később ügyesen kamatoztatta. Az ekkor rohamosan terjedő protestantizmus ellenére élete végéig megőrizte katolikus vallását. Minden erőfeszítése ellenére, halála után családja mégis lehanyatlott, ugyanis az Ormányiak "gyökértelen" családnak számítottak Zala megyében.

A várkapitány rokoni kapcsolatainak és kapcsolatrendszerének feltárásával az észak- és dél-dunántúli nemesi társadalom kapcsolatrendszerét jobban megismerhetjük. Személyén keresztül bepillantást nyerhetünk Köves András szervitori körébe, és feltérképezhetjük a püspök és Nádasdy Tamás nádor szervitori

körének kapcsolódási pontjait. Életútjának a korabeli végvidéki társadalom hasonló tisztséget viselt személyeinek életével történő összevetése, az azonosságok és különbségek megfigyelése révén pedig bővíthető lehet a végvidéki társadalom egészéről alkotott képünk.

16:15-16:45

Rácz Balázs Viktor (ELTE)

Hűtlenségi perek az Apafi-korban

A hűtlenségi per, vagy más néven nota infidelitatis egy elsődlegesen nemeseket érintő pertípus, amely eddig jórészt elkerülte az Erdélyi Fejedelemség és ezen belül is az Apafi-kor történetét kutatók figyelmét. Ha foglalkoztak vele, akkor is egyszerűen a fejedelmi hatalom eszközét látták benne, amit az a túl nagy hatalommal rendelkező főurakkal szemben használt.

Előadásomban e pertípus általános ismertetésén túl négy konkrét esetet vizsgálók meg: a Zólyomi-, a Bánffy-, a Béldi- és a Thököly-notákat. A téma egyaránt bír jog-, kormányzat- és gazdaságtörténeti jelentőséggel, de tekintve, hogy az említett jogi aktus főurak birtokait érintette a leggyakrabban, az előadásom központjában a jogesemények politikatörténeti vonatkozásainak elemzése áll, kitérve a fejedelem és a rendek, a fejedelemség és a Porta, illetve a főurak egymás közti viszonyára. Kutatásom során elsősorban forráskiadványokra (*Erdélyi országgyűlési emlékek és Teleki Mihály levelezése*) és korabeli elbeszélő forrásokra (Bethlen János és Cserei Mihály munkái) támaszkodtam, ezeket természetesen forráskritikával kezelve. A felhasznált szakirodalmak közül ki kell emelnem Dósa Elek: *Erdélybani jogtudomány* című munkáját, valamint Trócsányi Zsolt: *Erdély központi kormányzata és Törvényalkotás az Erdélyi Fejedelemségben* című munkáit.

Az eddig felhasznált források alapján az állapítható meg, hogy a fejedelem nem törekedett tudatosan nagyhatalmú főurak félreállítására és birtokaik konfiskálására a nota-perek felhasználásával, ezek sokkal inkább egy-egy kialakult szituációra adott válaszlépések voltak, s gyakran játszott közre egy ilyen per elindításakor a főurak egymás közti érdekellentéte. Ugyanakkor a fejedelemnek sikerült az egyébként is belügynek számító pereskedésben elkerülnie a komolyabb portai beavatkozást – az erre tett török kísérletek ellenére. További, kisebb jelentőségű nota-perek vizsgálatával természetesen tovább árnyalható az eddig kialakított kép, valamint az egyes kormánysszervek és tisztviselők szerepköre is még jobban konkretizálható.

17:00-17:30

Anga-Kakszi István Zalán (ELTE)

A magyar aulikus arisztokrácia politikai jelentősége Schwarzenberg és Windisch-Grätz kapcsolatának tükrében az 1848/49-es szabadságharc kezdeti szakaszán

1848. szeptember-októberéig a magyar konzervatívok többsége birtokain vagy Ausztriában igyekezett átvészelni a politikai rendszer megváltozását és látszólag

beletörődtek abba. A parlamenttel való nyílt szakítás és a fegyveres ellenforradalom kezdetétől fogva azonban nyíltan a bécsi udvar mellé álltak és memorandumaikkal, javaslataikkal, leveleikkel, tanácsaikkal igyekeztek fontossá tenni magukat a bécsi kormányzati körök számára.

Jelen előadás célja annak a bemutatása, hogy a magyar udvarhű arisztokrácia milyen politikai jelentőséggel és mekkora befolyással rendelkezett Ausztriában, illetve annak a kapcsolati rendszernek a felvázolása, amely a bécsi kormányzati körök és a császárhű magyar arisztokrácia között állt fenn a szabadságharc kezdeti szakaszában. Ezt a kérdést annak a tükrében igyekszik vizsgálni az előadás, hogy az osztrák miniszterelnök, illetve a császári sereg főparancsnoka mennyire vette figyelembe a magyar „ókonzervatívok” javaslatait a birodalom és Magyarország háborúja során, illetve az egymással való viszonyuk rövidtávú rendezésében.

A téma szakirodalma meglehetősen vérszegény. A konzervatívok reformkori tevékenysége többnyire feldolgozásra került ugyan (pl. Dénes Iván Zoltán munkássága), de az előadásban vizsgált időszaknak – tudomásom szerint – gyakorlatilag nincs naprakész szakirodalmi feldolgozása. Utoljára Andics Erzsébet *A nagybirtokos arisztokrácia ellenforradalmi szerepe 1848/49-ben* című műve és forrásgyűjteménye jelent meg a témában, azonban azt áthatja a szerző elfogultsága – sőt mondhatni gyűlölete – az egykori uralkodó osztály irányába. Eltagadhatatlan azonban, hogy a forrásgyűjtemény kiváló kiindulópontot képez a kutatás számára.

A források tekintetében elsődleges fontosságúak a parancsnoknak a miniszterelnökkel folytatott levelezései, illetve a legmeghatározóbb konzervatív politikusoknak – mint, gr. Dessewffy Emil, gr. Szécsen Antal, báró Jósika Samu, és id. Szögyén-Marich László – a két vezetővel folytatott levélváltásai, melyeket az említett személyek az időszakra vonatkozó emlékirataival kívánok kiegészíteni és összefűzni, illetve ezek segítségével beemelni a magyar konzervatívokat az 1848-as ellenforradalmi megmozdulás általánosabb történetébe.

17:30-18:00

Szabó Zsanett (ELTE)

Schvarcz Gyula kultúrpolitikai tevékenysége

Schvarcz Gyula méltánytalanul elhanyagolt alakja a XIX. századi magyar közéletnek, pedig művelődéspolitikai, közoktatásügyi valamint közéleti munkássága során megfogalmazott alapvető téziseiből fejlődik ki az a komprehenzív reformcsomag, amellyel Magyarország társadalmi alapját kívánja megváltoztatni, s ezáltal a kultúrdemokráciát megvalósítani. Ennek érdekében pártolja a beavatkozó állam szükséges szerepét, ugyanis a társadalmunk, véleménye szerint szervesen, európaiag korszerűtlen, valamint a gazdasági és társadalmi hiányok következtében gyámságra szoruló. A kultúra jelenti az egyetlen orvosságot, amellyel a kezelés hatékonyan megkezdhető.

Jelen előadás Schvarcz Gyulának a közművelődés területén mind szellemi, mind anyagi értelemben kifejtett tevékenységének bemutatását tűzi ki célul. Elsősorban saját munkásságára, különösen *A közoktatásügyi reform, mint politikai szükséglet Magyarországon* című művére, vonatkozó kultúrpolitikai tanulmányaira, illetve országgyűlési tevékenységére, fiatalkori naplójára, valamint a korabeli kapcsolódó sajtóanyagra támaszkodik az előadó mindezek bemutatása kapcsán. Az előadás továbbá Schvarcz közéletben betöltött szerepét hangsúlyozza akadémiai, valamint képviselői tevékenységével kapcsolatban kifejtett megnyilvánulásai által. Már az 1872-es választási programjában megfogalmazza, hogy „Magyarországnak nincs mit mulasztania többé. Ha nem használjuk fel a jelent, amelyre befolyhatunk, akkor áldozatul dobtuk oda a körülmények nyomásának, a szomszéd polgárosodások föloszlató erejének hazánk legközelebbi jövődjét.”

Schvarcz Gyulát „nem ritkán egy Deák, egy Ghyczy Kálmán, egy Eötvös és Csengery után is közvetlen szoktak emlegetni” – írja róla a Sarkady István által kiadott *Hajnal album*. Mindezen nevek ismerősen csengenek napjainkban egy középiskolás tanuló számára is, míg Schvarcz Gyula nevét, s Magyarország fejlődése érdekében kifejtett tevékenységét még az egyetemet végzettek sem ismerik. Az előadás egyik fő célja ennek megváltoztatása, azaz Schvarcz Gyula méltó rangra emelése, elismerve ezzel mindazt, amit Magyarorszáért tett áldozatos, egész életen át tartó munkájával.

18:00-18:30

Tóth Kelemen (ELTE)

Párbaj és becsület. A párbaj népszerűségének okai a 19-20. század fordulóján.

„A párbaj – előítélet, (...) melynek e perczben, s míg teljes erejében uralkodik, hódolni kéntelenek azok is, kik észszerűtlenségét átlátják, kik ellene okoskodnak s tollat hegyeznek, mint én magam is.” (Tóth Lőrinc: *A párbaj*. Pest, Trattner-Károlyi, 1865. 14.)

Előadásom a 19. század utolsó évtizedeit, valamint a 20. század első éveit átható, a kortársak által párbajmániának nevezett időszakkal foglalkozik, ami mai szemmel nézve a párbaj intézményének magyarországi virágkorának tekinthető. Az 1800-as évek második felében zajló gazdasági és társadalmi változásoknak köszönhetően, de első sorban a polgári jogegyenlőség következményeként létre jött egy új társadalmi kategória: az úriemberek csoportja, az ún. úri középosztály. Ebbe a társadalmi csoportba való tartozásnak már nem volt feltétele a nemesi származás, a párbajképesség viszont annál inkább. A tradicionálisan nemesi értéknek számító párbajt így egyre szélesebb rétegek teheték magukévá.

Kérdésfeltevésem arra irányul, hogy amellet, hogy a társadalmi változások miatt egyre népesebb csoport számára vált fontossá fegyverrel elégtételt venni a – vélt vagy valós – becsületsértésekért, milyen tényezők, késztetések, illetve gondolatok járultak hozzá a párbaj népszerűségéhez, valamint minek köszönhetően maradhatott fenn az intézmény az állam tudatos tiltása ellenére is?

A válaszkereséshez segítségül hívom a problémával foglalkozó korabeli gondolkodókat, írókat, mint például Andreánszky Jenőt, Esterházy Sándort, Marcziányi Györgyöt, Tóth Lőrincet vagy Vutkovich Sándort. Érintem a párbaj elsődleges okozójának, a becsületsértésnek a problematikáját, illetve a belső és a külső becsület egyénre gyakorolt hatását is, valamint az állam tehetetlenségét a társadalom által életre hívott intézménnyel szemben.

Előadásom célja: megérteni a kortársak vélekedését párbajról, becsületről, illetve becsülésről, valamint választ találni a párbaj intézményének széles körben elterjedt népszerűségére.

IRODALOM- ÉS KULTÚRATUDOMÁNY SZEKCIÓ

Szombat, „B” szekció, 9:00-15:30

Kultúraközség alszekció

Fordítás és újraírás alszekció

Filológia újratöltve alszekció

Szekcióvezető: Reichert Gábor

9:00-9:30

Tóth Károly (ELTE)

„Elszegényedés-történet”

Lukács György 1934-ben tartott regényelméleti előadásában azt a fejlődési ívet vázolta fel, amelynek értelmében a születő szovjet irodalomban „eposzi tendenciáknak” kell megjelenüniük, huszonöt évvel később pedig a francia szemiológus-irodalomtudós, Roland Barthes kongatta meg a lélekharangot a szocialista realizmus felett, amikor Kafka-esszéjében a „szocialista regény elszegényedéséről” beszél. Az előadás az irodalmi szocialista realizmus értelmezésére tesz kísérletet annak „elszegényedéstörténetét” elbeszélve és óraművének mozaikrugóira szemléltetve.

Az előadás középpontjában a „klasszikus” szocialista realizmus és annak irodalomelmélete áll: egy többé-kevésbé körvonalazható generatív és preskriptív poétika feltárása, amely generatív a klasszikus sztálinizmus kora szocialista realizmusának „okozása”, azaz generálása értelmében és preskriptív szövegüniverzuma analóg és irodalomtudományi eszközökkel kimutatható jellemzőinek (a konfliktusmentesség elmélete, a pozitív hős kiemelt szerepe, a „forradalmi fejlődésben való ábrázolás” stb.) előírása, „gombhoz a kabátot”-jellege miatt, nem utolsósorban pedig, poétika annak klasszicizmus-korabeli, azaz Boileau-szerű szabályrendszeri értelmében.

A már az I. Szláv Filológiai és Kultúratudományi Konferencián elhangzott előadásban (*Mi a szocialista realizmus?*, 2016. május 27.) kijelölt 1934 és 1954 között eltelt két évtized történelmi meghatározottságát alátámasztandó, az előadás

másodlagos célja a „klasszikus” szocialista realizmus irodalomtörténeti szempontból eddig elhanyagolt kronológiájának revíziója. Habár a „klasszikus” szocialista realizmus sem egy bizonyos napon vette kezdetét és nem is történt minőségi változás a szovjet irodalomban egyik napról a másikra, a folyamatok érzékeltetése végett a kronologikus rész a kifejezés első felbukkanásától (1932) a Voproszi literaturii hasábjain folyt szocialista realizmus-vitáig (1957-1958) húzódó időszak szignifikáns eseményeit veszi számba.

A vázolt poétikai koncepció ismertetése után az annak szempontjából reprezentatív irodalmi művek megíratlan, ám de facto létező irodalomtörténete kerül bemutatásra: a Sztálin-díjas irodalmi művek 1935-től 1952-ig adják ki a hatalom számára kívánatos, nemzetiségi szempontból és irodalmilag is reprezentatív, tehát a fent említett poétikának megfelelő műalkotások listáját.

Erre tesz kísérletet az előadás, pontosabban az ebben rejlő lehetőségeket kívánja felmérni.

9:30-10:00

Juracsek Kata (ELTE)

Ulickaja: *Életművésznők* – Műfajpoétikai kérdések

Az előadás témája Ljudmila Ulickaja *Életművésznők* című kötetének műfajpoétikai elemzése, az azonos című, XXXIII. Országos Tudományos Diákköri Konferenciára nevezett pályamunka eredményeinek bemutatása.

A vizsgálat olyan szempontrendszer kidolgozására vállalkozik, amely alapján tisztázható a mű műfaji besorolása, a látszólag különálló, egymáshoz csak lazán, az ismétlődő szereplő alakján keresztül kötődő elbeszélések összekapcsolásának műfajpoétikai vetülete. A problémát két fő megközelítésből tárgyaljuk, melyek egyúttal az előadás struktúráját is adják: egyrészt a szöveg narratológiai felépítésének, másrészt a hazugság problémakörének elemzésén keresztül. A módszert indokolja, hogy a szöveg különböző szintjein érvényesülve, mind a narratív nézőpont, mind az ismétlődése folytán motívummá váló hazugság egységesítik a művet, a szöveg két fő szervezőelemeként egyúttal ki is egészítve egymást. Egyrészt a narratológiai vizsgálat megmutatja, hogyan válik egységessé a mű szerkezete, a narratív nézőpont látszólag dinamikus változása ellenére hogyan ágyazódik be a fokalizáció szintjén következetesen a belső nézőpont a külső narrációba. Másrészt a hazugság motívumának elemzésén keresztül, a témában született elméleti és empirikus kutatások eredményeit egyaránt figyelembe véve, megfigyelhető, hogy az a mű tematikus egységét támasztja alá, hiszen a hazugság aktusa nem csupán mechanikusan ismétlődik, hanem a központi karakter személyiségfejlődésének mutatójaként funkcionál. Továbbá a vizsgálatban külön kérdésként felmerül hazugság és fikció kapcsolata, valamint a hazugság fikcióra vonatkoztatható metapoétikai vetülete is, ami a téma további kutatásának lehetőségét kínálja.

A megadott szempontok szerinti vizsgálaton, az egyes szövegegységek közötti kapcsolatok feltárásán keresztül az előadás során azt kívánjuk bemutatni, hogy az *Életművésznők* című kötet nem csupán egymáshoz lazán kapcsolódó elbeszélések ciklusaként, hanem annál szorosabb szövegegységként is értelmezhető, amit az „összetett regény” műfaji kategóriájába sorolhatunk.

10:00-10:30

Fejes Richárd (ELTE)

Transz- és monomedialitás Mark Z. Danielewski *House of Leaves* című regényében

Mark Z. Danielewski *House of Leaves* című regényét számos külföldi teoretikus elemezte már korábban. A mű narratív komplexitása, interpretációs mechanizmusai és belső stratégiái gyakorlatilag revitalizálják a könyv médiumát, ez pedig egyértelműen analízisre invitálja az akadémikus elmét.

Az előadás elsősorban a regény komplex mediális struktúráját kívánja bemutatni és görcső alá venni, melyhez többek között Ludwig K. Pfeiffer monomedializáció terminológiája, illetve N. Katherine Hayles, és Mark B. N. Hansen nyújt teoretikai háttérrel. A kutatás arra próbál rámutatni, hogy hogyan képes a médium hatása alá vonni a valóság általunk érzékelt rétegét a hiperlinkek rendszerei, pseudo-irodalmi utalások és a mű nyomán felbukkanó rizomatikus szerkezetű online fórumok segítségével.

A *House of Leaves* tehát a valóság és a mű között mozgó kifelé és befelé mutató vektorok összességéként interpretálható, melyek az olvasót így összekötik az irodalmi univerzummal, és elmoszák a fikció határait. Egyrészről az előadás figyelmet fordít a Danielewski regény körül kialakuló kultuszra, e közösség értelmezési vállalkozásaira, online jelenlétükre, és a mű kitágított univerzumára (gondolva itt például a *The Whalestoe Letters* című műre). Ezen kívül természetesen szó fog esni a könyv „ikerművéről” is, Poe (Danielewski nővérenek) *Haunted* című zenei albumjáról.

Másrészről az előadás érinteni fogja a *House of Leaves* kannibalizációs gesztusait más kortárs médiumokkal szemben, illetve hogyan integrálja a külső valóságot saját szövegtestébe. Ezekkel a működésmódokkal Danielewski egy befelé mutató dinamikát hoz létre a regény szempontjából, egy örvényt az olvasó számára, mely tovább segíti a fikció és a valóság közti határ elmosódását.

A *House of Leaves* ezzel a felvázolt kétirányú stratégiájával képes kultuszteremtő erőre szert tenni, és létrehozni egy kivételesen aktív olvasói tábor, ami így hidat teremt a regény fiktív univerzuma és a valóság között, megerősítve a befogadó és a mű közötti kötelékeket. Egyértelmű tehát, hogy az irodalom- és a médiatudomány nem mehet el szó nélkül Mark Z. Danielewski regénykomplexuma mellett.

Christophe Honoré *Francia szépség* c. filmje egy XVII. századi regény, Madame de Lafayette *Clèves hercegnőjének* adaptációja. A két mű alapját egy szerelmi háromszög alkotja, azonban Honoré a fő cselekményelemek átkontextualizálásával és modern, iskolai környezetbe helyezésével a youth culture jegyeit felmutató, művészfilmes formanyelvet használó alkotást hoz létre.

Előadásom kérdésfelvetése, hogy a művek közötti látszólag felszíni eltérések az adaptációnak mint egy irodalmi műhöz való viszonyulásnak milyen értelmezését teszik lehetővé jelen esetben. Megközelítesemben az adaptációt intertextualitáshoz hasonló viszonynak tekintem. Így foglalkozom a regény film felőli olvashatóságával – a két mű közötti párbeszédet a *Francia szépség* szereplői megszólaláson keresztül explicitté is teszi, ami támogatja a viszonyként való megközelítést. Emellett e megközelítés lehetővé teszi a filmben a pretextus tükrében aktiválódó értelmezési többlet vizsgálatát.

A két mű viszonyának vizsgálatakor megfigyelhető, hogy a felszínnek tűnő eltérések intertextuális megközelítésben a film mélyrétegeinek megértését segítik, valamint a regény egészének újraértelmezésére adnak lehetőséget, nem csupán egyes cselekményelemek módosulásának tekinthetők.

A *Clèves hercegnő* mint pretextus tükrében kirajzolódnak filmbeli csomópontok: kiemelem a nonverbális gesztusok szerepét, a női nézőpontok alkalmazását, valamint a végkifejlet értelmezhetőségét. A nonverbalitáshoz kapcsolódóan vizsgálom, hogy az érzelmek feltárhatóságát hogyan tematizálja a film, melyek az eltérő médiumok kiemelte sajátosságok; ehhez kapcsolódóan pedig kiemelődnek azok az újraértelmező gesztusok, amelyek a médiumok közti eltérésekre semmiképpen sem redukálhatók. A női nézőpontok kérdése jelen esetben a felszíni struktúrák legkönnyebben hozzáférhető különbségeiből adódnak: a két mű mellékszereplői nem egyeznek. Így azonban különböző szereplői nézőpontok jelennek meg, amelyek önmagukban is új interpretációkat reprezentálnak, foglalnak magukban. A regény és a *Francia szépség* végkifejlete eltéréseinek felvázolása központi szerepű, e felől kíséreltem meg bemutatni a műegészek (ön)értelmezését.

Előadásomban tehát egy regény-film pár interpretációját mutatom be az adaptáció intertextualitáshoz hasonló viszonyrendszerét középpontba állítva. Ezzel egyrészt megkísérlem az adaptáció ilyen jellegű felfogását alkalmazni, másrészt pedig ennek felhasználásával a *Clèves hercegnő* értelmezési kulcspontjait helyezem új megvilágításba.

11:15-11:45

Szarvas Gabriella (ELTE)

Műfordítás jelnyelven – poétikai jellemzők

A siketek által használ jelnyelvek természetes, élő, önálló nyelvek, nem környezetük hangzó nyelvének jelekre átültetett, átkódolt változatai. Az auditív-verbális hangzó nyelvekkel ellentétben vizuális kommunikációs csatornát használnak, számos jellegzetességük éppen a vizualitásukból fakad. A magyar jelnyelv önálló grammatikai-szintaktikai szabályrendszerrel rendelkezik, ezért a jelnyelvi fordítás nem egyszerű átültetés egy másik kódrendszerre, hanem valódi fordítói tevékenység, annak minden kihívásával.

Az előadás jelnyelvi műfordítással, azon belül magyar versek jelnyelvi fordításaival foglalkozik: miben különbözik a művészi jelnyelvhasználat a hétköznapi jeleléstől, milyen poétikai jellemzőket figyelhetünk meg a vizuális költészetben? A vizsgálat többek közt arra keresi a választ, hogyan lehetséges egy vizuális modalitású nyelven verseket létrehozni, milyen jellemzők mentén különülnek el a jelnyelvi költemények, műfordítások a "prózai" szövegektől, milyen alakzatokat, rímhelyzeteket, struktúrát fedezhetünk fel a versfordításokban? További fontos szempont a fordítók egyéni invencióinak, jelentős poétikai és esztétikai értéket képviselő egyedi megoldásainak vizsgálata, a neologizmusok, nyelvi játékok, a jelnyelv vizuális lehetőségeit kihasználó különleges szöveghelyek feltárása. A jelnyelvi poétikára vonatkozó szakirodalmi háttérrel Rachel Sutton-Spence munkái adják, a fordítás nyelvi vonatkozásait, a jelnyelvi grammatika és szintaktika jellemzőit elsősorban Szabó Mária Helga munkái alapján vizsgálom. Előadásomban a *Himnusz* és a *Nemzeti dal*, illetve Karinthy Frigyes *Előszó* című művének jelnyelvi adaptációból választott példák segítségével mutatom be a vizsgált poétikai-fordítási jelenségeket.

Magyar jelnyelvi műfordítások egyelőre kis számban állnak rendelkezésünkre. A fordítóik nem hivatásos, képzett műfordítók, de munkájuk igényes, átgondolt, gyakran kiemelkedő művészi teljesítmény. Jelnyelvi adaptációikkal értékes, a siket közösség számára fontos alkotásokat hoztak létre, melyek részét képezik a siketkultúrának, illetve a jelnyelv különlegességét, szépségeit reprezentáló kultúráközvetítő kapocsként szolgálhatnak a jelnyelvet nem ismerők számára is.

11:45-12:15

Broscautanu-Kiss Máttyás (ELTE)

Félélősködő versek? A fagyöngy metaforája Palocsay Zsigmond és Szilágyi Domokos négykezes kötetében

Előadásom témáját Palocsay Zsigmond és Szilágyi Domokos *Fagyöngy* című kötete (1971) jelenti. A kétszerzős mű kompozicionális alapját a Szilágyi és Palocsay művei között kiépülő dialógus képezi. A kötetszerkezet a művek egymásmellettiségére helyezi a hangsúlyt, a dialogicitás már vizuális síkon is tetten érhető: a kétszerzőtől könyvoldalakon az egyik lap Szilágyié, a másik Palocsayé lesz.

Az előadás célkitűzése, hogy a Szilágyi és Palocsay művei között kialakuló transztextuális és tematikus kapcsolatokat tegye vizsgálat tárgyává, a nyitó verspár elemzésére fókuszálva. Értelmezésem egyik kérdése, hogy a dialogikusan építkező szövegstruktúra és a bonyolult könyvészeti kódolás együttes jelenléte hogyan teszi komplexebbé a lehetséges olvasásmódokat.

A kötet nyitó párjának mindkét tagja a *Fagyöngy* címet viseli. Mindkét vers a kötet „előszavára” reflektál: idézik, újraírják és rekontextualizálják annak elemeit. A könyv élén egy lexikoni szócikket idéző bevezető áll: a fehér fagyöngy (*viscum album*) látszólag tudományos igényű leírása. A bevezető szócikk legfontosabb funkciója, hogy a botanikai jellemzők és a néprajzi szinonimák felsorolásával kitágítja azt az asszociációs mezőt, melyen a versszövegek központi motívuma, a fagyöngy metaforája értelmeződik.

Előadásom központi témáját a metafora értelmezési rétegeinek feltárása jelenti. A fagyöngy ugyanis egyszerre implikálja a fájdalmas „együtt-létezés” és a közös írásszituáció képzeit. Szilágyi versében mindehhez a gyöngyragyó motívuma társul, egy régi transzszilvanista szimbólum újraaktualizálásaként.

A fagyöngy féltőlősködő: elszívja az anyanövény erejét, akár el is pusztítja. Erős a kísértés, hogy a metaforának ezt az értelmezési lehetőségét a kanonizációs folyamatokkal kapcsoljuk össze, hiszen a későbbi recepció során Szilágyi művei jóval nagyobb figyelmet kaptak. Palocsay versei Szilágyi gyűjteményes kiadásából hiányoznak, miközben Palocsay válogatott versei (!) közé a teljes kötet anyagát felvették. Előadásom célkitűzése, hogy ezzel az aránytalansággal szembefordulva a két költő szövegeinek közös értelmezési horizontjára irányítsam a figyelmet, a dialogicitás kiépülését pedig a nyitó verspár elemzésén keresztül szemléltessem.

13:30-14:00

Vrabély Márk (ELTE)

„hunc exemplum excepi de libro fratris Bernardini de Busty”: A *Sándor-kódex* egy exemplumának forráskutatása

A magyar nyelvű késő-középkori kódexek korpuszában a *Sándor-kódex* több szempontból is érdekes az irodalomtörténet számára. Magáról a kéziratról nem rendelkezünk sok információval: keletkezését az 1520-as évekre, 1521 körülre szokás rakni, és általában a domonkos rendhez és a margitszigeti domonkos apácákhoz kötik. Talán része volt a *Cornides-kolligátum* elnevezésű kéziratgyűjtésnek (a *Példák könyvével*, a *Könyvecsével*, *Cornides*-, illetve a *Bod-kódexszel* együtt), de ez nem állítható teljes bizonyossággal.

Egyetlen ismeretlen kéz írása, és a szerző a késő-középkori anyanyelvű kódexeinkben ritka módon többször is E/1-ben szólal meg benne, a kézirat autográf volta sem zárható ki. Vegyes tartalmú, több darabja is nagy érdeklődésre tarthat számot: a nyitó traktátust tartalmi megfontolások alapján magyar szerkesztménynek tekinthetjük (ebben szerepel a híres „ne kéméld mast az béka szalannát”

szövegrészlet is!); a *Három körösfény leán* néven ismert mártírpassiót – mivel Hrotsvitha Gandeshemensis 10. századi német kanonissza drámájának fordítása – a *Régi magyar drámai emlékek* korai magyar nyelven írt drámai emlékeknek tekintette; a *Visio Tnugdali* pedig a vízióirodalom jelentős darabja.

A kézirat végén a következő szerepel: „In Cristo dilecta domina hunc exemplum excepi de libro fratris Bernardini de Busty qui fuit frater sancti francisci” (*Sándor-kódex* 20v:26–28). A hunc exemplum egy feljebb olvasható exemplumra vonatkozik, amelyben egy árulkodó apáca koporsója megég, és az apáca teste hamuvá lesz. A latin idézet szerint a fordító ezt Bernardino de' Bustis (Bernardinus de Bustis, 1450 k.–1513/1515) olasz ferences szerzetes valamely művéből vette. A szakirodalom azonban a mai napig is ismeretlen forrásúként említi a példát.

Előadásomban a *Sándor-kódex* tartalmának és jellemzőinek alapos ismertetésén kívül egyrészt a Magyarországon még viszonylag ismeretlen ferences teológus és műveinek bemutatását kísérelem meg, másrészt az említett exemplum latin forrásának helyét keresem. Nem kizárt, hogy téves attribúcióval van dolgunk, és a keresés eredménytelenül zárul, de a vizsgálat elvégzése mindenképpen szükségszerű.

14:00-14:30

Virág Csilla (ELTE)

Lokális történelem, lokális közönség

A *Percy Folio* kéziratot a 17. század közepén állította össze egy ismeretlen kéz. A gyűjtemény közel 200 művet tartalmaz, melyeknek eltérő keletkezési ideje, műfaji és tematikus változatossága az összeállítás céljáról, körülményeiről és az összeállító személyéről látszólag keveset árul el. Alaposabb vizsgálat során azonban számos olyan tényező fedezhető fel, mely a gyűjtemény mögötti célzott, tudatos válogatási folyamatra mutat rá. A tartalom felületes vizsgálata alapján hosszú ideje tartja magát az az állítás, hogy a kézirat egy régiséggyűjtő gyűjteménye lenne, ezt azonban számos tény cáfolja. A *Folio* egészét, nem pedig csak egyes elemeit vizsgálva sokkal valószínűbbnek tűnik, hogy egy 17. századi énekmondó személyes gyűjteményéről lehet szó, melyből a verseket megtanulta és/vagy előadta. A számos erre utaló tényező közül kívánom az egyiket részletesebben bemutatni előadásomban.

A gyűjteményben szereplő művek a könnyebb kezelhetőség érdekében 6 (tematikus) csoportba sorolhatóak, melyek közül az egyiknek az átfogóbb bemutatására, és a hozzá kapcsolódó problémák kihangsúlyozására koncentrálok az előadás. A történelmi témájú művek csoportja a harmadik leggazdagabb a kéziratban belül, a 195 műből 39 ebbe a csoportba sorolható. Ezek a gyakran narratív jellegű verses szövegek az angol történelem eseményeivel foglalkoznak, évszázadokkal korábbi eseményektől kezdve a kézirattal kortárs történésekig. Amennyiben elfogadjuk a feltételezést, hogy egy énekmondó gyűjteménye a kézirat, szükségszerűen adódik a kérdés, hogy az énekmondó milyen területen, milyen közegben működhetett, hol lehetett igény a 17. században erre a (sok kutató által

addigra már elavultnak tartott) szórakoztatási formára. A tematikus csoportok közül éppen a történelmi témájú az, amelyik talán segíthet a gyűjtemény földrajzi és társadalmi lokalizálásában: az énekmondó feltétlen feladata, hogy közönsége kedvére tegyen, közönségének hízelegjen. Erre az egyik legkézenfekvőbb mód a lokális események, annál is inkább a közönségre/közösségre jó fényt vető lokális események felemlegetése. A dicsőítősen megnyert csaták, a térség (fő)nemesi családjainak dicsérete, az angolokat jó fényben feltüntető összehasonlítás a skótokkal mind ilyenek.

Az előadás során igyekszem bemutatni a lokális történelem lehetséges megjelenési módjait, valamint az újabb adalékokat, melyeket így az összeállítás okáról, az összeállító személyéről és a korabeli populáris kultúráról nyerhetünk.

14:30-15:00

Hermann György (ELTE)

A népnyelvű levélírás kezdetei Magyarországon

A népnyelvű nyelvemlékek kutatástörténetében az irodalomtörténeti igényű vizsgálódások jellemzően a könyvekre (kódexekre) koncentrálnak, a nem irodalmi célú levelekre (oklevelek, feljegyzések, misszilisek, stb.) ebből a szempontból nagyságrendekkel kevesebb hangsúly esik. Ugyanakkor, (bár már a levél pontos fogalmának meghatározásában sem egységes a szakirodalom,) az irodalomtörténet számára ezek a kódexekhez hasonlóan számos érdekes információval szolgálnak, ráadásul a keletkezésük helye, ideje és egyéb körülményei a datálás és a címzés révén igen gyakran sokkal pontosabban meghatározhatók, mint a könyvek esetében.

A népnyelvű kódexek és levelek megjelenése és elterjedése között számos párhuzam figyelhető meg, ugyanakkor több lényeges eltérés is mutatkozik, a jelenlegi vizsgálatok szempontjából a legjelentősebb a szerzők és olvasók körét illetően, mivel a korabeli kódexek egyházi, a levelek többsége viszont világi kötődésű. Ugyancsak fontos a kutatás szempontjából az is, hogy a levelek kevésbé szerkesztettek, nyelvezetük még a hivatalos okiratok esetében is közelebb áll az élőbeszédhez, ahogy az is, hogy a fej és a kéz, azaz a nyelvemlék szerzője és a lejegyzője a kódexekkel szemben (különösen a misszilisek esetén), a legtöbb esetben megegyezik.

Előadásomban először a szakirodalom által megadott meghatározásokat szándékozom megvizsgálni, majd kísérletet teszek egy, az információtörténeti kutatások szempontjából lehető legmegfelelőbb definíció megalkotására. Ezen felül továbbá egyrészt szeretnék olyan információtörténeti tanulságokat bemutatni, amelyek megerősítenek néhány, a nyelvemlékkódexek kutatásaiból származó hipotézist, ezek jellemzően a diakroniához, a népnyelvű írásbeliség megjelenéséhez és elterjedéséhez köthetők; másrésztől szándékozom olyan eredményeket is bemutatni, amelyek a fenti eltérések révén újdonságként szolgálnak, ezek inkább a szinkroniához, a népnyelvű írásbeliség révén kirajzolódó társadalmi és intézményi kapcsolatokról szolgálnak új adalékkal.

15:00-15:30

Fazekas Júlia (ELTE)

A tér megjelenítése a reformkori divatlapokban: narratológiai kérdések

A reformkori divatlapok térképzése sokrétű és számos kérdést felvet. Kutatásom során megállapítottam, hogy a szerzők a teret különféle módokon használják, az gyakran válik a szövegeket működtető, meghatározó elemmé. Úgy találtam, hogy kirajzolhatók bizonyos tendenciák a megjelent írások kapcsán, tehát vannak olyan terek, melyeket különböző szerzők hasonlóan használnak, valamennyire közös jelentésképzés állapítható meg ezek esetén – ilyenek pl. a ház, vagy bizonyos természeti tájak.

Mostani előadásomban arra szeretnék fókuszálni, hogy a szerzők hogyan építik meg ezeket a tereket. Az elbeszélő az analógia alapján az építész pozícióba kerül, a befogadó az általa elbeszélt teret, az építményt tudja értelmezni. Ehhez különböző terek megjelenítésekor a szerzők különböző elbeszélői technikákat használnak. Valamely szereplőhöz kapcsolódó tér (háza, szobája stb.) nagyban hozzájárulhat a karakter bemutatásához – a(z) elbeszélő által) megépített tér a szereplő jellemét érzékelteti, előlegezi meg ezáltal. Az, hogy milyen perspektívából közelítenek a tér felé szintén meghatározó lehet – mit fednek fel belőle, fölülről/kívülről tekintenek rá, esetleg egy szereplő felől stb. Egészen más elbeszélői pozíció figyelhető meg akkor, hogyha a narrátor része a szövegvilágnak. A hellyel való individuális kapcsolat meghatározza az elbeszélésmódot, a hozzá kapcsolódó személyes múlt, emlékek megelevenedése, vágyak szerepe a tér érzékelését és érzékeltetésének is jelentős eleme. A divatlapokban megjelenő szövegeket a fikcióhoz való viszonyuk szintén irányítja. Így a novellák, beszélek elbeszélőinek térhez viszonyuló elbeszélői pozíciója egészen más, mint az életképek, tárcák esetén. Utóbbiak, bár nyilvánvalóan nem mentesek a fikciótól, azonban ezekben általános az én-elbeszélő jelenléte, aki magát gyakran igyekszik hiteles forrásként beállítani – ez a különböző terek megjelenítésére is hatást gyakorol.

A felvázolt és további kérdéseket szeretném részletesen kibontani előadásomban, arra igyekszem rávilágítani, hogy a reformkori divatlapok térhasználata narratológiai szempontból is milyen sokszínű lehet. Valamint célom az arra való rámutatás, hogy az irodalomtudománynak ez a kevésbé tárgyalt, ám érdekes 19. századbéli része milyen széleskörű értelmezési kérdésekhez vezethet el.

NYELVTUDOMÁNY SZEKCIÓ

Szombat, „B” szekció, 16:00-17:30

Szekcióvezető: Szentgyörgyi Rudolf

16:00-16:30

Ballagó Júlia (ELTE)

„itt már rájöttem, hogy ez fontos lesz” – Nemek a kérdőíves szituációk kontextualizációjában

Előadásomban egy esettanulmány bemutatásán keresztül arra keresem a választ, hogy milyen szerepe van a nemmel kapcsolatos ismertek mozgósításának olyan kérdőíves szituációk kontextualizációjában, amelyek az egyetemi oktató és hallgató közötti diskurzusokat teszik vizsgálat tárgyává.

A kutatás megvalósításához választott módszer egy irányított interjúval egybekötött diskurzuskiegészítő kérdőíves vizsgálat, amelyet összesen 15 egyetemi oktatóval és ugyanennyi egyetemi hallgatóval készítettem el. A kérdőívvel elsősorban a nagy tudati kontroll alatt előhívott, sémákhoz közelítő válaszok, az interjúval pedig a kérdőív-szituációk kontextualizációja válik vizsgálhatóvá. Az előadásban az interjúk eredményeit mutatom be.

Az interjúk alapján azt vizsgálom, hogy az adatközlők a kérdőíves szituációk feldolgozása során milyen alapon konceptualizálták férfiként vagy nőként a sematikus szituációkban szereplő oktatót. A kis mintán végzett elemzés a férfiként vagy nőként való konceptualizáció három fő aspektusát tárja fel. A narratívák alapján elmondható, hogy 1) az adatközlők a beszédhelyzet egyes összetevőiből kiindulva vonhatnak le következtetéseket az oktató nemét illetően; 2) a konceptualizációban nagy szerepet játszhatnak az egyéni diszkurzív tapasztalatok a gender szempontjából; 3) ugyanakkor lényegi befolyással lehetnek bizonyos közösségi meghatározottságú, normatív jellegű elképzelések az egyes nemi szerepekkel kapcsolatban.

Előadásomban igyekszem rávilágítani arra, hogy az imént felvázolt motivációk nem egymástól függetlenül, jól elkülöníthető módon, hanem egymással kölcsönhatásban határozzák meg egy-egy beszélő nyelvi tevékenységét, valamint saját nyelvi tevékenységéhez való reflexív viszonyulását.

16:30-17:00

Szabó Gergely (ELTE)

Módszertani újítások egy új szociolingvisztikai paradigma nézőpontjából

A migrációs folyamatokban résztvevő magyarok kérdése a médiában és a politikai diskurzusokban gyakran megjelenő téma – noha a társadalomtudományok is sokat foglalkoznak a jelenséggel, a nyelvtudományban, azon belül is a magyar szociolingvisztikában eddig kevésbé vált reflektálttá nyelv és vándorlás viszonya. Míg az amerikai magyarok nyelvhasználatáról ugyan több munka is készült korábban

(így például Bartha Csilla, Fenyvesi Anna és Kontra Miklós vizsgálatai), addig olaszországi környezetben nem készültek kutatások; emellett előbbieket még nem az újgenerációs, a nemzetközi globalizációs tendenciák miatt alapjaiban megváltozott természetű migrációt helyezték a kutatás középpontjába. Az én vizsgálatom az ezeket a trendeket is figyelembe vevő új szociolingvisztikai paradigma szempontjából szemléli amerikai és olaszországi magyarok nyelvekhez való attitűdjeit és ideológiáit, különös figyelmet szentelve az egyéni narratíváknak, amelyek tanulmányozásához egy félig strukturált interjú módszerrel dolgoztam ki.

Jelen előadásban a kutatás egészének módszertanát mutatom be. Először a Kárpát-medencén kívüli magyarsággal végzett felmérések metodológiai buktatóit, illetve az etnográfiai megalapozottság szükségszerűségét részletezem. Másodszor a mintavételi eljárások invenciózus megközelítését tárgyalom, amely kapcsán szót ejtek az alapsokaság kulturális és nyelvi diverzitásáról, valamint a kurrens hivatalos és tudományos diskurzusban egyaránt elterjedt diaszpórafogalom újraértelmezésének lehetőségeiről. Mindezeket túl reflexiót teszek majd a kutatói pozíció adatközlők általi megítélésére, az ezzel kapcsolatos viszonyulásokra, illetve tárgyalom a bevonódás kérdését, valamint az adatok elemzése során is létrejövő émikus és étikus nézőpont jelentőségét.

Kutatásommal azt kívánom igazolni, hogy a társadalom és nyelvhasználat kapcsolatának újszerű interdiszciplináris leírásához elengedhetetlen a nemzetközi szakirodalomban megjelenő nézőpontok és terminusok bevezetése, amelyek egy új típusú migráció kihívásait is figyelembe veszik. A migráció motivációinak megismeréséhez pedig szükségesek olyan kvalitatív vizsgálatok, amelyek valamelyik diszciplína tárgya és a vándorlás közötti kapcsolatot kívánják feltárni.

17:00-17:30

Kaposi Diána (ELTE)

Hangtani kérdések az első Magyarországon nyomtatott magyar nyelvű könyvben

Sylvester János Szinyérváralján (ma: Románia, Máramaros megye; történelmi Szatmár megye) született 1504 körül, s a mohácsi csatavesztésig itt, az északkeleti nyelvjárási régióban töltötte diákéveit. Az egyetemi évek után 1541-ben jelenteti meg Újtestamentum-fordítását, melyet mai napig az első Magyarországon nyomtatott magyar nyelvű könyvként tart számon a nyelvtudomány. A középmagyar kori korpuszban Sylvester tudatosan és alaposan kidolgozott hangjelölési szisztémát alkalmaz, így alkalmasabb hangtörténeti vizsgálatokra, mint a korabeli kéziratok többsége.

Kutatásom ennek a következtetés hangjelölésnek egy részét, a palatális illabiális magánhangzók jelölését vizsgálja. A hangjelölés dokumentálása mellett az előadás fő célja, hogy választ találjon arra a kérdésre, miszerint Sylvester János zárt í-ző nyelvjárása mellett használhatta-e még a nyílt hosszú ē fonémát, s hogy ezt nyomtatványában tükrözi-e grafémahasználata. A kérdés megválaszolásához a kutatás először korabeli kéziratok és nyomtatványok hangjelöléseit vizsgálja, képet

adva ezzel a 16. századra kialakult hangjelölések gyakorlatáról. Ezt Sylvester János nyelvjárási sajátosságainak bemutatása követi. A tanulmány második fele a kutatást mutatja be, melynek alapja az egész korpuszból módszeresen kigyűjtött nyílt hosszú $\bar{e}$ fonémát tartalmazható morfémák elemzése és statisztikai bemutatása.

Amennyiben kutatásom sikeresen igazolja e fonémák konzekvens használatát, az egy olyan hangváltozási tendenciába engedne bepillantást nyerni, melyet több korpuszon mintavételszerűen már kimutattak, de egyetlen korpuszon, egyetlen nyelvhasználótól még sohasem. Egy sikeres kutatás így nemcsak a magyar nyelvtörténet egy ó- és középmagyar kori hangváltozásának bizonyításához volna meghatározó ($\bar{e} > \acute{e}$ és $\acute{e} > \acute{i}$ változás), hanem egyúttal lehetőség nyílna konkrét lexémákban és toldalékmorfémákban is adatolni ezt a változást, így akár további etimológiai és grammatikai kutatásokhoz is adalékot szolgáltatva. Az alkalmazott mennyiségi adatelemzés tehát lehetővé teszi a nyílt hosszú $\bar{e}$ visszaszorulásának dokumentálását, ezzel párhuzamosan a zárt $\acute{i}$ -zés megerősödésének kimutatását egy 16. századi korpuszon belül.

FIZIKA – KÉMIA SZEKCIÓ

Szombat, „C” szekció, 9:00-11:00

Szekcióvezető: Török János

9:00-9:20

Bécsy Bence (ELTE)

Gravitációshullám-kitörések tulajdonságainak meghatározása

A gravitációs hullámok 2015-ben történt felfedezésével egy új korszak kezdődött az asztrofizikában, amelyben egy új eszközhöz jutottunk a Világegyetem megfigyelésére. A gravitációs hullámok lehetséges típusai közül különösen érdekesek a gravitációshullám-kitörések, amelyek olyan tranziens gravitációs hullámok, amelyek csak pontatlanul, vagy egyáltalán nem modellezhetőek. Jellemző forrásaik például a szupernóva-robbanások, az elnyúlt pályájú feketelyuk-kettősök, és a magnetár rengések, de minden olyan forrás is ide sorolható, amelyek létezéséről jelenleg még nem tudunk, hiszen ezekről sincsen asztrofizikai modellünk.

A gravitációshullám-észlelések jól alkalmazhatóak különböző asztrofizikai modellek tesztelésére. Ehhez általában a hullámforma rekonstrukciójára és a jelet leíró asztrofizikai paraméterek minél pontosabb meghatározására van szükség. Olyan forrásoknál, amelyekre van pontos hullámformamodellünk (például körpályás feketelyuk-kettősök), ez kivitelezhető az elméleti hullámformák és az észlelt jel összehasonlításával. Gravitációshullám-kitörések esetén azonban más módszert kell alkalmaznunk, mivel nem állnak rendelkezésre megfelelő pontosságú hullámforma-modellek. Ilyenkor jellemzően bázisfüggvények segítségével állítjuk elő a hullámformát és határozzuk meg az azt jellemző paramétereket.

Kutatásunk során azt vizsgáltuk, hogy a LIGO-Virgo Kollaboráció által üzemeltetett két Advanced LIGO gravitációs hullám-detektor érzékenysége mellett milyen pontossággal határozhatóak meg a gravitációs hullám-kitörések alábbi tulajdonságai: (i) a forrás égi pozíciója, (ii) a hullámforma, és (iii) a gravitációs hullám-jel modellfüggetlen paraméterei (pl. centrális frekvencia). Ehhez szimulált zajhoz adott különböző morfológiájú szimulált jeleket dolgoztunk fel.

A különböző tulajdonságok meghatározását jellemző pontosságot azért fontos ismernünk, mert ez szabja meg, hogy milyen asztrofizikai modellek lesznek tesztelhetők gravitációs hullám-kitörések észlelésével. Emellett az általunk használt, a pontosságot jellemző különböző mérőszámok jól használhatóak lesznek a LIGO-Virgo Kollaboráció által használt algoritmusok fejlődésének nyomon követésére és a fejlesztések segítésére is.

9:20-9:40

Rozgonyi Kristóf (ELTE)

Protoplanetáris korong saját gravitációs terének hatása Rossby örvények kialakulására

Fiatal csillagok körül megfigyelhetünk gázból és porból álló vékony korongokat, az úgynevezett protoplanetáris korongokat. Minden bizonnyal ezen korongok a bolygók szülőhelyei. A megfigyelt korongok egy részénél asszimmetrikus, lópatkó-alakú felületi fényességeloszlást látunk, melyeket nagy valószínűséggel a Rossby-instabilitás hatására kialakuló örvények okozzák. A Rossby-instabilitás gerjesztődhet a korong egy akkréciósan inaktív, kevésbé ionizált részének (dead zone) és az ionizált, akkréciósan aktív részének a határán. A gerjesztés hatására nagy skálájú anticiklonikus örvények keletkeznek melyek magjában kialakuló nyomásmaximum begyűjtheti a port, ami megmagyarázza a megfigyelt asszimmetrikus morfológiát és megfelelő feltételeket teremthet a bolygókeletkezéshez.

A korongban lévő örvények megoldást jelenthetnek több olyan problémára, amelyet a jelenlegi bolygókeletkezési elméletek nem tudnak megmagyarázni. Ezért az örvények hosszútávú fejlődésének és a kialakulásuk feltételeinek vizsgálata kulcsfontosságú egy új hipotézis, az örvénykeltette bolygókeletkezés vizsgálatához.

Az egyik alapvető kérdés, hogy a korong saját gravitációs terének milyen hatása van az örvények evolúciójára. Az irodalomban ezt a hatást általában elhanyagolják, ami jó közelítés a korong dinamikáját tekintve, de ezt örvények tanulmányozásakor már nem élhetünk vele. Több száz numerikus korongmodellt vizsgáltam, hogy feltárjam a korong saját gravitációs terének és a dead zone-átmenet szélességének az örvényekre gyakorolt hatását. A korongokban lévő gázt és a Rossby-instabilitás gerjesztődését hidrodinamikai szimulációkkal modelleztem. A 2D-s hidrodinamikai egyenleteket (kontinuitási és Navier-Stokes egyenleteket) a GPU alapú GFARGO kóddal izoterm közelítésben oldottam meg. A korong saját gravitációs hatását a 2D-s Poisson-egyenlet megoldásával vettem figyelembe.

Előadásomban a szimulációs eredmények ismertetése mellett bemutatom, hogy a korong saját gravitációs terének alapvető hatása van az örvénykeletkezésre, és emiatt az örvényes bolygókeletkezés alacsony tömegű korongokban valószínűbb.

9:40-10:00

Vámi Tamás Álmos (ELTE)

Hogyan üzemeljünk be egy prototípus detektor a CERN CMS kísérletében?

A CERN Nagy Hadronütköztető (LHC) földalatti gyűrűje mentén négy kísérleti állomás található, amelyek középpontjaiban az LHC-ban gyorsított proton-nyalábok keresztezik egymást. Az egyik ilyen állomáson található a Compact Muon Solenoid (CMS), egy általános célú detektorrendszer, amely a nagyenergiás proton-proton ütközések termékeit méri. A szilícium Pixel Detektor a CMS legbelső komponense, amely a töltött részecskék pályájának meghatározásáért felelős. Úgy tervezték, hogy az LHC-ban keletkező óriási részecskemennyiség mellett is hatékonyan és nagy mérési pontossággal működjön addig, amíg a detektort ért sugárzás káros hatása nem jelentkezik. A jelenlegi detektort 2017-ben egy fejlettebb változat váltja fel. A cserére rendkívül rövid idő fog rendelkezésre állni. A kiolvasórendszer előzetes tesztelése és a CMS-be való hatékony beillesztése érdekében, az LHC leállási időszaka alatt 4 pár prototípus modul került elhelyezésre a fő detektor közelében. Az előadás tartalmazza a prototípus modulok által felvett adat rekonstrukciójának előkészítését, illetve a felvett adat kiértékelését, segítve ezzel a felkészülést az új detektor beépítésére és beüzemelésére.

10:00-10:20

Galzó Ákos Ferenc (SZTE)

Integrálható sokrészecske-rendszerek regularizálása

Az integrálható (egzaktnál megoldható) modelleket a klasszikus mechanika születése óta kiemelt érdeklődés övezi. Ilyen rendszerek felbecsülhetetlenül fontos szerepet töltenek be általánosabb dinamikai rendszerek megértésében is. A leírásuk és vizsgálatuk során kifejlesztett fogalmak, módszerek számos más fizikai és matematikai elmélet megfogalmazásához szolgáltatnak alapot. Gazdag struktúrájuk önmagában is jelentős matematikai eredmények forrása.

Bizonyos altípusaikban a kölcsönható tagok véges időn belül összeütközhetnek vagy végtelenül eltávolodhatnak egymástól, ami a mozgás további közvetlen folytatását lehetetlenné teszi, a megoldások nem-teljesek. Ilyenek az általam jelenleg vizsgált racionális Calogero – Moser- és hiperbolikus Sutherland-sokrészecskemodellek vonzó változatai is. Ezek egy dimenzióban – egyenes vagy kör mentén – mozgó (azonos tömegű) tömegpontokat írnak le, amelyek között vonzó párkölcsönhatás adott. A racionális illetve hiperbolikus jelző a kölcsönhatást megadó párpotenciál típusára utal. Ez az előbbi esetben $-1/\Delta^2$, az utóbbiban -

$1/\sinh^2(\Delta/2)$ függésű, vagyis Δ racionális illetve hiperbolikus függvénye, ahol Δ a kiszemelt részecskepár koordinátakülönbsége.

Ismert, hogy integrálható (sokrészecske-)rendszerek nevezetes esetei előállnak, mint magasabb dimenziós (nagyobb szabadságfokú) egyszerűen integrálható modellek vetületei. Legegyszerűbb esetben ez egy kölcsönhatásmentes, vagyis szabad rendszer. Ekkor megoldása (a kezdeti feltételek rögzítése) lineáris időfejlődés, azaz geodetikus mozgás. Habár az eredeti rendszer tagjait – részecskéit – (a mozgás terén) reprezentáló vetületek átfedhetnek (a részecskék összeütköznek) vagy végtelen távolra kerülhetnek egymástól, a magasabb dimenziós (szabad) modellben ilyen szingularitások nem lépnek fel. A mozgás a származtatás révén így tetszőleges időre adott, a megoldást teljessé tettük. A kutatás aktuális célja az említett két speciális rendszer fenti eljárással történő regularizálásával az így megoldható modellek ismert körének bővítése.

10:20-10:40

Máté Mihály (ELTE)

Többrészrendszer-összefonódás vizsgálata mátrixszorzat-állapotos közelítés alkalmazásával

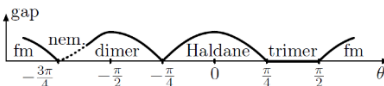
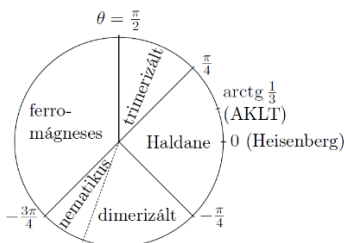
Az erősen korrelált rendszerek és kondenzált anyagok kutatási területén jól ismert Haldanefázis a 2016-os év során kiemelt figyelmet kapott a topologikus fázisok témájában kiadott fizikai Nobel-díjnak köszönhetően. Az úgynevezett *bilineáris-bikvadrátikus modell*

$$H = \cos \theta \sum_i S_i S_{i+1} + \sin \theta \sum_i (S_i S_{i+1})^2$$

az egyik legalapvetőbb modell, mely a Haldane-fázis tulajdonságait visszaadja a fázistér egy speciális pontjában (lásd az ábrán), ami a szakirodalomban Affleck–Kennedy–Lieb–Tasakimodellként (AKLT) ismert. E modell megoldása egyben a legegyszerűbb a mátrixszorzatállapotok (MPS) között, melyek az úgynevezett sűrűségmátrixos renormálási csoport-algoritmus (DMRG-algoritmus) által kapható megoldások struktúrái. A spinek közötti párkorrelációk és párösszefonódás alapvető eszközök az ilyen modellek vizsgálatánál, azonban a valódi *többrész-korrelációs* tulajdonságok eddig kiaknázatlan lehetőségeket kínálnak.

Előadásomban a többrészrendszerek kvantummechanikai leírásához használt transzparens matematikai struktúra ismertetése után bemutatom az általam alkalmazott és fejlesztett numerikus eljárásokat (DMRG, MPS). E módszereket felhasználva áttekintem a munkám során vizsgált, fizikai relevanciával bíró bilineáris-bikvadrátikus- és a J1–J2 Heisenberg-modell korrelációs tulajdonságait: a fázistér különböző pontjaiban (kritikus-, dimerizált- és Haldane-fázisok) meghatározom a különböző sokrész-korrelációk lecsengését, külön kitérve a spin

nematikus fázisként ismert tartományra, melynek létezéséről élénk vita folyik manapság is.

A bilineáris-bikvadratikus modell sematikus fázisdiagramja és energiája a θ paraméter függvényében ($S = 1$).

10:40-11:00

Róth Csaba (ELTE)

Sztérikusan stabilizált mag-héj szerkezetű intelligens mikrogélek előállítás

Az elmúlt években sok kutatás irányult hierarchikus intelligens mikrogélek előállítására, melyek az élet számos területén alkalmazhatóak (például bioszenzorok, harmadlagos olajkitermelés). Ezen mikrogélek előállításának kulcsfontosságú lépése a mag-héj szerkezetű részecskék előállítása, melyeket az irodalom szerint két lépésben állítanak elő: az első lépésben előállítják a részecske magját, majd ennek felületén hozzák létre a kívánt méretű és összetételű héjat.

Munkám célja poli(vinil-alkohol) (PVA) héjjal rendelkező, sztérikusan stabilizált poli(N-izopropil-akrilamid) (pNIPAm) mikrogél részecskék előállítása volt. Ehhez először poli(N-izopropil-akrilamid)-héj-poli(vinil-acetát) részecskéket állítottam elő, majd ezekből lúgos hidrolízissel kaptam a kívánt anyagot. Az előállítást egylépéses szintézissel végeztem: a mag részecskék szintézisét a hagyományos eljárásnak megfelelően 80°C-on kezdtem, majd a monomerek adott konverziójánál a rendszerhez adtam a héj kialakítására használt vinil-acetátot.

A nehézséget az okozta, hogy bár az N-izopropil-akrilamid polimerizációja 80°C-on 1 óra alatt közel 100%-os konverzióval lejártszódik, az iniciálás és a polimerizáció sebessége azonban jelentősen csökken a hőmérséklet csökkentésével. A vinil-acetát forráspontja azonban 72,7°C.

Munkám első részében megvizsgáltam az N-izopropil-akrilamid 80°C-on történő polimerizációjának kinetikáját, melynek során megállapítottam, hogy a monomerkonverzió a 20. perc körül éri el a 90%-ot. Ezt követően megvizsgáltam, hogyan befolyásolja a monomerek konverzióját, ha a 15. percben a hőmérséklet értékét 80°C-ról 50, 55 illetve 60°C-ra változtatjuk. A mérési eredmények alapján arra a megállapításra jutottam, hogy a poli(N-izopropil-akrilamid)-héj-poli(vinil-acetát) szintézis során a 15. percben a hőmérsékletet 80°C-ról 60°C-ra kell

csökkenteni, és a 20. percben kell a reakcióelegyhez adni a vinil-acetát monomert. Munkám következő lépésében olyan reaktort terveztem, amelyben a szintézis teljes időtartama alatt biztosítva van a vinil-acetát reaktorban maradása. Ezután végrehajtottam a szintézist. Megvizsgáltam az előállított részecskék duzzadásának hőmérsékletfüggését, ami megerősítette, hogy mag-héj szerkezetű mikrogél részecskék keletkeztek.

Végül, lúgos hidrolízissel előállítottam a poli(N-izopropil-akrilamid)-héj-poli(vinil-alkohol) részecskéket, és különböző pH értékeken megvizsgáltam a részecskeméret hőmérsékletfüggését. Az eredmények igazolták, hogy sikerült sztérikusan stabilizált mikrogélt előállítanom.

Összességében elmondható, hogy sikeresen előállítottam sztérikusan stabilizált mag-héj szerkezetű mikrogélt. Az irodalomban az általam előállított részecske eddig ismeretlen volt. Tulajdonságai széleskörű felhasználást tesznek lehetővé.

BIOLÓGIA SZEKCIÓ

Szombat, „C” szekció, 13:00-15:30

Szekcióvezető: Palatinszky Márton

13:00-13:20

Fülöp Máté (ELTE)

Az LC8 dinein könnyűlánc szerepe a humán interaktomban

A rövid lineáris motívumok (SLiM-ek – Short Linear Motifs) a fehérjék rendezetlen régióiban található 3-10 aminosav hosszúságú fehérjeinterakciós modulok. Bár a SLiM-ek által közvetített fehérje-fehérje kölcsönhatások számáról egyelőre csak becslések állnak rendelkezésünkre, az eddig megismert SLiM közvetített funkciók sokfélesége alapján szerepük interaktomban általános és nélkülözhetetlen. A SLiM-ek globuláris fehérjékkel képesek interakciót kialakítani. Ilyen globuláris fehérje például a kutatásink tárgyát képező LC8. Az LC8 10 kDa tömegű fehérje, mely homodimer formában összekapcsolódva kettő, lineáris motívumok befogadására képes egyenrangú kötőárkot alakít ki. Az LC8 a dinein motor komplex részeként került elsőként leírásra. A dinein motorok szerepe többek között fehérjék és vezikulák szállítása a sejt perifériás régióiból a központ felé. Ennek kivitelezéséhez a motor komplexnek szállítmány molekulák sokaságával kell szabályozott módon kapcsolódnia. Ezen intermolekuláris kölcsönhatások kivitelezésében tulajdonítottak alapvető szerepet az LC8-nak is. Az LC8 fehérje interakciós hálózatának felderítése folyamán azonban több olyan kötőpartner is leírásra került, melyek funkciója nem köthető a dinein általi transzporthoz, ugyanakkor az LC8 motorfehérjéhez köthető funkciója is megkérdőjeleződni látszik. Az LC8 funkciójával kapcsolatban sok kérdés nem tisztázott még, előadásom célja az eddig feltárt funkciók ismertetése, és a fehérje szerepével kapcsolatos további kérdések megvilágítása.

Erdős Réka (SZTE)

Mitokondriális dinamika és funkció vizsgálata hasnyálmirigy duktális epithél sejtekben fiziológiai és pathofiziológiai relevanciában

A heveny hasnyálmirigy-gyulladás (akut pancreatitis, AP) hasnyálmirigy hirtelen fellépő gyulladásos megbetegedése. Súlyosságától függően komoly komplikációkkal kell számolni, a mortalitás rendkívül magas. A mitokondriumok diszfunkciója számos megbetegedés kialakulásához vezethet beleértve AP-t is. A hasnyálmirigy acinus sejtekben a mitokondriális dinamika, funkció gyakorta tanulmányozott és vizsgált, ennek ellenére a mitokondriumok hasnyálmirigy duktuszokban betöltött szerepéről kevés ismeret áll rendelkezésre.

Egy nemrégiben megjelent tanulmány bemutatta hasnyálmirigy acinus sejtekben az MPPT (mitochondrial transition pore) genetikai gátlásának pozitív hatását heveny hasnyálmirigy gyulladást indukáló toxinokkal szemben. Kimutatták, hogy az MPPT nyitásának genetikai gátlása megóvta a mitokondriumokat a károsodástól, valamint nekrosis ellen is védelmet nyújtott toxinok (pl. epesav) jelenlétében is. Mi hiszünk abban, hogy a hasnyálmirigy duktális epithél sejtek is részt vesznek ebben a folyamatban, ezért teszteljük, hogy az MPPT genetikai gátlásának van-e védő hatása a toxinok (epesav, alkohol+zsírsav) indukálta hasnyálmirigy duktális károsodással szemben.

A projektünk másik célja, hogy megvizsgáljuk fiziológiai és patofiziológiai tekintetben is a hasnyálmirigy duktuszokban és duktális sejtekben lejátszódó mitokondriális membránpotenciál változásokat, a mitokondriumok eloszlását és Ca^{2+} szintbeli változásokat is.

Kísérleteink során vad típusú tengerimalac hasnyálmirigy duktuszokat és duktusz sejteket, valamint Cyclophilin D (a cyclophilin D a fő szabályozója az MPPT nyitásnak) gén kiütött és vad típusú B6;129Piftm1Jmol/J egereket használunk. A duktusz sejteket enzimatisz lépésekkel és mikrodisszekcióval izoláljuk.

A mitokondriumok vizsgálatára és eloszlásának tanulmányozására Zeiss LSM 800 konfokális mikroszkópot használunk, valamint elektronmikroszkópiával vizsgáljuk a mitokondriumok eloszlásának változását. Kísérletek során a következő fluoreszcens festékeket használjuk: TMRM- tetramethylrhodamine methyl ester, Mitotracker green és Rhod-2. Ahhoz, hogy megvizsgáljuk az MPPT genetikai gátlásának hasnyálmirigy duktális bikarbonát szekrécióra kifejtett hatását toxinok (epesav) jelenlétében ammónium pulzus technikával Olympus Cell R fluoreszcens mikroszkópot használunk (festék: 5 μ M BCECF-AM (2'7'-Bis-(2-Carboxyethyl)-5-(and-6)-Carboxyfluorescein, Acetoxymethyl Ester).

Eredményeink rámutatnak arra, hogy a MPPT nyitásának genetikai gátlása csökkentette az epesavak hasnyálmirigy duktuszok bikarbonát szekréciójára kifejtett gátló és toxikus hatását, valamint védelmet nyújtott a mitokondriális membrán

potenciál károsodása ellen is. Elektronmikroszkópos eredményeink rámutattak arra, hogy a mitokondriumok zöme abban az esetben is a dukális epithél sejtek apikális részében helyezkedik el, hogy stimuláns anyagokkal kezeljük a sejteket.

13:40-14:00

Bósz Emília (BME)

A hídi formatio reticularis motoros afferenseinek fény- és elektronmikroszkópos vizsgálata

Az agytörzsi hálózatos állományból (formatio reticularis – FR) induló felszálló retikuláris aktiváló rendszer (ARAS) a tankönyvi és irodalmi adatok alapján az egyik legfontosabb rendszer, amely felelős az alvás és az ébrenlét szakaszainak fenntartásáért és váltakozásáért.

A FR azonban nem csak közvetlenül befolyásolja az agykérget, hanem a thalamuson keresztül is. A hagyományos elgondolás szerint az intralaminaris thalamus (IL) az FR-ből induló felszálló retikuláris aktiváló rendszer (ARAS) funkcionális meghosszabbításának tekinthető, tehát a FR és az IL biztosítják az ébrenlét alatt az agykéreg működésének összehangolása révén a tudatos működéseket.

Munkacsoportunk a hídi formatio reticularis rostrális részén (nucleus pontis oralis- PnO), a jól ismert felszálló aktiváló (tehát serkentő) sejtek mellett, számot tevő glicinerg (tehát gátló) sejtpopulációt fedezett fel, amelyek szelektíven az IL magvaival állnak kapcsolatban. Az IL-ben lévő glicinerg rostok szelektív optogenetikai aktiválása, az egerek viselkedésében csökkent mozgást, csaknem teljes mozdulatlanságot eredményezett. Az eredmények felvetik annak a lehetőségét, hogy a PnO nem csak az alvás ébrenlét szabályozásában, hanem mozgáskoordinációban is szerepet játszik.

Ezen munkám során tehát azt a hipotézist kívántam anatómia módszerekkel tesztelni, hogy a rostrális FR tagja a PnO, melyet korábban elsősorban alvás/ébrenlét szabályozásával hoztak összefüggésbe, szerepet játszhat-e mozgásszabályozásban is. Eredményeim azt mutatják, hogy a PnO motoros kérgi területekről, a másodlagos motoros (M2) és a cinguláris kéregből (Cg) kap jelentős kérgi bemenetet, más kérgi régió nem küld a PnO-ba rostokat. Az M2 és a Cg homogénan beidegezte a PnO egész területét, tehát úgy tűnik nincs a PnO területén olyan alrégió, amelyik a többihez képest jelentősebb kérgi befolyás alatt állna. Az M2-nek és Cg-nek magasabb szintű mozgástervezésben van szerepe. A PnO emellett a mozgásszabályozásban fontos szerepet betöltő cerebellumtól is kapott bemenetet.

Összefoglalva az eredményeim arra utalnak, hogy a PnO-t komplex a jövőbeli viselkedést meghatározó információk érik el az agykéregből emellett aktivitását cerebelláris rostok befolyásolhatják, tehát a PnO-ból induló gátló pálya a mozgatórendszer része.

14:00-14:20

Török Bibiána (ELTE)

Az epigenetikai változások lehetséges közreműködése a skizofrénia-szerű viselkedés megjelenésében Brattleboro patkányoknál

Korábbi vizsgálatok alátámasztották, hogy a vazopresszin-hiányos Brattleboro patkányokban skizofrénia-szerű viselkedésformák figyelhetők meg, míg más kutatások arra utaltak, hogy a skizofrénia kialakulásában epigenetikai változások is közreműködhetnek. Kutatásunk célja volt kideríteni, hogy a skizofrénia-szerű viselkedés megjelenéséhez hozzájárulnak-e epigenetikai változások ebben a törzsben. Vazopresszin-hiányos patkányok viselkedését és epigenetikai jellemzőit hasonlítottunk össze vad típusú kontrollokkal. Lokomóciójukat telemetriás kísérlet, kognitív funkciójukat tárgyfelismerési, szociális felismerési és szociális elkerülés, figyelmi működésüket prepulse inhibition teszt segítségével mértük. A prefrontális és hippocampalis régiókban qRT-PCR-al vizsgáltuk a DNS metiltranszferáz1 (DNMT1), DNMT3a, katekol-O-metiltranszferáz (COMT), glutamát dekarboxiláz (GAD), vezikuláris glutamát transzporter 1 (VGLUT1), szerotonin 2A (5HT2A), és brain-derived neurotrophic factor (BDNF) mRNS szinteket. A hármas és négyes hiszton (H3, H4) acetilációját western blottal vizsgáltuk. Ezt követően specifikusan a H3 9-es lizinének acetilációját (AcH3K9) tanulmányoztuk immunhisztokémiával a prefrontális kéregben, a hippocampalis régiókban, illetve a laterális septumban és nucleus accumbensben. A vazopresszin-hiányos Brattleboro patkányok kognitív, szociális és figyelmi zavarai megerősítették a skizofrénia-szerű tünetek jelenlétét a saját törzsünkben. A vizsgált mRNS szintekben nem kaptunk markánsan szignifikáns eltéréseket a két csoport között. A vazopresszin-hiányos állatok pan-AcH3 szintjei csökkentek voltak a prefrontális régióban, és emelkedtek a hippocampusban. Az AcH3K9 immunopozitív sejtek száma alacsonyabb volt a dorsalis peduncularis prefrontális kéregben és a ventralis laterális septumban, a CA1 hippocampalis régióban pedig megemelkedett. Összefoglalva megerősítettük, hogy a Brattleboro patkány jó preklinikai modellje a skizofréniának. A skizofrénia-szerű viselkedés megjelenését H3 acetilációs változások kísérték a prefrontális régióban és a hippocampusban. Ez hozzájárulhat számos neurotranszmitter megváltozott expressziójához, ami magyarázhatja a tünetek kialakulását.

Vizsgálatunk alátámasztotta, hogy nem egy gén, hanem számos molekula együttes változása lehet felelős a skizofrénia-szerű tünetek megjelenéséért.

14:30-14:50

Babiczký Ákos (BME)

Az alvás-ébrenlét szabályozásának specifikus vizsgálata

Az elmúlt évtizedekben a neurobiológia robbanásszerű fejlődésen ment keresztül az új genetikai és biokémiai módszerek megjelenésének köszönhetően. Míg a klasszikus kutatások túlnyomó többsége olyan technikákra épült (pl. léziók,

elektromos stimulálás) melyekkel szinte lehetetlen volt biztosítani azt, hogy a kísérlet tényleg csak a kérdéses sejteket/agyterületeket érintse, addig az új módszereknek (pl. optogenetika, virális vektorok, GM egértörzsek), illetve kombinációiknak köszönhetően ma már nagy specificitással vizsgálhatjuk a kívánt sejteket és hálózatokat. A megfelelő specificitáshoz azonban szükség van valamilyen molekuláris markerre (fehérje), amivel a vizsgálandó neuronokat jellemezhetjük.

Kutatócsoportunk a középvonali thalamus (KT) ébresztésben, illetve az éberség szabályozásában betöltött szerepét vizsgálja, mely egy több évtizede leírt, ám közvetlenül még sosem bizonyított funkció. Kutatási eredményeinken keresztül szeretnék bemutatni néhányat a fentebb említett modern technikák közül.

Különböző éberségi szintet igénylő élethelyzetekben (ébrenlét, alvás, stressz) egy korai aktiválódó gén (cFos) expresszióját kvantifikáltuk a KT területén. Magasabb éberségi szinthez (pl.: fájdalom) magasabb cFos-szint társult. Ezután összevetettük egy intracelluláris kalciumkötő fehérje, a calretinin (CR) és a cFos expresszióját, és magas szintű átfedést tapasztaltunk (~98%), ami alapján a CR specifikus markernek tűnt a KT-ra.

Ennek igazolására először retrográd pályajelöléssel megjelöltük a KT ismert limbikus célterületeire (mediális prefrontális kéreg, amygdala, nucleus accumbens) vetítő sejteket. A jelölt sejtek túlnyomó többsége a KT CR+ zónájában helyezkedett el, és 92-98%-uk valóban kifejezte a CR-t, ami alapján mint KT specifikus molekuláris markert azonosítottuk.

Ezután egy speciális GM egértörzs (CR-Cre) és egy Cre -függő, fluoreszcens fehérje génjét hordozó vírus felhasználásával specifikusan megjelölhettük a KT CR+ sejteit és megvizsgálhattuk az anterográd módon megjelölt axonjaik elhelyezkedését. A jelölt axonok rendre csak a KT ismert célterületein jelentek meg, amivel igazoltuk ennek a kísérleti felállásnak a validitását. Ezért ugyanezen egértörzs, és egy szintén Cre-függő, fényérzékeny fehérjék génjét hordozó vírus segítségével fénnel specifikusan aktiválhatóvá tettük a KT sejteit. A viselkedéses kísérleteink eredményei ez idáig először igazolták specifikusan a KT ébresztésben, illetve az éberség szabályozásában betöltött szerepét.

14:50-15:10

Imrefi Ildikó (ELTE)

Egy száraz területeken gyakori gyökér-endofiton gomba, a *Darksidea alpha* funkcionális heterogenitásának vizsgálata

A szárazföldi növények jelentős részének gyökereit mikorrhiza képző gombák mellett endofiton gombák is kolonizálják, melyek életciklusuk legalább egy részében, a növények szöveteit tünetmentesen kolonizálják. Ezen gombák egy formacsoportját alkotják a sötét szeptált endofitonok (DSE), melyek abiotikus stressznek kitett területeken meglehetősen gyakoriak. A DSE gombák világszerte elterjedtek, azonban ökoszisztémában betöltött szerepükről viszonylag keveset

tudunk. Egyes ökoszisztémák, például száraz-félszáraz füves területek DSE közösségeinek domináns tagjai megegyezhetnek, és egyes fajaik amerikai, ázsiai és európai területeken is gyakoriak lehetnek. A kiskunsági homokpusztagyepek gyökér-asszociált gombaközösségeinek vizsgálata során azonosított és leírt Darksidea alpha az egyike a leggyakoribb száraz-félszáraz területeken előforduló DSE gombáknak. A D. alpha egy rendkívül diverz faj, melynek különböző izolátumai mind telepmorfológia, mind több vizsgált DNS régió alapján nagyon különbözőek.

Munkánk során az egy fajhoz tartozó izolátumok genetikai variabilitása mellett feltételezhetően jelen lévő funkcionális heterogenitást vizsgáltuk. Célunk volt D. alpha izolátumok genetikai heterogenitásának, szimbiotikus jellemzőinek, szaprotróf és enzimátikus képességeinek vizsgálata.

Vizsgálatainkat nyolc egy időben és egy helyen gyűjtött D. alpha izolátummal folytattuk. Az izolátumok genetikai diverzitását a magi riboszomális DNS ITS (internal transcribed spacer) régiójának vizsgálatával, valamint ISSR (Inter Simple Sequence Repeat) módszerrel végeztük. A szimbiotikus tulajdonságok vizsgálata során kukoricát inokuláltunk, és a gomba növényi biomaszára gyakorolt hatását mértük. A szaprotróf képességeket háromféle módon vizsgáltuk. Teszteltük a monoszacharid-mentes táptalajon való növekedés képességét, a konstitutív enzimek aktivitását apiZYM teszttel és a különböző szén-források hasznosítását Biolog-FF MicroPlate használatával.

A D. alpha izolátumok ITS szekvenciáik valamint ISSR profiljaik alapján is különböztek. A szimbiotikus és szaprotróf tulajdonságokban szignifikáns különbségeket tapasztaltunk az izolátumok között. Az api-ZYM és BioLog vizsgálatok során az izolátumok enzimátikus képességei eltérőek voltak és egyik izolátum sem hasznosított minden vizsgált szubsztrátot, azonban a nyolc izolátum együttes enzimátikus profilja lefedte az összes vizsgált szénforrást és enzim szubsztrátot. Ez fontos lehet a gazdanövény szempontjából, mivel a gyökerét kolonizáló gombák funkcióinak és lebontó enzimeinek széles spektruma hatékonyabban segítheti a tápanyagok mobilizációját és felvételét a talajból, hozzájárulva a növény túléléséhez tápanyag szegény talajokon.

A kutatásokat az OTKA (K109102) támogatta.

15:10-15:30

Kovács Ágnes Éva (DE)

A PAF antifungális fehérje hét ciszteint tartalmazó változatainak tervezése és előállítása *Penicillium chrysogenum*-ban

2014 februárjától kapcsolódtam be a DE-TTK Szerves Kémiai Tanszékén folyó kutatómunkába. Az itt folyó kutatások kisméretű antifungális fehérjék izolálásával, stabil izotópos jelzésével, és főként NMR spektroszkópiai módszerekkel történő szerkezetvizsgálattal foglalkoznak. Ez a diszciplína a molekuláris biológia egy speciális ága, mely a makromolekulák szerkezetének és funkciójának összefüggéseivel foglalkozó ún. szerkezeti biológia.

2015 nyarán az ERASMUS+ hallgatói szakmai gyakorlati mobilitás keretén belül szakmai gyakorlatomat Ausztriában, Innsbruckban töltöttem az Innsbruck Medical University-hez tartozó Biocenter Molekuláris Biológia intézetében, egy a biotechnológiailag jelentős fonalas gombák élettanával foglalkozó laboratóriumban, Florentine Marx-Ladurner vezetése alatt.

Gyakorlatom célkitűzése az volt, hogy két új szekvenciájában módosított PAF (PAF: Penicillium Antifungal Protein: Penicillium chrysogenum Antifungális Fehérjeje) termelésére alkalmas expressziós törzset hozzak létre. A tervezett módosítás mindkét esetben egy az antifungális hatás szempontjából neutrálisnak ítélt aminosav cseréje volt ciszteinre. Ezt a két fehérjeváltozatot azzal a céllal kívánjuk előállítani, hogy a PAF-ot kémiai reakció során fluoreszcens molekulával jelölhessük az extra cisztein oldallánc szabad tiol csoportján keresztül. A következő két új PAF változat létrehozását tűztük ki célul:

- PAF_A1C: melyben az érett fehérje N-terminálisának az egyes pozíciójában lévő alanin aminosavat ciszteinre cseréljük
- PAF_S10C: melyben az érett fehérje N-terminálisának tizedik pozíciójában levő szerin aminosavát cseréljük ciszteinre.

A tervezéstől a fehérjeszerkezet vizsgálatáig számos lépés vezet. Gyakorlatom célkitűzései ebből a folyamatból az alábbi lépések voltak:

- expressziós vektorok tervezése a két variáns törzs létrehozásához
- az expressziós vektorok felszaporítása és klónozása E. coli-ban
- a módosított plazmidok transzformálása Penicillium chrysogenum-ba
- a pozitív P. chrysogenum transzformánsok szelekciója

A transzformálás után klónszelekciós, illetve teszt expressziós lépések kivitelezése következett fehérjetermeltetés céljából. A termelés körülményeinek optimalizálása után a fehérjék tisztítása és a szerkezet illetve a hatás vizsgálata következik különféle módszerek segítségével, pl: NMR.

FÖLDRAJZ – FÖLDTUDOMÁNY SZEKCIÓ

Szombat, „C” szekció, 15:45-18:15

Földtudomány alszekció

Szekcióvezető: Patkó Levente

Földrajz alszekció

Szekcióvezető: Győri Róbert

15:45-16:05

Varga György (ELTE)

Pénz a távolból? Működőtőke-áramlások alakulása a visegrádi országok és az Európán kívüli világ között

Előadásomban a visegrádi országok (Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia) és az Európán kívüli világ közötti működőtőke-

áramlást elemzem a rendszerváltozástól napjainkig. A vizsgált időszak ezeknek az országoknak a 2004-es uniós csatlakozása és a 2008-ban a világgazdaság egészét megrázó válság miatt is érdekes, amelyek hatással voltak a külföldi működőtőke-áramlások alakulására. A külföldi működőtőke beáramlása ezekben az országokban fontos szerepet játszott a gazdaság átalakulásában a rendszerváltozást követően. Ennek megfelelően az 1990-es, valamint a 2000-es évek első felének működőtőke-áramlási folyamatairól számos tanulmány született, míg az európai uniós csatlakozást követő időszakokkal már kevesebben foglalkoztak. Az elmúlt néhány évben azonban a jelenleg is futó kutatási projektek alapján érzékelhető a növekvő érdeklődés a téma iránt.

Vizsgálatom tárgyát a nemzetközi kereskedelemmel foglalkozó TDK-dolgozatomhoz hasonlóan, azt folytatandó, összpontosítottam az Európán kívüli világ és a visegrádi országok közötti áramlások elemzésére. A kutatás ilyen irányú bővítését indokolta az is, hogy az EU közös kereskelempolitikájának kivételeihez igazodva a visegrádi országok külkereskedelemmel kapcsolatos politikái nagyon gyakran tőkeáramlásokkal kapcsolatos elemeket is tartalmaztak. A szakpolitikai dokumentumok alapján érzékelhető ezekben az országokban az Európán kívüli világ felé irányuló figyelem fokozódása. A visegrádi országok globális értékláncokba való integráltsága jelentős részben a működőtőke-áramlások eredménye, a működőtőke-áramlások vizsgálata emiatt, valamint az országok és a nemzetközi nagyvállalatok sokszor ellentétes érdekei miatt is izgalmas kutatási terület.

Az előadásomban a vonatkozó szakpolitikai dokumentumok értékelése mellett, amely alapján ezeknek az országoknak a külföldi működőtőke megítélésében bekövetkezett változása nyomonkövethető, az OECD FDI adatbázisa alapján vázolom fel a visegrádi országok és az Európán kívüli világ közötti működőtőke-áramlások legfőbb jellemzőit és trendjeit. Az előadásnak továbbá hangsúlyos elemét képezi a működőtőke-áramlásokkal kapcsolatos legfontosabb elméletek és az FDI-statisztikák elemzésével kapcsolatos korlátok bemutatása.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-16-1 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

16:05-16:25

Izing Máté Antal (SZTE)

Kárpátalja magyar fiatalságának jelene és jövőképe egy felmérés tükrében

Kárpátalja fordultatos történelme és napjainkban is zajló eseményei felvetik a kérdést: képes-e az itt élő, mintegy 150 000 fős magyar kisebbség saját egzisztenciájának megőrzésére, és látnak-e az itt élők lehetőséget, jövőképet Kárpátalján.

A dolgozat lényegi része saját kérdőíves felmérésen alapul, amelyben a kárpátaljai magyarság azon korcsoportját szolgáltattam meg, akik rövid időn belül a kisebbség aktív, meghatározói elemei lesznek, lehetnének: a válaszadók 16-20 év közötti

diákok, akik magyar vagy magyar tannyelvű, magyar tagozattal rendelkező kárpátaljai szak-, szakközépiskola, illetve gimnázium tanulói. A kérdőívet személyes jelenlétem mellett, osztálytermi körülmények között, összesen 542 diák töltötte ki. A mintavételi területet Kárpátalja azon hét járása alkotja, ahol a magyar nemzetiség aránya elérte a 3%-ot, a legfrissebb, 2001-es ukrainai népszámlálási adatok alapján.

Az eredményeimet rövid ismertető és a Shannon-féle etnikai diverzitási index területi alkalmazása után három olyan témakör köré csoportosítottam, melyek a legnagyobb kihívásokat jelentik a kárpátaljai magyar fiatalok számára.

Megkísértem felmérni a diákok nyelvtudását, nyelvhasználati szokásait, hiszen a 2008-as ukrán közoktatási reformok jelentős mértékben átrendezték a kisebbségi nyelvoktatást, befolyásolva ezzel a nemzetiségek továbbtanulási lehetőségeit is. Adatközlőim a kérdőívben értékelhették ukrán nyelvtudásukat, s az eredmények egyértelműen rámutatnak a reform problémáira, hiányosságaira.

Vizsgáltam a diákok identitástudatát is, amihez a szociográfiai tanulmányokból ismert öt identitástudati szintér fogalmát alkalmaztam.

Az adataimat összehasonlítottam korábbi generációk esetén készült, hasonló módszertanon alapult kérdőívek eredményeivel is.

A kutatás fontos része volt a fiatalság jövőképeének feltérképezése. Ezt rövid- és hosszútávon elemeztem, tehát adatközlőim a középiskola utáni évekről és hosszú távú terveikről, illetve a letelepedésről, a munkavállalásról alkotott képüket értékelem kutatásomban.

Tanulmányom aktualitásának jelentőségét növeli az a tény, hogy a kárpát-medencei NUTS3-as szintű területi egységek közül Kárpátaljának a második legnagyobb mértékű negatív migrációs mérleggel kell megküzdnie.

Az eredményeket járási szinten elemeztem, s megvizsgáltam a mintavételi egység különböző területei között kialakult differenciákat, annak lehetséges okait.

Reményeim szerint e problémakörök felvetésével a statisztikai adatok, a szakirodalom és saját kutatásom együttesével reális képet alkothatok a kárpátaljai magyar fiatalság legnagyobb kihívásairól, jelen- és jövőképről, melyek, ha nem találnak megoldásra, súlyos, visszafordíthatatlan demográfiai és társadalmi következményei lehetnek.

16:25-16:45

Kolcsár Ronald András (SZTE)

Városi közparkok ökoszisztéma szolgáltatásainak összehasonlító elemzése
Zalaegerszeg példáján

Napjaink növekvő népességszámú és egyre szélsőségesebb helyi klímákkal jellemezhető városaiban a zöldfelületek szerepe egyre inkább felértékelődik. Annak érdekében, hogy a tervezők és döntéshozók a városi növényzetet az emberek számára legoptimálisabban alakíthassák ki, ismerniük kell a zöldfelületeket felépítő ökoszisztémák által nyújtott szolgáltatásokat. Jelen kutatás célja, hogy kvantitatív

módon értékelje, és az értékelés alapján összehasonlítsa Zalaegerszeg város öt zöldterületét (Vizslapark, Május 1. liget, Béke liget, Baross liget, Parkerdő) azok ökoszisztéma szolgáltatásai szerint. Célja továbbá meghatározni, hogy e szolgáltatások hány ember számára elérhetőek a városban.

A kutatás során felhasználók által a futoterkep.hu online rendszerére feltöltött futóútvonalak geoinformatikai elemzésével értékeltem a közparkok rekreációs szolgáltatásait, valamint Panorámio fotók belterületen belüli sűrűségének feltérképezésével a területek esztétikai szolgáltatásainak kiértékelését is végrehajtottam. Izokron térképek elérhetőségi zónáit és utca szintű népesség adatokat szintetizálva felmértem, hogy mintaterületeim együttesen, illetve külön-külön hány ember számára elérhetőek adott izokron zónákon belül.

A kutatás részeként elvégeztem a Május 1. liget a Béke liget és Baross liget faállományának kataszterezését is. A kataszterezésből nyert adatokkal felmértem a mintaterületek ökoszisztéma szolgáltatásokkal közvetetten és közvetlenül kapcsolatban álló botanikai tulajdonságait. Ennek keretében összehasonlítottam a területek biológiai sokféleségét Shannon-féle diverzitás index segítségével, meghatároztam a parkok őshonos fajainak százalékos arányát a teljes állományhoz viszonyítva, megbecsültem a lomboszat által takart felszín arányát, illetve statisztikai elemzéseket készítettem a faegyedek egészségi állapotát meghatározó paraméterekről (pl. ápoltság, törzsátmérő, stb.). Az eredmények egy részét kettő, a mintaterületről két különböző időpontban készült LANDSAT felvételtől létrehozott NDVI térképpel is összehasonlítottam.

Reményeim szerint eredményeim és az újfajta vizsgálati módszerek adaptálhatóak lesznek más városok zöld infrastruktúrájának fejlesztésénél is.

16:45-17:05

Vác István Dávid (ELTE)

Geopolitikai játszmák az Oszmán Birodalom és Perzsia területén a XIX. században

A XIX. századot a nagyhatalmak geopolitikai játszmái uralták. Ezek a küzdelmek az úgynevezett „Keleti” és „Perzsa” kérdés körül forogtak, amik az erodálódó, folyamatosan gyengülő Oszmán Birodalomhoz, illetve a Perzsiához tartozó területek felosztását, érdekszférákra bontását jelentette. Az Orosz, a Brit, a Német, a Francia, illetve az Osztrák-Magyar Birodalom is érdekelt volt ezekben a kérdésekben, és különböző vízióik voltak ezeket illetően. Mindegyik fent említett nagyhatalom rendelkezett gazdasági és geopolitikai célokkal, érdekeltségekkel a két muszlim ország területén. A cári Oroszország mindenáron ki akart jutni a meleg tengerekre, vagyis megakarta szerezni a Boszporuszt, a Dardanellákat, és kikötőket akart a Perzsa-öböl partjain is. A Brit Birodalom igyekezett megőrizni az addigi vezető szerepét a világban, tehát feltartóztatni először az oroszokat, majd pedig a németeket. A Német Császárság be akart törni Ázsiába, és ezzel átvenni a világpolitika irányítását az angoloktól.

Franciaország a század eleji domináns szerepből fokozatosan visszaszorult, és a britekhez csatlakozva igyekezett feltartóztatni a német előrenyomulást, az Osztrák-Magyar Monarchia pedig az oroszok balkáni terjeszkedésének megakadályozásában volt érdekelt. Ezek az eltérő szándékok generálták a geopolitikai játszmákat Ázsia nyugati felében is. A harc tétje óriási volt, mivel a Közel-Kelet birtoklása kulcsfontosságú geopolitikai előnyöket jelentett. Az Oszmán Birodalom és Perzsia összekapcsolták Európát Ázsiával, rajtuk keresztül vezetett az út az angolok által feltve őrzött Indiába, kulcsfontosságú szorosokkal, gazdasági övezetekkel, kereskedelmi utakkal, illetve hatalmas nyersanyagvagyonnal rendelkeztek (és rendelkeznek ma is). Ezen okok miatt kulcskérdés volt a területek befolyás alá vonása, 1914-re a nagyhatalmak mindkettőjüket teljesen leuralták, létüket csak annak köszönhették, hogy nem tudtak róluk teljesen megegyezni. A két állam a „peremvidék” fontos részeit alkotja, aki pedig a peremvidéket tudja kontrollálni, az a világ vezető geopolitikai játékosa. Ezt bizonyítják az ott lejátszódó nagyhatalmi ütközetek a XIX (-XX.) században, illetve napjainkban is.

17:15-17:35

Konkoly Sándor (PTE)

A Mohácsi-sziget történelmi útvonalai

„Mohács szigete a Duna jobb partjára épült mezővárosról kapta a nevét, erdővel és mocsárral van tele.” Luigi Ferdinando Marsigli polihisztor térképész e szavakkal jellemezte a 17. század végi Mohácsi-szigetet, és még ma is úgy gondoljuk, hogy a barátságtalan ártéri mocsárvilág legfeljebb a viharos történelmi időkben szolgálhatott kényszerű menedékkül a környék sanyargatott lakosságának. Mindezt a vízrendezések korát megelőző felmérések térképei is alátámasztják, amelyek szinte kivétel nélkül lakatlan és járhatatlan lápvilágként, út- és településhálózat nélküli senki földjeként ábrázolják a 380 km²-es szigetet. Középkori okleveles adataink, határjárási jegyzőkönyveink, újabb felkutatott térképeink, valamint a közelmúltban előkerült számos régészeti lelet azonban jelentős mértékben módosíthatja a korábban kialakult képet, hiszen a sziget kiemelt térszínei a bronzkortól kezdődő folyamatos emberi térfelhasználást nyomot mutatnak. A leletstípusok alapján kirajzolódó közlekedési útvonalak a markánsan jelentkező késő bronzkori mellett szarmata-római, népvándorlás kori, Árpád-kori és késő középkori dominanciát mutatnak, amelyek legyezőszerűen szétágazva kötik össze a Duna-ágak által közbezárt sziget magaspartjainak dunántúli és alföldi peremét. A vizsgálatok eredményei újabb adatokkal szolgálnak a Lugio-Partiscum kereskedelmi- és hadiút, illetve a középkori sószállító Káliz-út nyomvonalának lokalizálásához, amelynek átkelői és szigeten áthaladó útszakasza máig ismeretlen a történettudomány képviselői előtt. Kutatásomban a középkori településhálózatot összekötő útvonalakra, valamint a szigeten áthaladó ókori és középkori közlekedési pályákra fókuszálok, különös figyelmet fordítva az ártéri felszínfejlődés és a folyóvízi mederváltozás

törvényszerűségeire. Kutatómunkámat primer források elemzésével, dűlőnévkutatások eredményeinek felhasználásával, terepi munkával kiegészítve végeztem. A lokalizációt digitális adatfeldolgozás, régészeti célú légifelvételek és geomorfológiai vizsgálatok is segítették.

17:35-17:55

Segesdi Martin (ELTE)

Középső-triász eosauropterygia tengeri hüllő maradványok Villányból

A Villányi-hegységben (Villány településen) található feltárás egyike hazánk kevés szisztematikusan gyűjthető mezozoós ősgérinces lelőhelyeinek (Ósi et al. 2013). A sekélytengeri, szublitórális környezetben lerakódott rétegek a középső-triász Csumai Dolomit Formáció, Templomhegyi Dolomit Tagozatának részei: jellemzően dolomit, meszes dolomit, dolomitos mészkő, márgás dolomit és dolomitmárga váltakozásából állnak, alárendelt homokos és agyagos betelepülésekkel. A lelőhelyen, mely egy építési terület, eddig a többnyire változó megtartású gerinces fossziliák mellett más ősmaradvány nem került elő. A leletanyag nagyjából 1500 példányból áll, az egykori faunát pedig főleg Sauropterygiák, vízi életmódhoz alkalmazkodott hüllők képviselik. Köztük több fog és csontmaradvány alapján elkülöníthetőek a *Cyamodus* sp. illetve az eosauropterygia ragadozó hüllők. A csontok nagy része izolált, külön álló, eddig egy postcraniális elemeket tartalmazó részleges eosauropterygia tengeri hüllő csontváza került innen elő. Az eosauropterygiákon belül több *Nothosaurus* sp. csigolya, borda, végtagsont (köztük lábszárcsontok, felkarcsontok) és függesztő övek részei kerültek elő. A felkarcsontok között akadnak eltérő morfológiájúak, ám egyelőre nem jelenthető ki, hogy ezek több különböző *Nothosaurus* fajhoz tartoznak, vagy nemi dimorfizmussal állunk szemben. A legkülönlegesebb *Nothosaurus* maradványok egy részleges, 3D-ben megőrződött koponya illetve két alsó állkapocs. Ezek mellett egy töredékes, ám diagnosztikus jegyeket mutató felkarcsont utal egy bazális pistosauroid tengeri hüllő jelenlétére is a lelőhelyen. A lelőhely faunájának vizsgálata jelentősen bővítheti ismereteinket Európa középső-triász őssálatföldrajza és a tengeri hüllők paleobiológiája terén.

17:55-18:15

Hencz Máttyás (ELTE)

A Szent György-hegy piroklasztit-sorozata következtetések a bazaltvulkáni működés folyamataira és formáira

Munkám során a BakonyBalaton-felvidéki Vulkáni Terület (BBVT) második legnagyobb tanúhegyének, a Szent György-hegynak a freatomagmás piroklasztit-sorozatát vizsgáltam. A vizsgálat elvégzését a szegényes kutatástörténet indokolta. A terepen dokumentáltam a Szent György-hegyen mozaikosan előbukkanó freatomagmás piroklasztit-sorozat pontos elterjedését, valamint terepi

vulkanológiai, szedimentológiai jellemzőit. A terepen gyűjtött kézipéldányok vágott felszínén kvantitatív digitális szöveti elemzést (képelemzést) végeztem, mely során meghatároztam a lapilli méretű vulkáni üveg, a finomszemcsés mátrix, a cement és a litoklasztok felületarányát.

A Szent György-hegyen két freatomagmás piroklasztiszint figyelhető meg, melyet több mint 100 m vastag bazalt lávakőzet és salak választ el egymástól. Az képelemzés eredménye megerősítette a Szent György-hegy freatomagmás eredetét, melynek legfontosabb bizonyítéka a szideromelán vulkáni üveg gyakran tömeges jelenléte a piroklasztitban. A vízhatás mértéke a rétegsorban felfelé (kitörés során időben előre) haladva fokozatosan csökkent, amelyet a szideromelán felületarányának csökkenése, és a tachylit felületarányának növekedése jelez. A piroklasztitban alacsony (0,6 felület %) a litoklasztok aránya, mely sekély mélységben történt freatomagmás robbanásokra utalhat. Ezek alapján a színvulkáni felszínforma tufagyűrű, vagy konszolidálatlan kőzetten kialakult, sekély maar lehetett. A képelemzés, valamint a terepi vizsgálat eredményeire támaszkodva felállítottam a Szent György-hegy vulkáni fejlődéstörténeti modelljét, melyben a következő eksplozív és effuzív szakaszokat különítettem el: 1) freatomagmás robbanások, tufagyűrű vagy sekély maar felépülése, 2) intra-kráter lávafolyások, 3) Stromboli-típusú kitörések, salakkúp felépülése, 4) felújuló freatomagmatizmus, intra-kráter tufagyűrű felépülése, 5) effuzív működés, lávaföccskúp felépülése és kisebb lávafolyások, 6) lepusztulási fázis.

Ezek az eredmények megfelelő alapot adhatnak a Szent György-hegy és a BBVT további kutatásának, valamint hozzájárulhatnak a monogenetikus freatomagmás vulkánok működésének pontosabb megértéséhez.

Jegyzetek

